

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Första kammaren.

Nr 12.

Lördagen den 16 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet inkomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 14 mars 1946.

Till justitiedepartementet hade den 14 mars 1946 från länsstyrelsen i Skaraborgs län inkommit fullmakt för småbrukaren Justus Lindgren, Vilske-Kleva, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens första kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:
C. G. Bruno.

Herr *Lindgren* infann sig härefter och intog sin plats i kammaren.

Justerades protokollen för den 9 och den 12 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1946/47 under andra huvudtiteln, avseende anslagen inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckt motion;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under statens affärsverksfonder gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1946/47 i avseende å postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag i samband med borttagande av broavgifterna vid Lidingöbron;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till anskaffning av ytterligare maskinaggregat i vissa kraftstationer; samt

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 till förvärv av vägmark m. m.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 62, i anledning av väckta motioner angående utredning om ändrade bestämmelser rörande avstyckning i städer och vissa andra samhällen;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet; samt

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1942 (nr 459).

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Herlitz* för tiden den 18—den 30 i denna månad.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Sten* m. fl. väckta motionen, nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Lindblom* m. fl. väckta motionen, nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 263, av herr *Näsgård* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för tilläggsbidrag till vissa statsunderstödda torrläggningsföretag;

nr 264, av herr *Persson, Ivar*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter, m. m.; samt

nr 265, av herr *Ljungdahl* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till trädgårdsundervisningen.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 266, av herr *Bergquist*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet för de högre kommunala skolorna, m. m.;

nr 267, av herr *Ljungdahl*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till rikets allmänna kartverk för budgetåret 1946/47 m. m.; samt

nr 268, av herrar *Grym* och *Franzon*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av personalförteckning för domänverket, m. m.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckta motioner om beredande av ökad möjlighet att i besvärsväg ernå förnyad prövning av frågan om kommunala tjänstetillsättningar;

nr 10, i anledning av väckt motion om sådan ändring av kommunallagarna, att frågor om kommunal produktion av hyreshus m. m. kunna avgöras med enkel majoritet; samt

nr 11, i anledning av väckt motion om vidtagande av sådana ändringar i gällande kommunallagstiftning, att kommun erhåller rätt att bevilja anslag till elektrifiering av avlägset liggande gårdar och byar;

statsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1946/47 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1946/47 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till om- och tillbyggnad av flygtekniska försöksanstaltens verkstadsavdelning;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av garnisonssjukvården för Stockholms garnison;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till nytt garnisonssjukhus för Stockholms garnison;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av täckning för vissa medelsbrister, redovisade såsom propriebalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta åt Carl Johan Eric Tersmeden m. fl.;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens affärsverksfonder gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk jämte i ämnet väckta motioner;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under diverse kapitalfonder gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk m. m.; samt

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till Regeringsrätten: Avlöningar m. m. för budgetåret 1946/47;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för Svenska röda korset för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet i vissa fall för Föreningen rädda barnen för kläder, beklädnadsmateriel och livs-förnödenheter; samt

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75, i vad densamma avser förslag till förordning med vissa bestämmelser angående aktiebolags rätt att vid taxering njuta avdrag för överföring av medel till pensionsstiftelse m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.;

nr 9, angående resekostnadsersättning åt vissa hos 1946 års riksdag anställda tjänstemän;

nr 10, i anledning av väckt motion angående vägmästaren E. Holmqvists pensionsförmåner;

nr 13, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning om ändrad löneställning för byråchefsbefattningarna hos justitie- och militieombudsmännen;

nr 14, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående tillsättande av tjänst i succession efter innehavare av förordnande tills vidare vid riksdagens verk;

nr 15, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning i fråga om tillfälligt lönetillägg samt provisoriskt lönetillägg till befattninghavare vid riksdagens verk; samt

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 under fjortonde huvudtiteln till tillfälligt lönetillägg;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av 20 § femte stycket lagen den 16 oktober 1914 (nr 349) om tillsyn å fartyg;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal; samt

nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till lagutskott;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring av lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus, m. m.;

nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293); även som

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om åtgärder för utbildning av teknisk personal och yrkesmän för rationalisering av jordbrukets inomgårdsarbeten m. m.;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 9 § 1 och 4 mom. samt 10 § 1 och 5 mom. förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom; samt

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse i vissa fall av mark å renbetesfjällen i Jämtlands län m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.14 eftermiddagen.

In fidem
Lode Wisstrand.

Tisdagen den 19 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **Nilsson**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr **Mannerskantz** interpellation angående användande av militära flygfält för den civila flygtrafiken, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har dess ledamot herr **Mannerskantz** till mig riktat frågan, huruvida jag vore villig vidtaga åtgärder för att möjliggöra användande av sådana militära flygfält för den civila flygtrafiken, där denna icke kan beräknas bli av särskilt stor omfattning eller där det i övrigt är lämpligt, varigenom på sådana platser byggandet av särskilda flygfält kunde undvikas.

Ang. användande av militära flygfält för den civila flygtrafiken.

Det ligger i sakens natur, att då fråga uppkommer om anläggning av civila flygfält en undersökning först sker huruvida något befintligt militärt flygfält kan av flygvapnet antingen överlätas till civilflyget eller också upplätas för civil trafik jämsides med fältets användning för militära ändamål. Frågan om utbyggnaden av vårt lands flygfält utredes som bekant för närvarande av 1944 års flygplatsutredning. Enligt vad jag under hand inhämtat har utredningen under arbetets gång stått i intim kontakt med ledningen inom flygvapnet just i syfte att söka på ett ur allmän synpunkt så ekonomiskt sätt som möjligt lösa frågorna om markorganisationen för civilflyget.

För att ett militärflygfält skall kunna komma i fråga för användning i civil trafik fordras först och främst, att fältet har en lämplig belägenhet med hänsyn till de civila behov, som avses skola tillgodoses. Denna fordran medför tyvärr, att flertalet av de s. k. krigsflygfälten, vid vilka flygförband icke finnas permanent förlagda och som ur denna synpunkt i och för sig skulle vara lämpliga för civil användning, endast i undantagsfall torde kunna ifrågakomma för användning i civil flygtrafik. Vad angår flygfält med permanent förlagt flygförband — flottilflygfält — äro möjligheterna till ett gemensamt civilt och militärt utnyttjande beroende framför allt på omfattningen av flygtrafiken. Trafiksäkerheten i luften samt hänsynen till de militära flygövningsarnas rationella bedrivande kräver, att militärt och civilt flyg om möjligt hållas isär.

Flygplatsutredningen har framlagt vissa förslag till utbyggnad och komplettering av flygfält för i första hand den inrikes trafiken. De hittills framlagda förslagen ha berört förutom Stockholm följande platser, nämligen Kiruna, Luleå, Umeå, Sundsvall/Härnösand, Karlstad och Norrköping. Den civila flyg-

Ang. användande av militära flygfält för den civila flygtrafiken. (Forts.) trafiken på Kiruna har förutsatts skola baseras på ett därstädes befintligt, flygvapnet tillhörigt övningsflygfält, som skulle kompletteras och förbättras. Flygfältet utanför Luleå vid Kallax är ett flottiljflygfält med fast militär förläggning. Att fältet det oaktat ansetts kunna tills vidare upplåtas även för civil flygtrafik beror på, att den militära förläggningen endast består av en s. k. flygbaskår utan egna flygande förband och att den civila trafiken är av relativt liten omfattning. Vid Vännäs, beläget omkring 33 km från Umeå, finnes ett flygvapnet tillhörigt krigsflygfält, som ifrågasatts skola tagas i anspråk för att tillgodose Umeåtraktens behov av trafikflygfält. Då fältet för att kunna användas för reguljärt trafikflyg måste ombyggas och utvidgas i mycket stor omfattning, vilket skulle draga betydande kostnader utan att därmed ändock erhöles ett tillfredsställande trafikflygfält, har det ansetts fördelaktigare att bygga ett nytt flygfält på en härför lämpligare plats. I enlighet med av flygplatsutredningen framlagt förslag har Kungl. Maj:t föreslagit 1946 års riksdag, att ett flygfält för Umeå anläggas å en plats 3,5 km utanför staden. Förslaget har nyligen godkänts av riksdagen.

Från flygplatsutredningen torde under innevarande år komma att framläggas förslag till byggande av flygfält å de ytterligare platser, som anses böra äga tillgång till flygförbindelser. Jag har anledning förvänta, att utredningen, liksom hittills, kommer att beakta föreliggande möjligheter att samordna de civila och militära synpunkterna så att kostnaderna för flygfältsbyggandet icke bliva onödigt stora. Därvid kunna givetvis olika meningar komma att yppas rörande lämpligheten av att utnyttja ett militärt flygfält för jämväl civilt ändamål. I sista hand läser det få ankomma på statsmakterna att taga ställning till dylika frågor.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för svaret och även för att jag fått ta del av det på förhand. Detta svar innehåller tvivelsutan alldeles riktiga synpunkter. Jag skulle emellertid vilja göra några små kommentarer till detsamma.

Ännu har knappast i något fall något flottiljflygfält upplåtits för civilflyg eller ens planerats därför. Med anledning därav menar jag att det, som herr statsrådet karakteriserade genom att säga, att det i sista hand blir statsmakterna, som få ta ställning till detta, ännu inte trätt i funktion. När flygplatsutredningen undersöker möjligheterna för anläggande av ett flygfält och därvid t. ex. finner, att fordringarna för ett civilflygfält uppfyllas av ett flottiljflygfält, borde enligt min tanke den frågan avgöras, om detta flottiljflygfält kan tas i anspråk även för civil trafik, innan man lägger ut alltför stora pengar och för mycket arbete på att göra andra undersökningar. Så har i allmänhet inte skett, utan flygplatsutredningen har hört sig för hos flygvapnet — vilket naturligtvis svarat nej på en sådan begäran — och så har framställningen inte fullföljts vidare, utan man har fortsatt med att göra mycket omfattande och dyrbara undersökningar.

Så är fallet i Kalmar, som jag närmast tänker på. Där pågå för närvarande undersökningar, för vilka Kalmar stad har anslagit ganska betydande belopp. I ett fall som detta, då det är uppenbart att ett militärt flygfält är användbart för den civila flygtrafiken och då man vet att denna trafik inte kan beräknas bli av så särdeles stor omfattning — det kan inte komma att röra sig om mer än två eller tre plan om dagen i vardera riktningen — tycker man, att den principiella frågan först borde lösas, innan för mycket arbete nedlägges på andra undersökningar. Jag föreställer mig att förhållandet är detsamma beträffande en hel del andra platser än dem, som voro omnämnda i svaret men

Ang. användande av militära flygfält för den civila flygtrafiken. (Forts.)
där flygplatsutredningen måhända också har till uppgift att ordna flygplatsfrågan.

Jag har för min del svårt att förstå, att det kan vara ens till någon nämnvärd olägenhet om ett par tre civilplan om dagen starta och landa från ett flottiljflygfält. Den största olägenheten skulle uppkomma, om ett civilt flygplan skulle önska landa ungefär samtidigt med att hela flottiljen, som varit ute och flugit, skall gå ned; då kan situationen tänkas bli något besvärlig. Men det har framhållits för mig att för flottiljens flygledare — de äro i allmänhet två eller tre stycken — bör det till och med vara en nyttig övning att kunna ta hand om en sådan situation, eftersom det under krig ofta förekommer, att flygledare få lov att på kort tid ta ned ett stort antal plan och även sådana, som inte anlända precis vid den tidpunkt, då de äro väntade. De reguljära planens ankomsttider känner man ju något så när och då behöver det inte så värst ofta bli fråga om att större militära flygstyrkor skola landa vid samma tidpunkt.

Jag skulle här slutligen vilja uttrycka den önskan, att regeringen och särskilt då herr statsrådet ville se till, innan man går för långt i fråga om undersökningar för att förbereda flygplatser, att man verkligen knäcker den principiella frågan, huruvida flottiljflygfält kunna användas för den civila flygtrafiken. Skälen härtill äro två. Dels kan ett mycket stort slöseri med pengar på det sättet undvikas — även ett sådant lokalt flygfält kostar ju miljoner. I det av mig omnämnda fallet finns det ingen möjlighet att få något flygfält på närmare håll än 18 kilometer från den stad, det är fråga om, och det är ett ganska stort avstånd för sådan mera lokal flygtrafik. Dels blir det nödvändigt att ta i anspråk stora markarealer, som väl behövas för det ändamål de hittills fyllt. Jag tror därför att det är önskvärt, att regeringen har sin uppmärksamhet riktad på detta förhållande till gagn för såväl statsfinanserna som de trafikanter, vilka vilja begagna flyg.

Herr statsrådet Nilsson: Herr talman! Herr Mannerskantz och jag äro på det hela taget överens. Jag har samma mening som han, att där man kan undvika att skaffa sig ett civilt och ett militärt flygfält på samma ort, skall man givetvis i besparingssyfte göra detta. Anledningen till att man enligt herr Mannerskantz förmenande under den första tiden, då man planerade de civila flygfälten, icke tagit tillräcklig hänsyn till de militära flygfält, som redan finnas, är givetvis att de civila flygfält som i första rummet komma till stånd äro de som beräknas bli starkast trafikerade. När man sedan kommer till dem som kunna beräknas få mindre trafikfrekvens, så aktualiseras givetvis möjligheterna att kombinera de civila och de militära flygfälten i större utsträckning än vid dessa första flygfält, som tillkommit därför att man beräknar en större civil trafikfrekvens på dem.

Vad beträffar det speciella fall som herr Mannerskantz nämnde, nämligen Kalmar, så är det ju riktigt att 15 000 kronor anslagits för att man skulle undersöka möjligheterna att där få till stånd ett civilt flygfält. Men därmed har man inte tagit ställning till saken. Jag har fattat det så, att man betraktar det planerade flygfältet som en eventuell reserv för framtiden.

På det hela taget kan jag försäkra herr Mannerskantz, att jag i princip är överens med honom. Men i frågor av denna art måste man ställa trafiksäkerheten i första rummet och det måste givetvis alltid bli en bedömningsfråga, huruvida man kan sträcka sig så långt, att man kan använda ett militärt flygfält även för civil luftfart.

Ang. förbättring av landsbygdens telefonförhållanden.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Mannerskantz* till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framställt en så lydande fråga: »Kan man förvänta att de förslag, som innefattas i 1944 års telefonkommittés betänkande angående åtgärder för förbättring av landsbygdens telefonförhållanden, i sin helhet komma att föreläggas riksdagen, och i så fall när?»

Ordet lämnades ånyo till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet *Nilsson*, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl berörda fråga, och nu yttrade: Herr talman! Herr *Mannerskantz* har till mig riktat frågan, huruvida man kunde förvänta att de förslag, som innefattas i 1944 års telefonkommittés betänkande angående åtgärder för förbättring av landsbygdens telefonförhållanden, i sin helhet komme att föreläggas riksdagen, och i så fall när.

Med anledning härav vill jag meddela, att telegrafstyrelsen i skrivelse den 1 mars 1946 framlagt vissa på nämnda betänkande grundade förslag och att skrivelsen f. n. remissbehandlas. Ett genomförande av förslagen torde delvis kunna ske utan riksdagens medverkan men delvis kräva sådan medverkan. I den mån det senare är fallet är det min förhoppning, att proposition i ämnet skall kunna avlämnas under riksdagens vårsession. På nuvarande stadium kan emellertid något förhandsuttalande icke göras rörande omfattningen av de åtgärder för förbättring av landsbygdens telefonförhållanden, som kunna komma att föreslås i propositionen.

Herr *Mannerskantz*: Även för detta svar ber jag att få tacka.

Det är ju alltid bäst att inte lova för mycket, men här förhåller det sig nästan i allt för hög grad på det sätt som jag misstänkte. Jag har nämligen kommit i kontakt med telegrafstyrelsen och erfarit att dess utredning innebär, att man beträffande frikretsarna skulle gå mycket långt; det blir praktiskt taget frikretsar i hela riket. Är det nu så att det är denna del av frågan, som man ämnar lägga fram till riksdagens bedömande? Det föreföll nästan så, när jag talade med vederbörande.

Den andra delen av utredningen består av frågan om taxeområdena. Där har ju utredningen varit mycket mera restriktiv och i stort sett bibehållit de nuvarande områdena med undantag av vissa öar och några små korrigeringar. Det är just den delen som jag tycker det vore önskvärt, att statsmakterna finge säga sitt ord om. Om den förra delen, där allting är all right, kommer att läggas fram, men icke den del som vi verkligen behöva diskutera — då, herr statsråd, menar jag att behandlingen av saken är felaktig. Jag anser att just det som behöver diskuteras skall läggas fram, icke det som man kan förmoda att alla äro nöjda med.

Justerades protokollet för den 13 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Bergquists* motion, nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet för de högre kommunala skolorna, m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner: nr 267, av herr *Ljungdahl*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till rikets allmänna kartverk för budgetåret 1946/47 m. m.; och

nr 268, av herrar *Grym* och *Franzon*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av personalförteckning för domänverket, m. m.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 9—11, statsutskottets utlåtanden nr 7, 10 och 48—57, bevillningsutskottets betänkanden nr 15—17, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 8—10 och 13—16, första lagutskottets utlåtanden nr 12, 14 och 15, andra lagutskottets utlåtanden nr 13—15 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 6—8.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde statsutskottets utlåtande nr 57 skulle uppföras näst efter första lagutskottets utlåtande nr 14 och bevillningsutskottets betänkande nr 17 näst efter första lagutskottets utlåtande nr 15.

Herr *Wahlund* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter, m. m.

Motionen bordlades.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.20 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 20 mars förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Upplästes två till kammaren inkomna ansökningar, vilka jämte därvid fö-
gade läkarintyg voro så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Äberopande närslutna läkarintyg får jag vördsamt anhålla om ledighet från
riksdagsarbetet till den 1 april 1946.

Ystad den 19 mars 1946.

Alfred Andersson.

Härmed intygas, att riksdagsman *Alfred Andersson*, Bussjö Källhaga,
Ystad, på grund av influensa med feber är oförmögen till arbete tills vidare
fr. o. m. den 16 mars 1946. Riksdagsman Andersson vårdas för närvarande å
Ystads lasarett och kan tidigast beräknas återupptaga sitt arbete den 1 april
1946.

Ystad den 19 mars 1946.

Eric Arenander,
1:e underläkare.

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg anhåller undertecknad om ledighet från
riksdagsarbetet till och med den 16 april.

Avesta den 19 mars 1946.

Sven Boman.

Att riksdagsman *Sven Boman* på grund av hjärtsjukdom är oförmögen att
deltaga i riksdagsarbetet under minst en månad från dato intygas.

Avesta den 18 mars 1946.

K. Kvarnström.

De begärda ledigheterna beviljades.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Wahlund* m. fl.
väckta motionen, nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående
anslag till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter, m. m.

*Om vidgad
besvärsvätt
beträffande
kommunala
tjänste-
tillsättningar.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta
motioner om beredande av ökad möjlighet att i besvärsväg ernå förnyad pröv-
ning av frågan om kommunala tjänstetillsättningar.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 101 i
första kammaren av herr *Wistrand* och nr 195 i andra kammaren av herrar
Håstad och *Wiberg* hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl.
Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande sådan ändring i kommunal-
lagarna samt andra lagar och författningar, att frågor om tillsättning av kom-

Om vidgad besvärsvätt beträffande kommunala tjänstetillsättningar. (Forts.)
munala tjänster kunde i större utsträckning än nu vore fallet underkastas prövning i besvärsväg och därigenom i möjligaste mån garantier skapades för att vid sådana tjänsters tillsättning behörig hänsyn toges till förtjänst och skicklighet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Herlitz*, som inom utskottet yrkat bifall till motionerna I: 101 och II: 195.

Herr Wistrand: Herr talman! Frågan om en kontroll av de kommunala tjänstetillsättningarna, vilka anses ske på ett ofta orättvitt sätt, har många gånger varit föremål för debatt här i riksdagen, och saken har ännu inte blivit tillfredsställande löst. Inte alltför sällan ser man i tidningarna polemiska inlägg, ofta emellan tidningar tillhörande olika partier, och notiser, vari det göres gällande, att den eller den tjänstetillsättningen har varit orättvis, att man har låtit partihänsyn gå före de sakliga kvalifikationerna o. s. v. Jag vill för min del gärna medge, att dessa klagomål ibland äro obefogade, men mången gång äro de befogade, och det är framför allt beklagligt, att det inte finnes något medel att på ett objektivt sätt få klarlagt, huruvida ett övergrepp har ägt rum eller inte, när det gällt en sådan tillsättning.

Det är ju klart, att det för tjänstemännen i allmänhet kännes ganska deprimerande, om de med rätt eller orätt på något håll tro sig vara utsatta för en felbedömning av de verkliga kvalifikationerna och misstänka, att tjänstetillsättningarna inte ske efter objektiva grunder med vederbörligt hänsynstagande till skicklighet och förtjänst.

Tjänstemännens centralorganisation gjorde i slutet av förra året ett uttalande, som väckte ganska stort uppseende och som jag skall be att få föredra för kamraren: »TCO har genom anslutna organisationer i olika sammanhang fått sin uppmärksamhet riktad på att man vid utnämningar till tjänster inom den offentliga förvaltningen alltjämt påträffar fall, där utnämningen skett med hänsyn till personliga relationer eller under hänsynstagande till det förhållandet, att vederbörande företrätt en sådan politisk uppfattning, som varit överensstämmande med den som de beslutande myndighetspersonerna företråda. Detta gäller ej minst det kommunala området.

Svensk tjänstemannarörelse är angelägen om att dess medlemmar vid utövande av sin verksamhet skola ådagalägga högsta möjliga mått av prestationsförmåga och en naturlig lojalitet gentemot sina uppdragsgivare. Vi tro oss äga rätt att göra gällande, att vårt lands tjänstemän i dessa hänseenden väl fylla de uppställda kraven. För ett vidmakthållande av de värdefulla kvalifikationerna och den sunda tilliten är det desto mera angeläget, att man vid tillsättandet av olika tjänster hos kommunerna och staten endast tar hänsyn till vederbörande sökandes förtjänst och skicklighet, där andra hänsyn icke ostridigt kunna tillerkännas betydelse. Ett avsteg från denna linje betyder ej endast oro och olust inom tjänstemannakåren utan även risk för en sådan rekrytering till samhälleliga organ, som minskar dessas effektivitet och misskrediterar den offentliga verksamheten.

TCO uttalar den förhoppningen, att för framtiden ökad hänsyn måtte tagas till här framförda principiella linjer och att tjänstemännen själva vid fall av missbruk skola genom ett enhetligt organiserat uppträdande hävda dessa linjer och därigenom bidra till en för samhället och dem själva sund utveckling.»

Jag får för min del säga, att det är av stor vikt, att samhället kan tillfredsställande lösa denna fråga åt tjänstemännen, så att man undviker sådana fack-

Om vidgad besvärsmätt beträffande kommunala tjänstetillsättningar. (Forts.) lliga stridigheter, varmed i någon mån hotats i TCO:s yttrande. Det kan genmälas, att man inte får inkräkta på den kommunala självstyrelsen, och otvivelaktigt kan ett sådant intrång i viss mån bli resultatet, men det är också ett stort samhällsintresse, att tjänstemännen ha en känsla av att tjänstetillsättningarna ske efter objektiva grunder. För närvarande talas här i landet mycket om och göres mycket för medborgarnas trygghet, men en icke oväsentlig trygghet bör också krävas för skicklighet och förtjänst i samhället.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den av mig i ärendet väckta motionen.

Herr Andersson, **Jones Erik:** Herr talman! Jag hade trott, att herr Wistrand, liksom även det parti han företräder, är synnerligen mån om att värna någonting, som vi med en gemensam beteckning bruka kalla den kommunala självbestämmningsrätten. Det är just denna princip som utskottet har varit angeläget att bevara och värna. Det är inte så säkert, att pappersmeriter väga mera som kvalifikationer än de personliga egenskaperna i övrigt. De senare kunna många gånger bedömas vara av den art, att de väga betydligt tyngre än de förra. De kommunala sammanslutningar, som beretts tillfälle att yttra sig över en motion vid 1939 års riksdag av samma innebörd som den nu föreliggande motionen, ha samtliga bestämt avstyrkt en ändring i förevarande hänseende, just under hänvisning till det resonemang, som jag här i korthet antytt. Den ordning, som gäller för Stockholm, utgör väl att märka intet principiellt undantag från kommunallagstiftningens allmänna ståndpunkt, eftersom rätten att på materiella besvärsgrunder ändra ett tillsättningsbeslut har förbehållits uteslutande ett kommunalt organ.

Jag vill bara tillägga, herr talman, att beträffande landsortskommunerna i gemen har denna sak i det stora hela ingen som helst praktisk betydelse, enär förvaltningen där i huvudsak handhas av de kommunala förtroendemännen.

Herr talman! Jag behöver inte säga mera än detta. Jag ber att på anförda skäl få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion om sådan ändring av kommunallagarna, att frågor om kommunal produktion av hyreshus m. m. kunna avgöras med enkel majoritet; och

nr 11, i anledning av väckt motion om vidtagande av sådana ändringar i gällande kommunallagstiftning, att kommun erhåller rätt att bevilja anslag till elektrifiering av avlägset liggande gårdar och byar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1946/47 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Punkterna 12 och 13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

Lades till handlingarna.

Punkterna 15—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Punkten 22.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte

a) godkänna under punkten införd personalförteckning för statens sakrevision;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för statens sakrevision, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47;

c) till Statens sakrevision: Avlöningar för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 292 000 kronor.

*Anslag till
statens sak-
revision.*

Herr **Berling**: Herr talman! Jag vill endast göra några erinringar med anledning av utskottets hemställan under denna punkt. Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men det finns ändå anledning att något sysselsätta sig med vårt revisionsväsen.

År 1941 hemställde riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t om en allmän och allsidig översyn av det statliga revisionsväsendet. I samband därmed uttalade riksdagen, att en reform på förevarande område icke borde rubba statsrevisorernas konstitutionella ställning eller påkalla ändring i deras granskningsrätt.

Såsom ett första led i en sådan översyn verkställdes utredning om inrättande av en särskild statens sakrevision. Denna beslöts av 1943 års riksdag, som därvid uttalade, att riksdagen funne välbetänkt, att statens sakrevision tills vidare betraktades som en försöksinstitution.

Statens sakrevision och riksdagens revisorers arbetsuppgifter sammanfalla delvis, såsom även framgår av följande uttalande av 1941 års revisionsutredning: »Statens sakrevisions granskningsområde kommer att i stort sett sammanfalla med statsrevisorernas, om man bortser från de under riksdagen lydande banko- och riksgäldsverken. Olikheter i fråga om den konstitutionella ställningen samt verksamhetsformerna måste dock medföra vissa skiljaktigheter i fråga om de båda revisionsorganens verkningssätt. Statsrevisorerna hava sålunda i egenskap av ett riksdagens organ att granska statsförvaltningen även ur andra synpunkter än de rent ekonomiska. Statens sakrevisions huvuduppgift avses däremot bli granskning av förvaltningens ändamålsenlighet ur ekonomiska synpunkter, ehuruval även härvidlag andra allmänna intressen böra ägnas erforderligt beaktande.» En gränsdragning mellan de båda institutionernas granskning skulle emellertid vara önskvärd.

Anslag till statens sakrevision. (Forts.)

Statens sakrevision har redan efter endast två års verksamhet ansetts böra erhålla en fastare kansliorganisation. Sålunda föreslås i årets statsverksproposition under denna punkt, att kanslichefen skall placeras i lönegrad C 8 och att för den mera kvalificerade personalen i övrigt inrättas 12 extra ordinarie befattningar i lönegraderna 21—28.

Riksdagens revisorers kansli har däremot en synnerligen löslig organisation. Kansliet väljes för varje års revision, och personalen är heltidsanställd hos revisorerna endast under tre månader av året. Denna lösliga anställning har medfört, att det möter stora svårigheter att till statsrevisionens kansli knyta en konstant personal. Revisionens första avdelning har sålunda under de tre senaste åren haft olika sekreterare och andra avdelningen har under de fyra senaste åren haft fem olika sekreterare.

Kansliets arbete ställer stora krav på personalen, kanske större än som eljest förekommer inom förvaltningen. Jag skall inte närmare ingå på några detaljer, men så mycket kan jag väl säga, att under den tid kansliet arbetar är det inte tal om någon normalarbetsdag för personalen.

Det är uppenbart, att om riksdagens revisorer skola kunna fullgöra sin skyldighet i enlighet med gällande bestämmelser, är det nödvändigt att för dem skapa en fastare organisation. Det gäller givetvis inte att för de av riksdagen valda revisorerna, som nu skola arbeta tre höstmånader, utöka den tiden; det skulle väl knappast gå för sig. Men det är nödvändigt, att kansliet även under övriga delar av året kan arbeta och förbereda ärendena. Även för statsrevisionen har det givetvis blivit en ansvällning av ärenden. Arbetet är mera svåröverskådligt än tidigare, och om riksdagen vill ha en effektiv revision, bör den också se till, att det skapas förutsättningar härför.

Jag vill även framhålla, att det inte saknats små antydningar till motsättningar mellan sakrevisionen och statsrevisorerna. De ha ännu inte varit så starkt påvisbara, men det är alldeles uppenbart, att förr eller senare kommer den stund, då riksdagen på allvar måste dra upp gränserna mellan verksamhetsområdena för dessa båda revisioner. Det hade varit önskvärt, att frågan om en sådan avgränsning kunnat upptagas redan i år, motionsledes eller på annat sätt. Då så inte skett, kan något yrkande inte framställas nu. Vi ha som sagt en av Kungl. Maj:t utsedd sakrevision, vars organisation göres allt starkare, och en av riksdagen utsedd revision, som har kvar samma gamla organisation, där det ännu inte har varit möjligt att åstadkomma någon förbättring eller förnyelse.

Jag vill, herr talman, vid detta tillfälle endast påpeka vikten av att dessa frågor tas upp till allvarlig prövning. Förr eller senare måste det ske, och det är bättre, om det sker förr. Jag hoppas, att riksdagen till nästkommande år skall kunna få dessa synnerligen viktiga frågor under omprövning.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 23—39.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
kostnader
för årlig
taxering.*

Punkten 40.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till kostnader för årlig taxering för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 5 800 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *R. Anderberg* m. fl. (I: 144) och den andra inom andra kammaren av herr *O. Nilsson* i Göteborg m. fl. (II: 204), i vilka hemställts, att riks-

Anslag till kostnader för årlig taxering. (Forts.)

dagen måtte besluta, att ifrågavarande anslag skulle höjas till 7 miljoner kronor.

Motionärernas förslag avsåg att åstadkomma en förbättring av ersättningarna till taxeringsnämndernas ordförande, kronoombuden och taxeringskonsulenterna.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten anfört:

»Enligt vad utskottet under hand inhämtat föreligga inom åtskilliga län svårigheter att vid besättande av ordförandeposterna i taxeringsnämnderna inom vissa distrikt förvärva lämpliga personer. Detta har i flera fall ansetts till övervägande del bero på för knappt tillmätta ersättningar för uppdragens fullgörande. Då det emellertid såsom motionärerna framhålla är av vikt för ernående av tillfredsställande resultat av taxeringsnämndernas arbete, att svårigheterna avhjälpas, synes frågan om såväl storleken som fördelningen av de medel, som ställas till förfogande för ändamålet, böra i nuvarande läge bli föremål för övervägande. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t ägnar frågan uppmärksamhet, därvid ersättningarna till kronoombud och taxeringskonsulenter jämväl böra komma under bedömande.

De belopp, vilka ställts till förfogande för utbetalning av ersättningar till taxeringsnämndsordförande, kronoombud och taxeringskonsulenter, uppgingo år 1944 till inalles 3 172 000 kronor och stannade år 1945 vid ett 40 000 kronor lägre belopp. Med hänsyn till storleken av dessa belopp synes även vid en jämkning uppåt av berörda ersättningar någon mera avsevärd anslagshöjning icke vara av omständigheterna påkallad. Då Kungl. Maj:t är oförhindrad att överskrida beloppet av ifrågavarande förslagsanslag, synes vad här anförts överhuvud ej böra påverka anslagsberäkningen, innan resultatet av de av utskottet förutsedda övervägandena blivit tillgängligt.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

a) att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 144 och II: 204 i vad desamma avse anslagsfrågan, till Kostnader för årlig taxering för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 5 800 000 kronor;

b) att motionerna I: 144 och II: 204, i den mån de ej behandlats under a), må anses besvarade med vad utskottet anfört.»

Herr Anderberg: Herr talman! Under denna punkt har jag jämte ett flertal andra ledamöter av olika partier i denna kammare väckt en motion, som berör ersättningen för den årliga taxeringen, och en likalydande motion har väckts i andra kammaren. Under de senare åren har nämligen någon höjning av taxeringsarvodena inte förekommit. Vid varje tillfälle då frågan varit under utredning — år 1925, 1933 och nu senast vid höstriksdagen 1943 — har riksdagen konstaterat, att de ersättningar, som utgå till dem som utföra taxeringen, ha varit alltför låga. År 1943 sade de sakkunniga ifrån, att en höjning av ersättningarna med minst 20 procent var befogad. Bevillningsutskottet gick på samma linje och gjorde ett mycket positivt uttalande i saken. Men ingenting har åtgjorts, utan tvärtom har en sänkning av arvodena såväl till taxeringsnämndsordförandena som till kronoombuden ägt rum. Detta har väckt ett allmänt missnöje bland dem som runt om i landet ha dessa uppdrag. Att taxeringsarbetet skötes fullgott, är av utomordentlig betydelse både för det allmänna och för den enskilde medborgaren, och härför krävas väl kvalificerade personer. I vårt land är det inte ämbetsmän utan folkvalda ledamöter, som sköta arbetet tillsammans med av statsmakterna utsedda ordförande och kronoombud. Men eftersom detta arbete mången gång är synnerligen besvärligt — inte bara på grund av svårigheter vid tillämpningen av författningarna, utan också på grund av de rent per-

Anslag till kostnader för årlig taxering. (Forts.)

sonliga obehag, som arbetet kan medföra — har man nu börjat tröttna, då statsmakterna inte ha kunnat lämna den ersättning, som man anser vara fullt befogad.

Mot bakgrunden av det arbete som åligger en ordförande och de krav som ställas på honom äro ju de utgående ersättningarna orimligt låga. Det fordras ytterst noggrant arbete och ihärdighet, och det måste utföras av opartiska personer, som inte stå i beroendeställning. Länsstyrelserna måste välja med synnerligen stor urskillning och se till, att de få välkvalificerat folk för uppdraget. Arbetet betalas i genomsnitt — enligt noggranna utredningar, som verkstälts i olika delar av landet — med cirka 1 krona 50 öre i timmen, och det anses av alla vara orimligt lågt. Timpningen kan ju variera något, beroende på hur vederbörande sköter sina arbetsuppgifter.

Vid fastställande av ersättningarna går man efter vissa bestämmelser, och i stort sett ha dessa inte justerats sedan de utfärdades. 1943 års höstriksdag höjde visserligen på bevillningsutskottets förslag ersättningen för granskning av jordbruksbilagan från 30 öre till 50 öre, men i övrigt har det inte skett någon ändring. Finansministern har pekat på pris- och lönestoppet och ansett sig inte kunna gå med på någon höjning, eftersom den allmänna tendensen var återhållande. Men då man nu har medgivit vissa löneförbättringar på andra områden, anser den stora grupp det nu gäller, att fog föreligger att även reglera dessa ersättningar.

Taxeringsordförandena och kronoombuden samt deras organisationer ha liksom de ansvariga myndighetspersonerna — landskamrerarna och taxeringsintendenterna — framhållit, att ersättningarna äro alldeles för låga. Man har svårt med rekryteringen, och man har inte möjlighet att få fullgoda ersättare för dem som nu avgå. En stark olustkänsla har gripit taxeringsfolket i hela landet på grund av det sätt, varpå statsmakterna behandlat denna grupp.

Det ligger i öppen dag vilken förlust det skulle medföra för både stat och kommun, om ett större antal taxeringsordförande och kronoombud skulle lämna sina uppdrag och ställa sina platser till förfogande. Därför har utskottet även vid detta tillfälle ställt sig positivt. Man har kommit med ett utskottsutlåtande, med vilket jag är tillfredsställd, om nu bara finansministern i praktiken kan följa utskottets intentioner. Det heter däri bland annat: »Enligt vad utskottet under hand inhämtat föreligga inom åtskilliga län svårigheter att vid besättande av ordförandeposterna i taxeringsnämnderna inom vissa distrikt förvärva lämpliga personer. Detta har i flera fall ansetts till övervägande del bero på för knappt tillmätta ersättningar för uppdragens fullgörande. Då det emellertid såsom motionärerna framhålla är av vikt för ernående av tillfredsställande resultat av taxeringsnämndernas arbete, att svårigheterna avhjälpas, synes frågan om såväl storleken som fördelningen av de medel, som ställas till förfogande för ändamålet, böra i nuvarande läge bliva föremål för övervägande. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t ägnar frågan uppmärksamhet, därvid ersättningarna till kronoombud och taxeringskonsulenter jämväl böra komma under bedömande.»

Det är, som vi finna, ett klart positivt instämmande i motionernas syfte, och vi motionärer kunna vara tillfredsställda med detta, men jag har velat rikta uppmärksamheten på att det ligger fara i att dröja med att vidta de erforderliga och önskvärda ändringarna beträffande arvodena.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Näslund*, *Franzon* och *Rosander*.

Herr **Anderson, Gustaf Iwar**: Herr talman! Jag tror mig kunna betyga, att vi inom statsutskottets tredje avdelning vid behandlingen av detta ärende varit

Anslag till kostnader för årlig taxering. (Forts.)

mycket positivt inställda till motionärernas yrkande. Men vid närmare granskning ha vi funnit, att i motionerna begärts mycket mera pengar än vad som erfordrats för att tillmötesgå de framställda önskemålen. Motionärerna krävde nämligen, att ifrågavarande anslag skulle höjas från av Kungl. Maj:t begärda 5,8 miljoner kronor till 7 miljoner kronor. I verkligheten behövs det inte mer än 0,6 å 0,7 miljoner kronor för att tillmötesgå motionärernas yrkande. I övrigt kommo vi till den slutsatsen, att en höjning måste föregås av en prövning och att denna prövning bör ske av Kungl. Maj:t och vederbörande myndigheter.

Jag vill också säga, herr talman, att herr Anderbergs uttolkning av utskottets förslag är fullkomligt riktig. Förslaget har formulerats så positivt som överhuvud taget varit möjligt, och med anledning därav, herr talman, ber jag att få yrka bifall till detsamma.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 41—44.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 45.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels till Bidrag till skattetyngda kommuner för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 16 000 000 kronor, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1946/47 av anslaget använda ett belopp av högst 500 000 kronor för beredande av understöd åt synnerligt skattetyngda kommuner med avvikelse från de i förordningen den 16 december 1927 (nr 462) stadgade grunderna beträffande dylikt understöd.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Hage* m. fl. (I: 143) och den andra inom andra kammaren av herr *J. O. Gavelin* m. fl. (II: 205), i vilka hemställts, att riksdagen måtte överlämna till Kungl. Maj:t att — efter de riktlinjer, som i motionerna föreslagits, eller på annat sätt — genomföra en provisorisk skatteutjämning till fördel för de hårdast skattetyngda kommunerna.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 143 och II: 205

a) till Bidrag till skattetyngda kommuner för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 16 000 000 kronor;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1946/47 av anslaget använda ett belopp av högst 500 000 kronor för beredande av understöd åt synnerligt skattetyngda kommuner med avvikelse från de i förordningen den 16 december 1927 (nr 462) stadgade grunderna beträffande dylikt understöd.

Herr Hage: Herr talman! Såsom framgår av utskottsutlåtandet, har jag på denna punkt väckt en motion om en särskild skatteutjämning för de hårdast skattetyngda kommunerna i landet. Härvid har jag då speciellt tänkt på sådana kommuner, som ha en nettoskatt, således efter skatteutjämning, av ända upp till 18, 19 och nära 20 kronor per skattekrona.

Jag kommer nu inte att yrka bifall till motionen, då det inte finns någon möjlighet att göra det med den formulering, som motionen har fått, men jag

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)
tänker likväl för framtida bruk sätta några bockar i kanten i utskottets motivering.

Jag vill då först med tillfredsställelse citera ur utskottsutlåtandet: »Under år 1945 har enligt vad utskottet inhämtat understöd kunnat lämnas i sådan omfattning, att det beräknade skattetrycket även i de hårdast skattetyngda kommunområdena nedbringats till omkring 15 kronor per skattekrona.» Det är givet, att detta är synnerligen tilltalande från mina utgångspunkter, men det hade naturligtvis varit ännu bättre, om utskottet hade kunnat säga, att det *verkliga* skattetrycket hade kunnat nedbringas till 15 kronor.

Det är ju ett bekant förhållande — och det redovisas också i detta utskottsutlåtande — att det *verkliga* skattetrycket och det *beräknade* skilja sig högst avsevärt i en hel del kommuner. Det beror på vissa omständigheter, som jag här inte behöver ingå på. Om man lyckas få ned det beräknade skattetrycket till 15 kronor per skattekrona, kan en kommun likväl i verkligheten ha ett skattetryck på 17 kronor eller kanske ännu högre.

Nu vet jag mycket väl, vilket också framgår av utskottsutlåtandet, att man inte kan åstadkomma en skatteutjämning efter det verkliga skattetrycket, utan den måste verkställas efter det beräknade skattetrycket. Jag behöver inte redogöra för orsaken till detta, men jag vill verkligen ifrågasätta och uppta till diskussion, om denna princip *alltid* är riktig och motiverad.

Jag tänker mig till exempel en kommun, där man väntar en betydande nedgång i antalet skattekronor under ett kommande år, på grund av att en industri håller på att slå igen och man befärdar stor arbetslöshet. Då följer kommunen — och detsamma är förhållandet med landstinget — den gamle kände patriarken och nationalekonomen Josefs system, att man under den tid, då man har litet flera skattekronor, skall ta ut i skatt mera än vad som behöves och fondera överskottet. Men följden blir, att vad som uttagits för mycket fråndrages vid beräkningen för skatteutjämningen, och vederbörande kommun eller landsting får en skatteutjämning endast efter det belopp, som det varit absolut nödvändigt att ta ut med hänsyn till förhållandena just vid skattens uttagande.

Jag måste dock säga, att om något dylikt inträffar, kan man verkligen fråga, om det är rimligt och riktigt, att en sådan kommun eller ett sådant landsting bestraffas på detta sätt, när de följa ett så gott föredöme som det, som en gång gavs av den gamle patriarken och nationalekonomen Josef och som i allmänhet anses vara mycket förnuftigt och förståndigt, både i kommuner och i landsting. Jag måste betvivla det riktiga i att — när man bedömer, huruvida en kommun skall kunna få skatteutjämningsbidrag — alltid gå ut ifrån det beräknade skattetrycket och icke från det verkliga. Då uttagandet av en högre skatt jämte fondering motiveras på det sätt, som jag har sagt, tror jag att det vore rimligt att vid bedömandet av skatteutjämningsfrågan utgå från vad som verkligen har tagits ut i skatt i kommunen.

Denna synpunkt har jag velat anföra, inte så mycket med tanke på dagens läge, ty nu kan ju inte göras någonting åt saken. Men jag tycker, att det är rimligt, att detta kan få anföras för framtida bruk och för övervägande under kommande tider.

Därutöver vill jag säga, att jag måste finna det synnerligen beklagligt, att nu både utskottet och Kungl. Maj:t deklarerar, att man måste skjuta den skatteutjämning, som har ställts i utsikt för de skattetyngda kommunerna, långt på framtiden. Jag vet mycket väl vad som är orsak till detta. Det är bland annat den ändrade kommunindelning, som man nu sysslar med. Nya förhållanden inträda givetvis på grund därav. Vidare planeras en sociallagstiftning,

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

som väl kommer att för kommunerna lätta en hel del bördor. Från dessa utgångspunkter kan jag möjligen förstå, att man inte vill åstadkomma en skatteutjämning, förrän alla dessa reformer äro genomförda, men det måste, såvitt jag förstår, innebära ett framskjutande flera år av den skatteutjämning, som dock har ställts i utsikt för de skattetyngda kommunerna. Ty det kommer givetvis att ta ganska lång tid, innan dessa reformer bli genomförda. Det är att märka, att 1943 stod statsutskottets ordförande upp här i kammaren och förklarade i en debatt rörande denna sak, att det vore rimligt, att denna fråga underkastades en både *skyndsam* och noggrann fortsatt handläggning. Nu skjuter man den på framtiden. Jag måste säga, att detta är synnerligen beklagligt.

Visserligen vet jag, att en hel del omläggningar redan nu pågå, som innebära, att staten kommer att ta på sig en del kostnader — låt mig säga för folkpensionering och för sociala ändamål — varigenom kommunernas skattebördor lättas. Men när man avlyfter dessa bördor från kommunerna och ger dem en bättre ekonomisk ställning, är det som när vår Herre låter regnet falla över jorden; det faller både över rika bönder och över fattiga bönder. Likadant här. Jag har konstaterat, att det ofta kommer att inträffa, att en del kommuner, som redan förut äro s. k. skattelätta, få ett betydande tillskott på detta sätt och alltså få en ännu lättare skattebördor, medan en del andra kommuner, som ha en stor skattetyngning, få mindre hjälp. Det blir ingen verklig skatteutjämning, utan i stort sett få alla kommuner det litet bättre. Det är särskilt med hänsyn härtill som jag har tänkt mig, att man vid sidan av denna skatteutjämning skulle åstadkomma en särskild utjämning för att hjälpa de hårdast skattetyngda kommunerna. Därför har jag väckt min motion, som det emellertid nu inte finns någon möjlighet att yrka bifall till, eftersom motionens yrkande då måste omformuleras på ett ganska väsentligt sätt.

För övrigt vill jag säga i detta sammanhang, att jag har gjort en del utredningar särskilt när det gäller landstingen. Jag sysslar ibland med att göra upp tabeller över landstingens skattebördor, och där har jag funnit, att utvecklingen sorgligt nog går i den riktningen, att avståndet mellan de hårdast beskattade länen och de lindrigast beskattade inte minskas, utan tvärtom blir större och större. Det är ju en oerhört sorglig utveckling, och jag måste säga, att det är antagligt och mycket troligt — men jag kan inte säga någonting bestämt om detta — att en liknande utveckling pågår, när det gäller *kommunerna*.

Enligt mitt sätt att se motivera alla dessa omständigheter, att man inom en rimlig tid söker åstadkomma någonting särskilt för att hjälpa de hårdast skattetyngda kommunerna. Jag har velat framföra detta nu, och jag har gjort det vid flera föregående tillfällen. I mitt eget län äro 96 % av de 24 landskommunerna skattetyngda, och endast en av dem är icke skattetyngd. Liknande är läget i Västernorrlands län, ehuru procenten inte är densamma, och i en stor del av Norrland råder enahanda läge.

Herr talman! Jag har velat anföra detta till protokollet för eventuellt framtida bruk och övertägande, men jag kan, som jag förut sagt, icke yrka bifall till motionen.

Herr **Anderson, Gustaf Iwar**: Herr talman! Motionären herr Hage uttryckte i första delen av sitt anförande en önskan om att bidraget till skatteutjämning skulle utgå med hänsyn till det verkliga skattetrycket i stället för det beräknade. Tyvärr måste jag nog konstatera, att detta inte kan bli annat än en from önskan. Vi fingo inom tredje avdelningen, när vi behandlade motionen, uppgifter från några norrlandskommuner beträffande deras utgifter för olika

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)
ändamål. Jag hoppas, att uppgifterna äro riktiga. Enligt dessa förekommer det, att en del kommuner uttaxera för rena byggnadsändamål från två upp till sju kronor per skattekrona. Skulle man gå ut från det skattetryck, som uppstår på det sättet, vet jag inte, var vi skulle hamna. Skulle man kräva detta, förutsätter det självfallet från statens sida en mycket noggrann granskning av de kommunala statförslagen, och då rucka vi i mycket betänklig grad på den kommunala självstyrelsen. Det är en väg, som jag för min del inte alls vill tillråda. Märk väl, att sju kronor per skattekrona till byggnadsändamål är mer än vad en del lyckligt lottade kommuner uttaxera för hela det kommunala behovet. Det kan inte vara riktigt, att statsbidrag utgår på dylika utgifter, som andra kommuner slå ut på mer eller mindre lång sikt genom att anlita länevägen.

Herr talman! Vad herr Hage i övrigt anförde beträffande skatteutjämningen har jag i stort sett inte så mycket att invända mot, men få vi väl invänta den utredning, som pågår. Jag ber att få begagna tillfället att uttrycka den förhoppningen, att det förslag, som väl så småningom kommer fram, inte måtte inkräkta alltför mycket på den kommunala självstyrelsen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hage**: Jag vill bara säga den föregående talaren, att det nog framgick av mitt anförande, att jag inte påyrkade någon generell bestämmelse om att man alltid skulle följa den verkliga uttaxeringen, när det gällde att avgöra, hur högt skatteutjämningsbidrag en kommun skulle få. Jag sade, att i vissa fall kunde det finnas anledning att gå den vägen. Om en kommun på ett någorlunda rimligt sätt ökat skatten och fonderat någon del därav med hänsyn till risken av en väntad stor arbetslöshet och minskade skattekronor, eller om ett landsting gjort detta, tycker jag, att det är rimligt att inte bestraffa denna kommun eller detta landsting, därför att de handlat på ett så förnuftigt sätt, utan i stället bör man encouragera den kommunen och det landstinget att förfara på det sättet. Jag menar alltså, att det verkar ganska orimligt, om man bestraffar en kommun, därför att den på detta sätt uttaxerar något litet mera än som är absolut nödvändigt, med tanke på risker som komma. Efter mitt sätt att se vore det rimligt, att man åtminstone prövade, huruvida inte den högre uttaxeringen vore föranledd av en så naturlig synpunkt som den anförda, och lät detta få bli avgörande, så att vederbörande kommun inte fick mindre skatteutjämningsbidrag än om den hade handlat på ett oförnuftigare sätt.

Herr **Näsström**: Herr talman! När man resonerar om skatteutjämningsfrågor, är det kanske många, som i likhet med herr Gustaf Iwar Anderson tala om byggnadsanslagen i en del norrlandskommuner. Då är det på sin plats att säga något om vad dessa byggnadsfrågor i regel gälla. De gälla i regel skolhus. Dessa kommuner äro långt efter med sina skolhusbyggen. Det är dessa byggen, som ha dragit stora pengar, och de komma väl att göra det i fortsättningsen också, trots ändrade föreskrifter om statsbidrag för skolbyggnader.

En mycket viktig sak som man får komma ihåg i detta sammanhang är, att i olika utredningar har man försökt fastställa ett s. k. medelskattetal. Man har kommit underfund med att t. ex. 10 skattekronor per invånare skulle vara ett medelskattetal. Om man då undersöker förhållandena i Norrland, skall man finna, att de allra flesta landsbygdskommuner där ligga under detta medelskattetal. Jag vet inte, om det är fint i detta sammanhanget nämna, t. ex. Stockholms stad har minst fyra och kanske fem eller sex gånger så högt skatteunderlag per invånare som dessa norrlandskommuner.

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

Jag har i statsutskottet deltagit i behandlingen av detta ärende och icke gjort någon reservation, på grund av att utredningar pågå om dessa frågor, men jag måste säga, att för egen del hyser jag icke någon särskilt stor förhoppning om att dessa utredningar komma att bli så till fyllest, att orättvisorna på detta område fullt utjämnas. Därtill är skillnaden i underlaget alltför stor. Men vi hoppas och tro ändå, att de värsta avarterna skola kunna komma bort.

Här säges det, att man har fått ett skatteutjämningsbidrag, som gör, att de flesta kommunerna icke ha mer än 15 kronor i utdebitering. Då vill jag erinra om att detta är dubbelt så mycket som många andra kommuner i landet ha i kommunalskatt, och detta trots att de förstnämnda redan fått skatteutjämningsbidrag.

Om jag i detta fall får tala på Norrlands vägnar, får jag säga, att vi hoppas, att de utredningar, som nu arbeta, skola ta nödig hänsyn till denna fråga om skatteunderlaget. Få vi lika betingelser, tror jag icke, att vi skola van-sköta de norrländska kommunerna mer än vad som sker i landet i övrigt.

Herr Anderson, Gustaf Iwar: Herr talman! Endast några få ord till! Jag vill inte bestrida, att de nuvarande beräkningsgrunderna för utjämningsbidrag kunna vara för strikta, men jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på att Kungl. Maj:t dock har ett belopp av tre miljoner kronor till förfogande för att utöver de medel, som utgå enligt de här kritiserade grunderna, hjälpa de hårdast skattetyngda kommunerna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 46—53.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1946/47 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkterna 10—71.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 72.

Lades till handlingarna.

Punkterna 73—81.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till
avsättning till
lotterimedels-
fonden.

Punkten 82.

Under punkten 93 av tionde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Avsättning till lotterimedelsfonden för budgetåret 1946/47 anvisa ett anslag av 6 500 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kam-maren av herr *G. Elofsson* i Vä m. fl. (I: 91) och den andra inom andra kam-maren av herr *A. Jonsson* i Skedsbygd m. fl. (II: 90), hemställts, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts äskande under förevarande punkt, besluta uttala, att av lotterimedelsfonden under budgetåret 1946/47 ett belopp av minst 2 000 000 kronor borde användas såsom bidrag till landsbygdens kulturella bildningsverksamhet.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

a) att riksdagen måtte till Avsättning till lotterimedelsfonden för budget-året 1946/47 anvisa ett anslag av 6 500 000 kronor:

b) att motionerna I: 91 och II: 90 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade aygivits av herrar *Gränebo*, *Heiding*, *Rubbestad* och *Petersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, re-servationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen — — — 6 500 000 kronor;

b) att motionerna I: 91 och II: 90 måtte anses besvarade med vad utskottet i det av reservanternas förordade yttrandet anfört.

I den av reservanternas föreslagna motiveringen hade bl. a. uttalats, att utskottet förutsatte, att det skulle bli möjligt för Kungl. Maj:t att i huvud-saklig anslutning till de i ämnet väckta motionerna tillgodose ändamål, som avsåge att främja den allmänna kulturella verksamheten på landsbygden.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t äskat 6½ miljoner kronor att tilldelas lotterimedelsfonden för att användas av Kungl. Maj:t för kulturella ändamål. Detta belopp avser en ökning av de för innevarande år för samma ändamål anvisade medlen, som nämligen utgöra 5½ miljoner kronor. Dessa pengar avse huvudsakligen att stödja kulturella ändamål, och jag förutsätter, att man därvid framför allt har tänkt på sådana ändamål, till vilka inte ges något fast anslag eller som inte på annan väg erhålla statsbidrag. Medlen böra gå till behov av mera tillfällig karaktär, som därför inte skola prövas av statsmakterna på vanlig väg. Kungl. Maj:t och då närmast chefen för handelsdepartementet skall ge medlen åt de ändamål och behov av denna art och beskaffenhet, som befinnas värda att stödja och främja.

Emellertid ha dessa medel huvudsakligen gått till städerna. Riksdagen har tidigare påpekat, att även landsbygden borde få en avsevärd del av detta anslag. Tyvärr har så ändock icke skett. 1944, alltså för två år sedan, hade Kungl. Maj:t för detta ändamål äskat 4½ miljoner kronor. Vid det årets riksdag väcktes en motion, däri hemställdes, att riksdagen skulle besluta, att av dessa 4½ miljoner kronor en betydande del skulle ges åt landsbygdens kulturella behov. När statsutskottet prövade ärendet, fann emellertid utskot-tet, att pengarna kanske inte voro tillräckliga, utan att beloppet borde ökas, så att landsbygdens behov i större utsträckning skulle kunna tillgodoses. Man höjde alltså anslaget vid 1944 års riksdag på statsutskottets förslag från 4½ till 5½ miljoner kronor. Ser man på redovisningen, finner man emellertid, att av detta belopp har ändå inte så mycket kommit landsbygden till godo. Utskottet uttalade den gången, att riksdagen tidigare vid behandling av

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

motsvarande anslag sagt, att det av redovisningen över anslaget disposition syntes framgå, att de mindre städernas och landsbygdens berättigade anspråk på stöd för kulturell verksamhet icke i tillräcklig grad tillgodosetts. Riksdagen framhöll vidare, att Kungl. Maj:t det oaktat inte vidtagit någon större ändring i grunderna för fördelningen av ifrågavarande medel och att huvudparten därav fortfarande tilldelades de större städerna. Av den redovisning, som finnes i berättelsen över vad sig i rikets styrelse tilldragit haver för 1945 framgår, att av det anslag, som då stod till Kungl. Maj:ts förfogande — något över 5 000 700 kronor, med det som sparats från föregående års anslag —, 1 369 215 kronor 42 öre tilldelats Kungl. operan och 511 122 kronor 49 öre Dramatiska teatern, varjämte Göteborgs Lyriska teater erhållit 320 500 kronor, Göteborgs orkesterförening 109 150 kronor och stadsteatern i Göteborg 235 200 kronor. Följer man redovisningen, skall man finna, att det i huvudsak är teatrar, konsertföreningar och liknande institutioner i de större städerna, som kommit i åtnjutande av bidrag av detta anslag. Därmed har jag inte velat säga att man inte skall stödja musiken och den lyriska och dramatiska konsten; det är klart att vi böra stödja den. När det emellertid rör sig om så stora anslag som bortåt 1 500 000 kronor, kan man fråga sig, om icke anslagsäskandena borde prövas i annan ordning än av ett statsråd. Dessa anslag äro nämligen av sådan betydelse och av sådan kulturell beskaffenhet att det finns skäl för att de prövas i annan ordning. De medel, som stå till Kungl. Maj:ts förfogande för dessa ändamål, borde icke avse sådana här fasta utgifter utan snarare tillfälliga. Som det nu är, har ju riksdagen icke möjlighet att pröva det berättigade i anslag för dessa ändamål, som utan tvivel äro värda understöd från statens sida. Är det nu så, att anslagsbehoven för dessa ändamål för nästkommande år visa sig vara lika stora som de under senare år varit, blir det nog så, att landsbygden blir svältfödd även i fortsättningen och att det icke blir tillräckligt med medel över för ändamål, som man har skäl och rätt att fordra att anslag beviljas för. Nuvarande anordning resulterar icke bara i att kapitalet strömmar in till städerna från landsbygden, utan är också en av orsakerna till att man icke kan stödja landsbygdens kulturella liv i en utsträckning, som är önskvärd.

Jag har nu i viss mån berört huru det tidigare förhållit sig rörande fördelningen av lotterimedel. Vid innevarande års riksdag ha flera riksdagsmän i såväl denna kammare som i andra kammaren väckt motioner om att landsbygden — då Kungl. Maj:t nu begärt 1 000 000 kronor utöver vad som stod till Kungl. Maj:ts förfogande förra året — av detta belopp 6 500 000 kronor skulle få en större andel än tidigare. I första kammaren är denna motion underskriven av ledamöter från flera partier; till och med lektor Edvard Björnsson har understrukt syftet i denna motion. Nu har ju visserligen statsutskottet i år ånyo kraftigt understrukt att även landsbygdens kulturella behov, enligt utskottets åsikt, böra bättre tillgodoses. Utskottet gör detta med dessa ord: »Då utskottet nu tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag om höjning av förevarande anslag för nästa budgetår med 1 000 000 kronor, förutsätter utskottet att det också skall bli möjligt för Kungl. Maj:t att i högre grad än hittills skett tillgodose ändamål, som avse att främja den allmänna kulturella verksamheten på landsbygden och i stadssamhällena i övrigt.» Man kunde ju ha varit belåten med detta uttalande och icke brytt sig om att anmäla någon reservation. Nu finns det emellertid en reservation fogad vid denna punkt i utlåtandet, vari reservanterna, trots utskottets nyss citerade yttrande, som de, med den erfarenhet de äga från tidigare år, icke vågat lita på — riksdagen har ju förut gjort lika kraftiga uttalanden, som icke lett till något resultat —, anslutit sig till motionerna, som gå ut på att större

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

belopp skall tilldelas landsbygden. Det är således för att kraftigare betona vad utskottet yttrat i denna del, som några ledamöter i statsutskottet vid utskottsutlåtagandet fogat en reservation, där vi hemställa, att landsbygdens kulturella behov skola bättre tillgodoses.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

I herr förste vice talmannens yttrande instämde herrar *Näsgård, Jones Erik Andersson, Bror Nilsson, Friggeråker, Gustav Emil Andersson, Ivar Persson, Albert Andersson* och *Tjällgren*.

Herr **Lindström**: Herr talman! Det framgick av det anförande, som herr förste vice talmannen nyss höll här i kammaren, att statsutskottet inte alls slagit dövörat till för anspråk från landsbygdens sida om att bli tillgodosedd när det gäller anslag för kulturella ändamål ur lotterimedelsfonden. Till yttermera visso har statsutskottet — som den föregående talaren antydde — till sina tidigare uttalanden också i år uttalat önskemål om att Kungl. Maj:t vid fördelningen av medlen bör bättre än hittills tillgodose landsbygdens intressen. Men, herr talman, saken är inte uppklarad med sådana önskemål. Man måste också fastställa de behov, som finnas på landsbygden, och för att kunna konstatera de behoven har man att gå till de framställningar, som gjorts från landsbygdshåll i detta sammanhang.

Vid den utdelning från fonden, som gjordes i maj—juni 1945, förelåg det från landsbygdshåll ansökningar om anslag till ett sammanlagt belopp av 1 266 900 kronor. I motionen har man pekat på ett belopp av 2 000 000 kronor som det lämpliga. Det var alltså endast litet över hälften av det belopp, som nu motionsledes äskas, som det gjordes framställningar om från vissa landsbygdsinstitutioners sida. I denna summa på 1 266 900 kronor ingick ett belopp av 270 000 kronor för en ny folkhögskola i Lappland. På grund av vissa omständigheter, som jag inte behöver gå in på — hela saken påverkades av krigstidens förhållanden — kunde inte detta anslag godkännas, utan det sköts på framtiden. Det var också en del andra framställningar, som av liknande skäl måste avvisas nu; men därmed är inte sagt att de i framtiden, när förhållandena bli bättre, komma att skjutas åt sidan.

Av de anslag, som beviljades, fick landsbygden — om vi nu räkna på det grova sätt, som vi gjort förut — 770 000 kronor, alltså en mycket stor procent. Bland de medel som utdelats från lotterimedelsfonden, måste man säga att det finns en del anslag, som äro ganska fasta. Jag åsyftar just de poster, som herr förste vice talmannen pekade på i sitt anförande, nämligen anslagen till de kungliga teatrarna i Stockholm, till de stående teatrarna i Göteborg, till Malmö stadsteater, till vissa orkesterföreningar o. s. v. Men vid sidan om dessa anslag, som äro de största, finns det mer eller mindre tillfälliga anslag — man skulle kunna kalla dem diverseanslag — till behov som göra sig gällande varje år. Samtliga ansökningar från landsbygden måste på grund av sin art närmast räknas till denna form av anslag. För den tid, som jag här talar om, söktes det för sådana diverseändamål ett sammanlagt belopp av 1 300 000 kronor. Som jag redan påpekat, fick landsbygden av detta 770 000 kronor. Landsbygden intog alltså den dominerande platsen i fråga om anslag av denna art.

Man kan således inte, herr talman, om man ser till de verkliga förhållandena och framför allt inte, om man observerar vilka anspråk, som gjort sig gällande från landsbygdshåll, säga, att landsbygden har blivit missgynnad. Det ankommer på landsbygden att genom en större aktivitet på detta område visa, att behov av medel verkligen föreligger. Det är väl också på det sättet, att Kungl. Maj:t måste ha möjlighet att pröva dessa anslag. När människor kunna

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

få pengar, så bli de ofta pigga på att söka komma åt dem, och det ligger nära till hands för dem att begära bidrag för både det ena och det andra, som inte är så värst väl genomtänkt eller planerat. Här finns det rum för alla möjliga hugskott; jag tror inte man skall göra det rummet större än vad det redan är.

Det finns en synpunkt till, herr talman, som man nog bör lägga ganska stor vikt vid: vad är landsbygd, och vad är stad i detta sammanhang? Kan man här draga en grov linje och säga, att på den sidan ligger staden och på den sidan ligger landsbygden? Förvisso inte. Är det inte på det sättet, att en hel del av de medel, som gå till institutioner, vilka äro belägna i städerna, också komma landsbygdens folk till gagn och nytta? Äro inte de kungliga teatrarna i Stockholm, orkesterföreningarna i de län, där sådana finnas, stadsteatrarna i Malmö och Göteborg o. s. v. till gagn och till kulturell glädje också för landsbygdens folk i dessa områden? Alldeles självklart förhåller det sig så, och därför blir bilden alldeles felaktigt tecknad, när man gör den här grova uppdelningen — som även herr förste vice talmannen var inne på — med ledning av de siffror, som återgivas i årets riksdagsberättelse. Herr förste vice talmannen vet mycket väl, att det inte går att bygga en opera på den utan tvivel magnifika gården Gränebo i Kalmar län. Det måste finnas till de större orterna knutna centraler för den kulturella verksamheten, och då det är ofrånkomligt, kommer, redan ytligt sett, fördelningen att gestalta sig på ett helt annat än schematiskt sätt. Det är väl överhuvud taget på det sättet, att även om anslagen — jag använder nu samma formella metod, som herr förste vice talmannen — skulle regna litet ymnigare över landsbygden, så är det väl mycket troligt, att de, som skulle sprida kultur på landsbygden, i mycket hög grad fått sin utbildning och inspiration från dessa institutioner i städerna, som få lejonparten av de pengar det här gäller. Det är således, enligt min mening och enligt utskottets mening, alldeles klart, att här icke skett någon mannämån, utan att Kungl. Maj:t, med hänsyn till de verkligen konstaterade behoven, gjort en fördelning av medlen, som är fullt försvarlig.

Men till detta, herr talman, vill jag gärna lägga, att jag för min personliga del — och jag talar då också för utskottsmajoriteten — icke har någonting emot, utan alldeles tvärtom önskar, att den kulturella verksamheten på landsbygden kan utvecklas och utvidgas så, att den kan taga i anspråk mera av dessa medel och att lotterimedelsfonden i högre grad än vad nu är fallet kan användas för att befrämja de kulturella framstegen på landsbygden. Om den saken föreligger ingen tvist; det är uppenbart, om man ser till vad statsutskottet har sagt och vad riksdagen har beslutat under flera år.

Jag tror alltså, att vi, utan att trampa landsbygdens rättigheter under fötterna, lugnt kunna följa statsutskottet i den här frågan. Jag tillåter mig därför, herr talman, att hemställa om bifall till statsutskottets förslag.

Herr **förste vice talmannen** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Lindström påpekade, att ansökningarna om anslag för kulturella ändamål på landsbygden inte avsågo så mycket större belopp än som tilldelats landsbygden. De belopp, som begärdes, voro dock rätt mycket större. Enligt en uppgift begärdes det 1 300 000 kronor, medan det beviljade beloppet stannade vid omkring 770 000 kronor.

Med anledning av detta vill jag säga, att det förhåller sig på det sättet, att sedan man från landsbygden gång efter annan och år efter år gjort ansökan om att erhålla medel från lotterimedelsfonden utan att erhålla sådana, slutligen tröttnat på att begära pengar och icke ansett det lönt att fortsätta därmed, då man ändå får avslag på sina framställningar, leke minst detta har varit anledningen till att det inte strömmat in ansökningar från landsbygden i så stor

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)
utsträckning. Hade man där haft visshet om att man i större utsträckning än vad som nu är fallet haft möjlighet att erhålla anslag från lotterimedelsfonden, så skulle man säkerligen i större utsträckning ha gjort ansökan därom; detta känner nog även herr Lindström till. Jag vill med detta beriktiga vad herr Lindström yttrade i denna del.

Sedan sade herr Lindström, att även de, som bo på landsbygden, nog fått sina impulser i städerna. Jag skulle dock tro, att herr Lindström i mycket fått sina impulser bland Norrlands brädstaplar, och de ha nog bara odlats vidare, sedan herr Lindström kom in i annan miljö. Det finns nog anledning att alltför främja landsbygden, ty det finns så starka krafter i städerna, som verka för att få medel dit, att landsbygden i allmänhet blir den sämre lottade parten i detta fall.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Lindström**, som yttrade: Det är mig mycket motbjudande att skryta, men jag måste i alla fall i någon mån tillrättalägga vad herr förste vice talmannen nyss sade. Han påstod, att jag fått mina första impulser från Norrland. Ingalunda, herr förste vice talmän; jag har fått dem från Dalarna.

Vidare vill jag, när herr förste vice talmannen här säger, att landsbygden blivit tillbakahållen genom att framställningar därifrån inte blivit bönhörda och att man därför tröttnat på att fortsätta med att begära medel, påpeka, att detta borde i än högre grad gälla beträffande städerna. Ty om man ser på de belopp, de så kallade diverseanslagen, som delats ut vid sidan om de stora, närmast fasta anslagen, finner man, att landsbygden av dem har fått i runt tal 800 000 kronor och städerna bara i runt tal 500 000 kronor; allt efter samma grova beräkning, som vi tidigare här i debatten ha använt oss av.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Anledningen till att jag begärt ordet är att jag vill tala om hur det kan komma sig, att mitt namn inte står under denna reservation. Den kan jag nämligen för min del ansluta mig till, då jag till fullo gillar dess allmänna syfte, och jag tror, att det är riktigt, som här sagts av herr förste vice talmannen, att ansökningarna från landsbygden ha varit i knappaste laget på grund av smärtsamma erfarenheter. Emellertid förelägo inom utskottet flera yrkanden. Ett yrkande förelåg från bondeförbundshåll — dock inte från någon av partiets representanter i denna kammar — om bifall till denna motion, som jag för min del skrivit under och som går ut på att det skall bestämmas att 2 000 000 kronor skola avsättas för landsbygdens behov. Efter de upplysningar, som framkommo inom utskottet, kunde jag för min del inte finna det vara vederhäftigt att hålla på att siffran skulle skrivas ut. Efter sammanträdenas avslutande är det ju vanligt i statsutskottet att den, som framställt ett yrkande, men icke lyckats få detta genomfört, går omkring och hör efter vilka, som äro med om vederbörandes reservation. och i det här fallet förklarade jag, att jag kunde gå med på ett yrkande, som var ställt av herr Heiding, men inte på ett, som var ställt av några andra ledamöter, vilka icke önskade annat än bifall till motionen; det sade jag, att det kunde jag inte vara med om. Efteråt har dock detta yrkande utan min vetskap ändrats så, att reservationen kom att innefatta ungefär vad jag ville stödja inom utskottet. Jag vill därför meddela, att jag hade kunnat gå med på denna reservation, i den mån den nu skiljer sig ifrån statsutskottets skrivning — vilket jag inte tycker att den gör i så hög grad, varför denna reservation egentligen var onödig. Men när det ovillkorligen skulle avges en reservation av det här innehållet, hade jag för min del kunnat vara med om den. Så ligger den saken till.

För att, när jag ändå har ordet, säga något om vad den ärade företrädaren

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

för utskottets ståndpunkt yttrade, vill jag först säga, att om han är från Dalarna eller från Norrland, kan vara hugget som stucket, och det är icke någonting som man bör hänga upp sig på; i andra fall kan det vara någon skillnad, men knappast i detta fall.

Vad sedan beträffar fördelningen av dessa anslag så är det visserligen riktigt, som herr Lindström säger, att många institutioner, som ligga i residensstäder eller andra landsortsstäder, äro avsedda att användas, inte bara av de städernas innevånare, utan även av befolkningen på landsbygden omkring. Å andra sidan finnes det en hel del andra ändamål, som behöva tillgodoses och som vad placeringen beträffar hänföra sig till rena landsbygden, vilka det inte är så lätt att få anslag till. Jag menar, att de fasta anslagen till Operan, Dramaten och några av de större teatrarna böra vara kvar, men att det i fråga om de andra anslagen bör kunna ske någon principiell ändring beträffande fördelningen i fortsättningen, när nu anslaget blir så pass mycket större. Jag förmodar, att detta också kommer att ske efter de anvisningar, som statsutskottet lämnat, även om inte reservationen här blir bifallen, och jag tycker, att det var onödigt med en sådan här reservation, även ur den synpunkten, att om den blir avslagen, kan det innebära en försvagning av vad utskottet skrivit. Emellertid hade jag, som sagt kunnat vara med om denna reservation, och skulle det mot förmodan bli en votering om saken, kommer jag att rösta för reservationen.

Herr Ström: Herr talman! Det finns en väg, som jag satt och väntade att herr förste vice talmannen skulle anvisa, till att bereda landsbygdens berättigade intressen en större möjlighet att bli tillgodosedda, nämligen en rationell lösning av frågan om budgeten för statsteatrarna. Det är, tycker jag, en principiell orimlighet att statsteatrarna, gamla kulturinstitutioner, såsom Kungl. teatern och Dramatiska teatern liksom vissa andra institutioner skola vara beroende av lotterimedel; deras plats är ju på åttonde huvudtiteln. Det är ju också på det sättet, att ecklesiastikministern i regel — jag säger »i regel», herr Myrdal — måste anses bättre förstå kulturfrågor än handelsministern. Om man nu, herr förste vice talman, flyttade över kostnaderna för dessa stora fasta anslag till åttonde huvudtiteln, utan att samtidigt röra något av lotterimedlen, så att man där hade kvar samma belopp som nu till fördelning för ett tillgodosende av såväl städernas som landsbygdens tillfälliga kulturella behov, skulle ju mycket större belopp stå till förfogande, och man skulle, samtidigt som man löste en principfråga av betydelse, få avsevärt mera pengar till förfogande för landsbygden, som ju, mina damer och herrar, också behöver det. Det är alldeles uppenbart att vi inte ha tillgodosett landsbygden i kulturellt hänseende i sådan grad, som vi borde ha gjort; det går inte att förneka, och att förneka det vore felaktigt.

Även om man gentemot herr förste vice talmannen måste säga — vilket herr Lindström också gjorde — att man inte kan lägga en kungl. opera i varenda by, liksom man inte kan lägga en konsertförening i varenda by, utan vi måste få en rationalisering och en avvägning till stånd på det här området, så måste landsbygdens intressen bli bättre tillgodosedda. Vad är det nu som föranlett att de stora, ständiga, fasta anslagen för Operan och Dramaten etc. inte stå på åttonde huvudtiteln? Som herr förste vice talmannen nog erinrar sig, framkom inom riksdagen för länge sedan motionsvägen — jag tror vid två olika tillfällen — förslag om att man skulle låta samtliga lotterimedel bli en statens inkomstkälla genom att låta dem gå in i den allmänna budgeten. Då reste sig i riksdagen alla, som hade något intresse för det kulturella livet, och spjånade emot av alla krafter mot ett dylikt förslag och sade, att om detta sker, så komma inga medel att gå i behövlig utsträckning till Operan eller Dramaten eller kul-

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

turella intressen sådana som musiken, litteraturen, vissa delar av vetenskapen och konsten, därför att riksdagen i regel är ytterst njugg, när det gäller kulturella angelägenheter som många kalla för överklassnöjen; det uppstår risk för att även dessa pengar gå till utjämning av jordbrukspriserna eller till i och för sig nyttiga tekniska och sociala ändamål eller någonting sådant — detta anser nu många med mer eller mindre rätt. Av den anledningen vill man faktiskt inte vara med om en sådan anordning. Det nuvarande sättet är mindre riktigt och mindre demokratiskt än om anslagsbehoven prövades av riksdagen och riksdagen bestämde, hur fördelningen av medlen skulle verkställas, men jag måste säga, att så länge det i riksdagen finns en så avgjord likgiltighet för andliga värden som nu är fallet, är det bättre att Kungl. Maj:t handhar dessa pengar, ty det finns något mera sinne för kulturella värden hos en regering och hos en handelsminister än det finns hos en riksdagsmajoritet och hos en majoritet i statsutskottet.

Jag kan således inte vara med om att rekommendera en överflyttning av medel från lotteriinkomsterna till statsbudgeten i allmänhet, men jag finner det riktigast, att man flyttar över de ofrånkomliga utgifterna för Operan och Dramaten på åttonde huvudtiteln och sedan möjliggör för handelsministrarna i samråd med ecklesiastikministrarna att med de ökade anslag av lotterimedel, som då komma att stå till förfogande, tillgodose även landsbygdens berättigade kulturella intressen. Jag tror, att detta är den riktiga vägen, om vi vilja tillgodose landsbygdens kulturbehov.

Herr Heiding: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av herr Lindströms första anförande. Herr förste vice talmannen har ju redan svarat herr Lindström med anledning av de sifferuppgifter, som herr Lindström lämnade. Jag vill dock därutöver försäkra herr Lindström, att landsbygdens representanter inte bli glada, när de få avslag på sina ansökningar om bidrag. Jag har själv erfarenhet av hur svårt det kan vara att få bidrag från lotterimedelsfonden. Jag skulle en gång hjälpa en förening i min hemort att få 3 000 kronor. För den sakens skull måste jag uppvakta departementschefen tre gånger, och jag tyckte till slut, att det nästan var otrevligt att behöva besvara honom så mycket. Jag var emellertid enträgen, då jag önskade att föreningen skulle erhålla beloppet, vilket den till slut också fick. Men jag lovade mig själv att inte göra om försöket, då det var obehagligt att behöva vara så envis.

I fråga om de s. k. fasta anslagen till Operan o. s. v. har jag samma uppfattning som herr förste vice talmannen, nämligen att dessa anslag böra prövas av statsutskottet i varje särskilt fall och ingå i budgeten under åttonde huvudtiteln i stället för att som hittills fördelas av handelsministern. Jag har visst ingenting emot att Operan, Dramaten och de andra institutionerna även i fortsättningen få anslag, men bidragen böra utgå i andra former än hittills. Det skulle för övrigt inte skada, om herr statsrådet ville föranstalta om en utredning beträffande Kungl. operan. I pressen ha vi ju sett, att förhållandena vid Operan ha gett anledning till en hel del kritik. Det vore därför lämpligt att igångsätta en utredning så snart som möjligt för att pröva om Operans ekonomiska skötsel är tillfredsställande. Det kan ju hända, att vi kunde spara en del av de pengar, som nu gå till Operan, och använda dem för andra ändamål i stället. För att förebygga alla missförstånd vill jag understryka, att jag naturligtvis anser, att vi även i fortsättningen böra ha en förstklassig opera, liksom vi också böra stödja de andra teatrar och kulturella institutioner, som hittills erhållit bidrag av lotterimedel.

Av de 39 miljoner kronor, som under nästa budgetår beräknas inflyta i form

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

av lotterimedel, skulle enligt de principer, som godkändes vid 1938 års riksdag, 19,5 miljoner kronor gå till lotterimedelsfonden för understödjande av kulturella ändamål, och resten skulle tillföras den allmänna budgeten. På grund av det statsfinansiella läget har det emellertid ansetts lämpligt att utöver de ursprungligen avsedda 19,5 miljoner kronorna låta ytterligare 13 miljoner ingå i budgeten, varigenom således blott 6,5 miljoner kronor kunde avsättas till lotterimedelsfonden. Härom är naturligtvis ingenting att säga, men om pengarna i lotterimedelsfonden inte räcka till för att tillgodose landsbygdens behov, måste man givetvis öka den summa som årligen tillföres fonden. Vi få inte glömma bort, att det dock i stor utsträckning är landsbygdens invånare som köpa lotter och därigenom bidra till uppkomsten av dessa medel. De böra då också ha möjlighet att få något tillbaka i form av anslag till kulturella anordningar på landsbygden.

Då herr Lindström talade om skillnaden mellan stad och land, vill jag endast säga, att jag naturligtvis aldrig har avsett att man härvidlag skulle kunna dra upp någon skarp gräns. Faktum är dock, att de stora engångsanslagen huvudsakligen gå till kulturella institutioner i de stora städerna, men jag anser, att även de mindre och medelstora städerna böra komma i åtnjutande av dessa bidrag, så att också landsbygden kan få nytta av lotterimedlen. Om ett så stort belopp som 4 300 000 kronor är bundet i form av fasta anslag till kulturella anordningar i de stora städerna, blir det ju inte mycket över till landsbygden. Vi böra därför, ju förr dess hellre, söka få till stånd en ändring av formerna för beviljandet av dessa fasta anslag.

Utskottet framhåller också i sitt utlåtande, att större anslag böra beviljas till landsbygden och de mindre städerna. Vid behandlingen i utskottet hade jag i och för sig ingenting emot att ansluta mig till majoritetens förslag, men jag ville ha till stånd en mindre justering för att ge vederbörande statsråd ännu större möjlighet att tillgodose landsbygdens intressen. Då utskottets majoritet inte ville godkänna detta ändringsförslag, anslöt jag mig till den reservation, som finns fogad till utskottets utlåtande. I reservationen framhålles, att vi förutsätta »att det skall bli möjligt för Kungl. Maj:t att i huvudsaklig anslutning till de i ämnet väckta motionerna tillgodose ändamål, som avse att främja den allmänna kulturella verksamheten på landsbygden».

Jag anser, att kammaren bör godkänna denna reservation. Sedan få vi hoppas, att vi så snart som möjligt skola få till stånd en omläggning av formerna för beviljandet av de fasta anslagen till Operan, Dramaten o. s. v., så att vi därvidlag få en mer tillfredsställande ordning.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! När herr Lindström började sitt anförande, vittnade hans tonfall om att även han anser det önskvärt att landsbygden får litet mer av dessa pengar. I slutet av anförandet förklarade han emellertid, att det inte förelåg något större antal ansökningar från landsbygden och att de flesta av de ansökningar, som hade inkommit, också bifallits. Men då det inlämnats ansökningar om bidrag på sammanlagt 1 300 000 kronor och blott 770 000 kronor beviljats, måste det väl ändå vara ett ganska stort antal ansökningar som har avslagits. Herr Lindström nämnde, att det bl. a. var en ansökan om bidrag med 270 000 kronor till en folkhögskola i Lappland som inte hade kunnat bifallas. Jag anser för min del, att man i första hand borde ha beviljat detta anslag. Om herr Lindström vore bosatt i Lappland, skulle vi säkerligen vara överens om att det skulle vara av stor betydelse att få till stånd denna folkhögskola där uppe.

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

Jag försäkrar herr Lindström, att om vi bara få möjlighet att erhålla anslag till kulturella institutioner på landsbygden, kommer det inte att saknas ansökningar därom i handelsdepartementet. Men om medlen fördelas på samma sätt som hittills, d. v. s. att större delen går till de stora städerna, misströstar man naturligtvis på landsbygden om möjligheten att överhuvud taget få bidrag och inger därför inte heller några ansökningar. Jag är givetvis inte motståndare till att Operan, Dramaten och andra kulturella institutioner i storstäderna skola få anslag, men vi måste även tänka på den stora befolkningsgrupp, som bor på den rena landsbygden, och söka tillgodose dess behov av kulturella anordningar. Om herr Lindström i statsutskottet vill medverka till att, när tillräckligt med ansökningar från landsbygden inkommit, dessa också bifallas, försäkrar jag, som sagt, herr Lindström, att det inte kommer att saknas ansökningar från landsbygden.

Då denna fråga en gång tidigare var uppe till debatt här i kammaren, förklarade en talare, att man inte kunde minska anslagen till Operan, Dramaten eller de andra teatrarna, då det skulle betyda arbetslöshet för personalen, varjämte teatrarna inte skulle kunna drivas på tillfredsställande sätt. Om vi emellertid, såsom herr Ström har föreslagit, överföra anslagen till dessa s. k. kulturteatrar till den ordinarie statsbudgeten, frigöra vi ju därigenom lotterimedel som kunna användas för att understödja andra kulturella ändamål på landsbygden.

Vi borde för övrigt inte behöva stå här varje år och dividera om dessa anslag, då ju statsutskottet i sitt utlåtande under flera år har skrivit, att större anslag böra utgå till landsbygden. Utskottet har särskilt i år understrukt denna önskan och förklarar, att det bör ankomma på handelsministern att tillse, att så också blir förhållandet. Då vår nuvarande handelsminister, herr Myrdal, ju är intresserad även för kulturella anordningar på landsbygden, hoppas jag, att han inte lämnar detta uttalande i statsutskottets utlåtande obeaktat, utan att han skall följa vad utskottet har sagt och ge landsbygden dess beskärda del av anslag från lotterimedelsfonden. Om så sker, kunna vi avföra denna fråga från diskussionen och inte behöva år efter år återkomma till densamma.

Jag skall, herr talman, inte förlänga debatten ytterligare, utan ber att med dessa ord få yrka bifall till den vid denna punkt av utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Lindström: Herr talman! Jag vill bara tillägga ett par ord med anledning av den siste ärade talarens anförande.

Herr Elofsson nämnde den ansökan om anslag till en folkhögskola i Lappland som tills vidare har blivit tillbakavisad. Han betonade — och däri vill jag instämma med honom — att det säkerligen är mycket angeläget att just i dessa bygder få till stånd kulturella centra. Det råder heller ingen meningsskiljaktighet om den saken. Men förhållandet är att detta anslag på 270 000 kronor inte kunde beviljas, emedan vederbörande inte fick byggnadstillstånd. Dåvarande handelsministern, herr Ohlin, förde ivriga resonemang härom med sina kolleger i regeringen för att söka komma fram till ett resultat, men det visade sig att saken då inte kunde förverkligas. Under sådana förhållanden var det naturligtvis ingen mening att då bevilja pengar för ett bygge som vid tillfället i fråga ändå inte kunde komma till stånd. Frågan är emellertid inte död för det, utan det finns alltså stort intresse för att få till stånd denna folkhögskola. När förhållandena bli annorlunda, kan nog också planen förverkligas med hjälp av medel från lotterimedelsfonden.

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

Herr von Heland: Herr talman! Med anledning av herr Rickard Lindströms senaste anförande ber jag att få påpeka, att det inte endast är denna ansökan om anslag till en folkhögskola i Lappland som har avslagits, då man från landsbygden begärt bidrag av lotterimedelsfonden. Det finns många andra påtagliga exempel som visa, att ingen tillräcklig hänsyn tas till landsbygdens intressen vid fördelningen av dessa medel. Jag vill exempelvis nämna att Svenska landsbygdens studieförbund, som är den ivrigaste studieorganisationen på rena landsbygden, begärde bidrag med så litet belopp som 25 000 kronor, om jag minns rätt. Där fanns det intet byggnadstillstånd som lade hinder i vägen, men man fick ändå intet anslag. Jag håller med om att det alltid är svårt att ordna med kulturella institutioner i den glesa bebyggelsen på landsbygden. Men just därför att det föreligger denna svårighet att få det hela rättvist med hänsyn till den glesa bebyggelsen, borde väl mera pengar anslås till landsbygden än vad som nu sker, då huvudparten går till städerna.

Jag måste också i detta sammanhang beröra vad herr Ström sade. Jag är inte alls någon motståndare till de kungl. teatrarna. Men när herr Lindström exempelvis säger, att man i fråga om de kulturella institutionerna och deras utnyttjande inte kan draga någon bestämd gräns mellan städerna och landsbygden, vill jag rikta en fråga till herr Lindström. Om vi räkna procentuellt, hur många procent tror herr Lindström att det är av Stockholms stads invånare som ha besökt Operan, och hur många procent av den rena landsbygdens befolkning ha kunnat göra det? Om herr Lindström får fram det procenttalet, kommer han säkerligen att inse, att det i alla händelser är svårt för landsbygdens folk att dra fördel av de kulturella institutionerna i storstäderna.

Herr Ström förklarade, att det riktiga vore att överföra dessa anslag till åttonde huvudtiteln. Jag ber att få instämma i hans förslag därvidlag, ty då skulle dessa anslag komma under kontroll av riksdagen. I motsats till herr Ström anser sålunda jag, att det endast vore till fördel, om dessa kulturanslag prövades av riksdagen och inte enbart av handelsministern. Vi kunna ju inte räkna med att det ständigt skall vara herr Myrdal som är handelsminister, utan det kan växla, och den ene handelsministern kan vara mer intresserad av en sak och en annan av något annat.

Sedan är det ju en annan fråga, om de kungl. teatrarna överhuvud taget böra ha de stora bidrag av statsmedel som nu utgå till dem. Det finns andra teatrar, som skötas mycket bra och som ge mycket trevliga föreställningar, men som inte ha något statsanslag alls. Man kan därför i varje fall tveka, huruvida just de anslagsbelopp, som nu utgå till de kungl. teatrarna, äro de rätta. Man kan också undra, huruvida det inte vore befogat, att Stockholms stad bidroge till kostnaderna för de kungl. teatrarna. Stockholms stad är ju den rikaste kommunen i landet. Man kan, herr Ström, t. ex. jämföra de löner och pensioner, som Stockholms stad har råd att ge sina tjänstemän, med vad staten kan ge sina befattningshavare både i Stockholm och på landsbygden. Tänk vidare på de låga skatter till kommunen som man har i Stockholm! Stockholms stad, herr Ström, utsuger faktiskt de övriga delarna av landet genom att inte på minsta vis bidraga till kostnaderna för dessa kulturella institutioner, som mest äro till fördel för stockholmarna. När invånarna i Stockholm samtidigt ha de bästa förmånerna i landet såväl när det gäller inkomster som sociala och kulturella förhållanden, är detta, herr talman, en orättvisa. Jag vet, att herr Ström är besjälad av en önskan att alltid söka få till stånd rättvisa åt landsbygden. Här finns ett sådant tillfälle, herr Ström. Låt Stockholms stad deltaga i täckandet av kostnaderna för sådana institu-

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

tioner, av vilka stockholmarna själva dra den största fördelen! Då skulle denna orättvisa utjämnas, och då kunde man från landsbygdens sida verkligen tacka herr Ström och Stockholms stad för deras medverkan till en sådan rättvis åtgärd.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Herr Lindström: Herr talman! Jag begärde ordet, då herr von Heland berörde den ansökan som Svenska landsbygdens studieförbund ingivit om att få bidrag från lotterimedelsfonden.

Herr von Heland var så »sakkunnig» i sitt yttrande, att han inte riktigt visste, vilket belopp förbundet hade begärt. Jag kan upplysa herr von Heland om att Svenska landsbygdens studieförbund hade begärt 30 000 kronor. Denna ansökan avslogs på mycket naturliga grunder, eftersom studieförbundet har ett anslag under åttonde huvudtiteln. Det har alltså ett fast anslag inom ramen för budgeten, och ändamål som tillgodoses i budgeten bruka, såvitt jag inte misstar mig, i regel inte få bidrag från lotterimedelsfonden, vars pengar användas för andra ändamål. Vidare torde herr von Heland — jag skulle, herr talman, kanske säga *borde* — känna till att frågan om den frivilliga studieverksamheten och statens förhållande till densamma är föremål för utredning just nu. Det är klart, att man också vill avvakta resultatet av denna utredning, innan man här på ett mycket osedvanligt sätt bryter en regel som tidigare har följts.

Herr von Heland har mycket lätt att komma till rätta med kulturella problem. Han sade till mig, att om herr Lindström kunde visa, vilken andel procentuellt sett som städernas respektive landsbygdens invånare få av dessa anslag, kunde vi kanske komma till ett resonemang som kunde leda till resultat — det var det han menade, om jag fattade honom rätt. Ja, den som uppfattar kulturen på detta sätt och har den otroligt stela uppfattningen att förmedlingen av bildning och kultur tillgår så, att man får en klar bild av det hela, om man kan räkna ut vissa procentsatser, tror jag överhuvud taget inte bör tala så mycket, när det gäller kulturella ting. Kulturströmningarna i samhället gå nämligen ganska obundna i olika riktningar oberoende av anslag och stöd, även om dessa anslag naturligtvis bidraga till att underlätta dem. I den mån vi kunna, böra vi naturligtvis också göra allt för att de kulturella strömningarna skola få all den fart och flykt som de förtjäna.

Jag vill, herr talman, tillägga ytterligare en sak som tydligt framstod för mig, när jag hörde herr von Helands anförande. Jag begrep då plötsligt, att här är det, åtminstone från herr von Helands sida, inte fråga om ett resonemang om kulturella värden och förmedlingen därav utan om ett försök att för ändamål, som jag inte vill försöka att närmare karakterisera, knyta an till en gammal strid om förhållandet mellan landsbygd och stad. I grund och botten visade herr von Helands sista attack mot Stockholm, att han är ganska litet intresserad av det kulturella i denna fråga. Han vill framstå såsom ett slags Messias för vissa grupper på den svenska landsbygden, icke för att landsbygdens invånare skola vinna något mer i fråga om kultur, utan för att herr von Heland skall vinna litet mer i fråga om politisk makt.

Herr von Heland erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag finner att herr Lindström överflyttar denna debatt om de kulturella frågorna till något annat, nämligen de politiska frågorna. Det tycker jag är onödigt. Jag tycker också att det är onödigt när herr Lindström försöker trolldra bort mitt procentresonemang, som väl i alla fall måste ge en blick över hur läget är. Och herr Lindströms inställning till frågan fick jag ju klar för mig

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

när han sade, att det är befogat att avslå ansökan från SLS därför att detta förbund har fått ett anslag — ett mycket litet sådant — under åttonde huvudtiteln. Det är väl i stället herr Lindström som tycks räkna på det sättet, att landsbygden har fått tillräckligt i kulturellt avseende, om det bara finns en liten summa upptagen under åttonde huvudtiteln. Det beräknings sättet begriper jag inte och ännu mindre begriper jag att herr Lindström m. fl. alltid skola återkomma till att landsbygdens folk försöker åstadkomma en strid mellan stad och land, då vi vilja hävda våra synpunkter för att få bättre förhållanden för landsbygdsfolket. Om vi äro tysta och belättna med förhållandena, ja, då är det alltså ingen strid. Jag tycker att det är ett rätt enkelt betraktelsesätt detta, herr Lindström, att vi inte skola ha rättighet att påtala vad vi anse vara orättvist utan att beskyllas för att ta upp strid. Striden föreligger väl redan i och med att orättvisan har begåtts.

Herr Lindström har alltså inte övertygat mig om att allt är som det skall vara beträffande de kulturella frågorna, utan tvärtom, han har ytterligare belyst att det inte är riktigt som det skall vara.

Herr Ström: Herr talman! Endast en replik till herr von Heland. Herr von Heland har nog inte någon riktig kännedom om vad Stockholms stad verkligen gör i kulturellt avseende.

Man kan ha många anmärkningar mot Stockholms stad, men det vill jag säga, att finnes det hos riksdagen, dess utskott och dess tjänstemän bara hundradelen av det levande kulturella intresse som finns hos Stockholms stads fullmäktige, nämnder och tjänstemän, så skulle det vara en annan färg och standard över det kulturella livet i vårt land. Nej, Stockholms stad gör verkligen mycket betydande insatser för kulturintresset och hjälper även till i fråga om Operan och Dramaten, ehuru dessa äro rena statsinstitutioner. Småteatrarna får staden själv hjälpa utan att staten mig veterligt gör något, och i fråga om Konsertföreningen är det ju staden som gör det mesta. Möjligheterna att bygga en ny, rent kommunal teater i Stockholm utredas nu av en särskild kommitté inom Stockholms stad, och arbetet har väl nu kommit så långt att ritningar hålla på att förberedas. Vi hoppas att staten inte har någonting emot att den stora bristen på teatrar i Stockholm fylles av Stockholms stad och hjälper till att lösa tomfrågan. Staden får ju ensam taga kostnaderna för den nya teaterns drift, och jag tror också att den kommer att göra det och inte gå in till staten med begäran om bidrag för driften. Staden kan däremot inte bekosta driften av statens teatrar.

Vi göra således nog vad vi kunna i Stockholm, och jag tror inte man kan kritisera staden i det avseende det här är fråga om. Vi hjälpa också i ganska stor utsträckning dem som bo i landsorten, när de komma in till Stockholm — det finns det många exempel på. Jag anser sålunda, herr talman, att den kritik herr von Heland riktade mot Stockholm är obefogad.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Grånebo m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *förste vice talmannen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Anslag till avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 82, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gränebo m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. tionde
huvudtitelns
kommitté-
anslag.

Punkten 83.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1946/47 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

Reservationer utan angivna yrkanden hade anmälts

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Mannerskantz, Falla* och *Holmström*;

2) av herr *Gränebo*;

3) av herr *Ohlin*.

Herr **Andrén**: Herr talman! Tillsammans med några andra av riksdagens ledamöter har jag tillåtit mig att på denna punkt avgiva en blank reservation. Jag skall därför be att för min personliga del få framlägga några synpunkter på det ärende, som här skall behandlas.

Jag tror att vi allesammans äro villiga att erkänna, att det svenska kommittéväsendet och den svenska sakkunniginstitutionen ha mycket stora förtjänster. De utgöra i själva verket ett av den svenska självstyrelsens allra främsta arbetsorgan. Där mötas skilda intressen och skilda idéer i en atmosfär av saklighet och sunt förnuft. Där kunna förståndiga människor träffas för att söka komma överens, för att söka övertyga varandra i stället för att överrösta och rösta omkull varandra. Att reformerna i vårt land i så stor utsträckning som verkligen har skett ha plockats först då de ha varit mogna beror till stor del på det grundliga arbete, som i regel förrättas inom de svenska kommittéerna.

Detta kommittéväsen har en mycket väsentlig renhållningsuppgift att fylla inom den svenska demokratien; det är många lösa hugskott som i våra svenska kommittéer definitivt ha mött sitt öde. Visserligen ha begravningskostnaderna understundom varit rätt höga, men jag tror att begravningen ofta har varit värd sitt pris.

Med denna syn på det svenska kommittéväsendet kan jag alltså inte dela den uppfattning, som en bemärkt man inom handelsdepartementet och framträdande författare i tidskriften *Tiden* nyligen gav uttryck åt i denna tidskrift, när han yrkade på en radikal förnyelse av det svenska utredningsväsendet.

Det är uppenbart att den nuvarande tiden ställer ökade krav på det svenska utredningsväsendet. Här anmäla sig en hel rad nya problem, och dessutom komma de gamla problemen ofta i ett nytt läge. Man kan därför förstå att olika departementschefer ha begärt en höjning av kommittéanslaget. Höjning-

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)

en har under senare tid varit ganska väsentlig. Sedan budgetåret 1939/40 ha de samlade kommittéanslagen ungefär fördubblats, och det är självklart att man ur vissa synpunkter kan ha bekymmer med anledning av denna utveckling. Man frågar sig t. ex.: ha vi verkligen tillräckligt många kvalificerade krafter, som kunna deltaga i detta mycket krävande och numera också mycket omfattande utredningsarbete?

Handelsdepartementet har ju tagit en mycket stor del av den nya ökningen. Handelsdepartementets kommittéanslag har betydligt mer än tredubblats sedan budgetåret 1939/40, och bara på det sista året kan man notera en ökning med icke mindre än 60 %. Det beror självfallet icke endast därpå, att handelsdepartementet är ett mycket expansivt departement, utan också därpå, att detta departement har en mycket expansiv chef, som är road av utredningar, som är van att dela ut ämnen till seminarieuppsatser och som gärna vill ha reda på hur sakerna ligga till. Jag förstår finansministern, vilken inte bara är den av departementscheferna, som bortsett från folkhushållningsministern har begärt den minsta procentuella höjningen av kommittéanslaget, utan som dessutom har tillsatt en extra utredningsman för att röja upp i den svenska kommittéfloran.

Mina anmärkningar gälla emellertid denna gång mindre beloppet än den användning som man tycks vilja göra av kommittéanslagen. Jag vill lämna kammarens ledamöter den upplysningen — jag hoppas den är överraskande — att inte mindre än nio personer i handelsdepartementet för närvarande få sina avlöningar ur kommittéanslaget och att dessa avlöningar per månad uppgå till 6 400 kronor. Om detta system får fortsätta under ett års tid, kommer man upp till ett belopp på 76 000 kronor. Jag misstänker naturligtvis att liknande ting ha förekommit tidigare och kanske i andra departement, men i så fall i mindre skala. Och därför att man en gång i ett departement har inköpt en liten kaffepetter är man ju inte utan vidare berättigad till att installera t. ex. en bryggghuspanna eller att köpa en kokvagn. Jag tror att riksdagen har anledning att se upp med den stora ansvällningen av det system som vi här möta.

Mot systemet skulle jag vilja göra invändningar av ett par slag. Först och främst har jag invändningar av budgeträttslig art. Som vi alla veta skall riksdagen antaga de olika departementens personalstater, och det har säkerligen aldrig varit vare sig grundlagens eller riksdagens mening att dessa personalstater sedan skola kunna utvidgas genom ministrars självrådiga disposition av klumpanslag, som egentligen avse helt andra ändamål. Jag tror att riksdagen har anledning se upp på denna punkt.

Därtill kommer en annan synpunkt. Vi få genom detta sätt att skaffa ämbetsmän till departementen en kategori ämbetsmän av en helt ny typ, ämbetsmän som kunna sägas upp från dag till annan på grund av den fria disposition över kommittéanslagen som departementscheferna ha.

Handelsministern är naturligtvis i nuvarande situation den mest uppmärksammade kometen på vårt politiska firmament. Han har en stark ljuskraft, han har kanske en ännu starkare tjuskraft, han förekommer än här och än där på den politiska himmelen, och det har ännu så länge varit fullständigt omöjligt att beräkna hans politiska bana. Jag vill ju inte påstå, att handelsministerns framfärd följes av några undergångsstämningar, men naturligtvis framkallar den på sina håll oro och dessutom på andra håll en ganska utbredd vidskepelse.

Som andra kometer har även denna både ett huvud och en svans. Huvudet är väl känt och mycket uppskattat, och jag hör själv till dem som uppskatta detta huvud. Svansen är mindre känd, och den kanske kräver litet närmare kommentarer. Statsrådet Myrdal uppträdde med en ganska stor svans redan

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)
på den tiden då han satt i efterkrigsplaneringskommissionen, och en stor del av denna svans har nu fått följa med till handelsdepartementet. Jag säger en stor del, men det kan ju hända även i den celesta mekaniken att vissa delar av svansen gå förlorade, och vi få därför inte vara förvånade över att något liknande kan hända i den politiska dynamiken.

Statsrådet Myrdal, som gärna tänker i amerikanska kategorier och som är van att generöst bedöma sina medmänniskor och inte minst sina politiska vänner, tror helt visst att han är omgiven av en hjärntrust. Jag skall inte säga någonting bestämt om hur det är med den saken; det må vara hur som helst med den, och jag skall inte tillåta mig att uttala något omdöme. Men vad statsrådet Myrdal bäst behöver i sitt departement, det är väl ändå inte mera hjärna och mera idéer, utan det är framför allt erfarenhet och fasthet, och då kan man bli något förvånad över det sätt, varpå krafterna från Myrdalskommissionen ha kommit till användning i handelsdepartementet. Man är inte alldeles övertygad om att en statskunskapare, som mig veterligt aldrig har haft något nämnvärt med sjön att göra även om han kan ha träffat en och annan sjöman, skall vara den mest skickade kraften när det gäller att utreda sjöfolkets levnads- och arbetsförhållanden; och man är inte heller säker på att en kvinnlig nationalekonom, som så vitt jag vet aldrig har haft någon närmare befattning med industriella frågor, skall vara den person som bättre än någon annan i detta land kan ta upp de ytterst intrikata spörsmål som äro förknippade med Kvarntorp, Kinne-Kleva och Ceaverken. Nog måtte det väl ändå ha varit möjligt att få mera kvalificerade krafter för dessa väsentliga och vanskliga uppgifter. Jag skall inte tala om den — jag höll på att säga — kindergarten, den krets av unga och ännu så länge okända krafter, som tillsammans med herr Myrdal dykt upp i handelsdepartementet.

Kommittéanslaget brukar ju som regel användas för en mobilisering av administrativt och politiskt väl förtjänta och väl erfarna krafter. Jag tror inte man kan säga att ifrågavarande anslag denna gång har kommit till användning på det sättet i handelsdepartementet. Jag erkänner villigt, att departementen väl kunna behöva ett särskilt anslag för att lösa uppgifter som mer eller mindre tillfälligt aktualiseras och som nu hoga sig i departementen — för att med andra ord möta en toppbelastning. Det hade varit bättre om handelsministern hade begärt särskilda medel för detta ändamål i stället för att begagna ett anslag som avser att täcka helt andra behov.

Det är egentligen detta jag vill ha sagt vid detta tillfälle. Jag har intet yrkande, herr talman.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! I den första delen av sitt anförande berörde herr Andrén vissa principiella frågor om vårt kommittéväsande. Låt mig emellertid innan jag kommer in på dessa frågor, som jag liksom han anser vara mycket viktiga, i ärlighetens namn få säga, att i den senare delen av anförandet begagnade sig min älskvarde och lärde vän från älvborgsbänken av det lättsinne, som är honom eget och som han så tryggt kan känna, eftersom han är ganska oerfaren när det gäller de speciella problem som han här talar om — de ekonomiska och industriella.

Jag delar hans inställning, att vårt svenska kommittéväsande, som ju är någonting egenartat och för Sverige speciellt, är en sak som vi ha att vara stolta över. Det blir dyrt, det är omständligt, det tar ibland alltför mycket av vår politiska, administrativa, ekonomiska och statsvetenskapliga intelligens i anspråk, men det medför att våra reformer ha blivit väl förberedda. En av orsakerna till att vi i Sverige i allmänhet aldrig behöva ta ett steg tillbaka, som man ofta får göra i andra länder, är just den beredning som reformerna

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)

i vårt land få genom kommittéväsendet. Jag tror emellertid att vi inte få överdriva. Vi böra också vara alldeles på det klara med att vårt kommittéväsen har sina svagheter, och på den punkten trodde jag, efter många tidigare samtal som jag haft med herr Andrén i sammanbindningsbanan, att vi hade samma åsikter. Det är vissa ting som kunna göras för att med bibehållande av det väsentliga i kommittéväsendet dock göra detta instrument effektiva. Dit räknar jag t. ex. ett bättre förberedande av arbetet innan kommittéer tillsätts, alltså ett noggrannare departementsarbete, som kan taga sig uttryck i bättre utformade direktiv. Dit räknar jag också en sådan uppläggning av arbetet, att man först klarar av principfrågorna innan man går in på detaljfrågorna och inte samtidigt går in på båda dessa slag av frågor. Och dit räknar jag inte minst att man undviker att skriva de vidlyftiga historiker, ofta av inte alltför förstklassig karaktär, och de omfattande statistiska utredningar, som man ofta gör även då det inte är nödvändigt. På den punkten vet jag att herr Andrén delar min inställning. Jag tror också, i likhet med vad som för övrigt kritiskt har framhållits i Svenska Dagbladet, som ju står herr Andrén nära, att man har anledning att i många fall tänka sig enmansutredningar, åtminstone som förberedelse för politiska eller andra kommittéer. På denna punkt tror jag att herr Andrén är beredd att instämma med mig. Det har emellertid vissa konsekvenser för ting som han sedermera talade om.

Låt mig här i förbigående säga, att jag inte har den uppfattning, som herr Andrén, om jag inte hörde fel, hade tillagt mig, nämligen att vårt kommittéväsen behöver radikalt reformeras. Däremot har jag liksom varje förnuftig människa den uppfattningen — och jag skulle vara beredd att lägga fram den utförligare, om så skulle erfordras — att reformer på det området äro möjliga.

Herr Andrén var i sitt anförande inne på den stora höjning av kommittéanslaget, som det här är fråga om, alltså en höjning av det ordinarie kommittéanslaget från 125 000 kronor till 400 000 kronor eller till mer än den tredubbla storleken. Eftersom det har en avsevärd betydelse för vad jag strax tänker säga honom är det nödvändigt att jag åtminstone med några ord anger skälen till att en så stor ökning av anslagen till kommittéer och utredningar under handelsdepartementet har framstått såsom nödvändig för regeringen. Det finns flera skäl till att omfattande utredningsuppgifter nu läggas på handelsdepartementet; det är åtminstone fyra kategorier av skäl.

Till den första kategorien räknar jag det förhållandet, att det finns gamla önskemål, ofta uttryckta i skrivelser från riksdagen till Kungl. Maj:t, om utredningar, vilka ha fått vila under kriget därför att förhållandena varit för onormala, därför att sikten mot framtiden varit för oklar eller därför att statsmakterna varit allför upptagna med mera näraliggande problem och påfrestningar. Exempel därå utgör det komplex av utredningsuppgifter som har tagits upp av den kommitté, som tillsatts för att undersöka sjöfartens sociala problem. Det är här fråga om ett problemkomplex där man önskar söka sig fram till internationella bestämmelser, och därför är det klart att det först nu, när kriget är slut och arbetsorganisationen tagit upp denna fråga igen, har framstått lämpligt att igångsätta denna utredning. Detsamma gäller den undersökning, som det i dagarna tillsatts en kommitté för och som skall gälla stuverifacketets problem: sociala problem, ekonomiska problem, rationaliseringsproblem — de senare synnerligen viktiga för vår utrikes sjöfart och därmed för hela vår internationella och även inrikes handel. Jag vill som exempel vidare peka på att vi enligt min mening måste undanröja en hel del hinder för näringsfriheten, vilka ligga i den gamla näringsfrihetsförordningens nuvaran-

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)
de karaktär och i hela det komplex av lagar och administrativ praxis som knutits därtill.

Detta var några exempel; jag skulle kunna peka på en hel del andra problemkomplex, som det synes mig mycket nödvändigt — och enligt skrivelser från riksdagen också har synts denna nödvändigt — att utreda, ehuru dessa frågor ha fått ligga till sig och vänta på fredliga förhållanden.

Till den andra kategorien räknar jag en hel del utredningar, som helt enkelt äro nödvändiga därför att vi nu ställa in oss på en övergång från krigs- till fredsförhållanden. Det svenska skifferoljeverket skall omställas för normal framtida verksamhet, och detta innesluter stora problem om den finansiella rekonstruktionen av företaget, om på vad sätt man skall lägga ned Kinne-Klevaverket och om vad man eventuellt där skall kunna sätta i stället som en sysselsättningsmöjlighet för de arbetare som där ha samlat sig. Liknande problem inställa sig när det gäller Ceaverkens framtida verksamhet och Svenska torvförädlingsaktiebolagets framtida ställning. Jag behöver vidare bara påminna om att riksdagen i fjol skrev och begärde utredning om en kraftig utvidgning både i basen och på längden av Norrbottens järnverk. Både den nytillsatta styrelsen och jag skulle önska att det vore möjligt att lägga fram förslag för riksdagen om den saken redan i vår, ty det är en mycket angelägen fråga för hela vår järnförsörjning. Vi ha också sådana problem som röra tyskgruvorna och de tyskägda industrierna, nämligen hur dessa viktiga företag skola kunna inordnas i det svenska näringslivet. Vidare ha vi hela tull- och traktatkomplexet och handelspolitikens uppläggning inför den kommande fredstiden. Jag erinrar om att vi ha aviserats, att vi komma att bli inbjudna till den världsekonomiska konferensen, där det kommer att diskuteras omläggningar, som, om de tillämpas på svenska förhållanden, äro av mycket stor betydelse för dessa. Jag tänker också på vår handelspolitiska representation i utlandet i vidaste bemärkelse — jag avser inte enbart den, som has om hand av våra legationer, utan på den, som riksdagen anslår medel till under många olika rubriker och som näringslivet stöder på många olika sätt. Dessa utredningsproblem äro så stora och viktiga, att jag skulle känna mig åsidosätta de plikter jag har i mitt nuvarande ämbete om jag inte efter bästa förmåga och enligt riksdagens önskingar skulle söka komma till rätta med dem.

Jag vill också peka på en tredje kategori av problem, som nu vältras över på handelsdepartementet men som inte åvilade detta under kriget. Under kriget var det ju faktiskt så, att många viktiga uppgifter, som normalt tillkomma handelsdepartementet, sköttes av våra krisadministrativa organ, t. ex. industrikommissionen, medan de nu, när krisadministrationen krympes ihop — jag vill påpeka, att regeringens politik därvidlag klart går ut på att krisadministrationen skall krympa ihop och icke fortsätta som hittills — i stället skola behandlas inom departementet. Låt mig bara som ett exempel på detta slag av problem peka på frågan om uppförande av en superfosfatfabrik i Norrbotten. Skulle man gå in för ett sådant projekt, skulle det förutsätta mycket ingående utredningar och överväganden i departementet. Jag kan tillägga, att om man skulle avslå en sådan begäran, som stödes så kraftigt av alla norrbottningar, behövs det också en ordentlig utredning, om de skola kunna känna sig nöjda.

Slutligen ha vi en fjärde kategori, som sannolikt främst låg herr Andrén i hågen när han gjorde sina lekfulla anspelningar. Det är den kategori som sammanhänger med skrivelser från fjolårets riksdag om strukturundersökningar av viktiga industrier och andra näringsgrenar. Departementet har redan satt i gång utredningar om försäkringsväsendet, skobranschen och stenindustrien. Den utredning, som nu satts i gång närmast inom justitiedepartementet röran-

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)

de frågan, hur man skall kunna få bättre offentlig redovisning av företagens inre förhållanden, finansieras också delvis som naturligt är med medel från handelsdepartementets stat. Jag vill vidare påminna om att vissa av de förslag, som planeringskommissionen lämnat efter sig — ofta undertecknade, måhända med vissa reservationer, även av representanter för det parti som herr Andrén tillhör — måste prövas av departementet. Låt mig bara peka på frågan om monopolkontrollen eller frågan om hur man under en depression skall kunna stimulera avsättningen för varaktiga konsumtionsnyttigheter.

Denna exemplifikation, som jag syftat att göra kortfattad men som ändå har blivit rätt långgrandig, hör till saken. När riksdagen skall fatta ståndpunkt till denna viktiga fråga, huruvida anslaget på en gång skall höjas från 125 000 till 400 000 kronor, bör riksdagen ha dessa ting i minnet och inte komma ifrån saken så lätt som herr Andrén har gjort det för sig genom att rösta för förslaget men avgiva en blank reservation, i skydd av vilken han så presenterar en del tämligen lättfärdiga akademiska reflexioner mera i luften och i anslutning till den propaganda som från visst håll nu förs mot regeringens ekonomiska politik.

När herr Andrén talar om att nio personer ha knutits till särskilda utredningsuppgifter och fått sitt arbete förlagt inom departementet, vill jag i förbigående säga, att han då också medräknar t. ex. två skrivbiträden. Antalet är ju inte så stort, om man tänker på någon av de stora kommittéerna med sina stora kanslier utanför departementen som också arbeta förtjänstfullt. Men herr Andréns tanke var att det skulle innebära en radikal förändring av kommittéväsendet, när en del personer på detta sätt knutits till statssekreteraravdelningen för att arbeta med de uppgifter som jag nyss karakteriserat. Den uppfattningen anser jag vara oriktig. Om herr Andrén gjort sig besväret att titta efter, skulle han funnit att sådana personer finnas i andra departement. I ett departement finnas tio sådana personer, och då har jag inte medräknat en hel del kommittésekreterare, som hjälpa till med att skriva propositioner och som naturligtvis få sitt arvode från detta anslag. Det är inte bara så att detta förekommer i andra departement, utan jag vill påstå att så har det länge varit. Det var så under den korta tid då herr Andrén tillhörde regeringen, och det har varit så en mycket lång tid tillbaka. Även om herr Andrén hade rätt, skulle därför mitt svar till honom kunna bli: varför klaga på mig, när han bör klaga på hela regeringen och på tidigare regeringar.

Den stora fråga, som herr Andrén tog upp, är emellertid om detta är ett riktigt system. Det har varit en diskussion i kammaren om denna sak tidigare, föranledd av vissa anmärkningar av liknande slag, framställda av herr Mannerskantz, och min kamrat i regeringen statsrådet Erlander svarade då, att det inte bara är en sedvänja utan en god och praktisk sedvänja, som framför allt riksdagen borde uppskatta, eftersom ett annat förfaringssätt sannerligen inte skulle vara en åtgärd i besparingssyfte. Låt mig erinra herr Andrén om att anslaget till utredningar genom kommittéer och sakkunniga användes till sådana särskilda utredningsuppgifter som inte kunna utföras av departementets fasta personal. Utredningsuppdragen kunna vara av den mest skiftande natur, det kan vara fråga om stora och långvariga utredningar och det kan vara kortvariga och begränsade utredningar som likväl äro för omfattande att tas om hand av den ordinarie personalen, när arbetskonjunkturen är sådan. Detta sedan länge praktiserade system är enligt min mening ett rationellt system. Det är ju så att ett departements arbetsuppgifter bara i viss mån äro konstanta. Jag har tillåtit mig peka på en kraftig kulmination av handelsdepartementets åligganden, men det förekommer sådana konjunkturer även inom andra departement och vid olika tider. Det är klart att den rent administrativa arbetsbördan väl är

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)

ungefär densamma år från år, men vid sidan därav uppdyka av olika anledningar — t. ex. genom önskemål från riksdagen — utredningsuppgifter som kräva särskild personal. Tidvis kan det vara önskvärt att knyta ganska många personer till ett departement, och tidvis behövs det inga alls. Självfallet vore det en oklok politik att tillskapa fasta tjänster för arbetsuppgifter som inte äro konstanta.

Därmed har jag sagt det viktigaste som jag har att säga som svar på herr Andréns kritik. Jag förstod inte riktigt hans kortfattade antydan om att detta sedan längs praktiserade system skulle vara betänkligt ur budgeträttslig synpunkt. När det är ett faktum, att ett departement har en mycket skiftande volym av arbetsuppgifter, så är det ganska uppenbart att riksdagen på ett eller annat sätt måste ge departementet tillfällig arbetskraft. Riksdagen har, som det påpekats åtskilliga gånger förut, naturligtvis samma kontroll över dessa medel, som om de vore knutna till en personalstat. Utgifterna komma att redovisas i detalj varje år i riksdagsberättelsen. Svagheten med ett system, där man skulle pressa in allt detta i en personalstat, bleve ju, att såvida man inte skulle ställa departementet inför en orimlig arbetsbelastning, man skulle vara tvungen att skaffa sig en alltför stor personal. Jag tror att alla som känna förhållandena ha klart för sig, att man arbetar mycket hårt inom departementen.

Den andra invändningen, som herr André hade, var att man skulle få en kategori av ämbetsmän som inte hade samma trygghet som andra, enär de kunde sägas upp på kort varsel. När vi se — det är min personliga uppfattning — på det svenska ämbetsmannasystemet, som ju stadfästes på 1700-talet, när folkrepresentationen till allra största delen bestod av tjänstemän, skola vi finna att det har skapats en så stor mängd av befattningar, som äro mycket fasta, att man kan tillåta några personer, även om de ha aspirationer i ämbetsmannariktning, att ta risken att kunna sägas upp på kort varsel. Jag vill vidare erinra herr André om att de flesta personer, som det här kan vara fråga om, behålla sina anställningar, från vilka de äro tjänstlediga. Vill herr André ta upp en allmän diskussion om detta system, där ett stort antal tjänstemän äro lediga från sina befattningar för att syssla med andra ting, må det vara honom unnat, men jag skulle inte anse det betingat av hänsyn till den handfull tjänstemän som handelsdepartementet anställt och knappast heller med hänsyn till dem som överhuvud taget arbeta i kanslihuset.

Jag står och tvekar, om jag verkligen skall gå in på kritiken av den sakliga kompetensen hos de två personer, som herr André särskilt utpekade. Jag vill inte göra det, ty det skulle vara under min värdighet och dessutom inte vara riktigt gentemot dessa personer. Det är klart, herr André, att för de partier, som inte har regeringsansvaret, kan det ofta te sig, som om de som ha detta ansvar göra ett felaktigt personval. Det är saker som vi kunna diskutera i pressen och även här inom riksdagen, men i sista hand måste ju dessa frågor lösas på det sättet, att de som ha ansvaret få efter sitt bästa förstånd och samvete lösa dessa problem. Jag kan dock inte neka mig att härtill tillägga två ting. För det första vill jag säga att den person, som enligt vad herr André själv påpekade hade utbildning i det ämne, där herr Andréns lärdom ligger — det ämne som med en viss överdrift kallas statskunskap — knappast har kommit att användas på grund av den doktorsavhandling han skrev för herr André eller någon av dennes ämneskolleger, utan han har nog väsentligen fått sina förutsättningar för sitt nuvarande arbete på grund av det arbete som han har utfört inom olika grenar av administrationen under ganska lång tid, nämligen ända sedan 1939, alltså i sju år. För det andra kan jag inte neka mig att säga, att om herr André talade med någon av sina kolleger inom det nationalekonomiska facket, skulle han sannolikt ha besparat sig de raljanta anmärkningar, som han gjorde sig skyldig

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)

till om en av våra mest aktade kolleger. Jag vill tillägga — det gäller alltså professor Kock — att hon i sitt arbete med de industriekonomiska problemen och närmast med omkonstruktionen av de stora statliga företag, som det är fråga om, har mött, efter vad jag själv känner till, det allra största erkännande från de praktiska industrimän, som hon haft att samarbeta med. Deras omdöme måste jag på den här punkten sätta högre än herr Andréns.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag hoppas att jag blir ursäktad för att jag ingriper i denna diskussion, men jag är på en punkt direkt uppfordrad av herr Andréns.

Redan när jag första gången men framför allt när jag andra gången år 1932 blev socialminister, fann jag att det ingick i det arbete, som vi skulle utföra, att yttra oss om och uppgöra förslag med anledning av internationella arbetsbyråns många olika utkast till konventioner på olika områden av det sociala arbetsfältet. Det fanns icke någon person inom socialdepartementet, som den gången sysslade med dessa spörsmål. Det var i stället en person i socialstyrelsen, som var en av de mest sakkunniga vi hade. Men det var ofta omöjligt att upprätthålla tillräcklig kontakt med honom och få samtal med honom om dessa ting, när det lämpade sig för departementschefen. Jag fann följaktligen ganska snart, att det var ett system som åtminstone ur departementschefens synpunkt var mycket litet tilltalande. Jag gjorde ganska snabbt den förändringen, att jag anställde en särskild person för att i departementet bereda och ha hand om alla de ärenden, som sammanhänge med internationella arbetsbyråns verksamhet. Sedermera kom jag överens med dåvarande statssekreteraren, att han skulle inträda som den faktiske ledaren av arbetet här i Sverige på detta område. Denne statssekreterare var absolut inte sakkunnig. Varför jag valde honom var att han efter min uppfattning representerade ett stort sunt förnuft, och all min erfarenhet av den svenska förvaltningen och all min kännedom om det arbete, som utföres i det svenska samhället, säger mig, att det är absolut nödvändigt att komplettera sakkunskapen med vanligt sunt förnuft, även om den som så att säga närmast representerar detta icke har någon egentlig sakkunskap alls. Men för departementets del är det alldeles nödvändigt, att man om det inte finns på förhand söker samla erfarenheter och även sakkunskap, då det gäller samarbetet med de internationella organisationerna.

Det var på denna punkt jag kände mig uppfordrad att svara, ty när den person utsågs, vilken blev ordförande i den speciella sjöfolksdelegationen som arbetar på det internationella området, var det på mitt bestämda råd, att man skulle ta en man som arbetade i handelsdepartementet. Man skulle inte bara vara hänvisad till den sakkunskap som kunde finnas i kommerskollegium eller på andra håll, utan departementschefen skulle ha en någorlunda ständigt tillgänglig person att kunna samråda med i dessa frågor som närmast falla under handelsdepartementets ämbetsområde. Jag är för min del övertygad om att det var ett gott råd. Jag tror att det är nödvändigt att inte nöja sig med en sådan topporganisation i det svenska samhällsmaskineriet, att kanslierna bara bestå av juridiska granskningsmän, som sitta och titta på papper, under det att all egentlig sakkunskap är samlad utanför i de olika ämbetsverken. Det är klart att tjänstemännen där naturligtvis få rik erfarenhet var på sitt område, men det måste finnas motsvarighet till denna i departementen, och det kan man inte få, om man inte någon gång börjar. En person behöver inte omedelbart ha någon särskild sakkunskap. Har han tillräcklig intelligens, så dröjer det inte

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)
så förfärligt länge innan han får det. Det är inga trollerikonster, som han skall lära sig, utan det är ganska enkla ting. Den person, som är utpekad i det här sammanhanget, tror jag är ytterst värdefull. Även om han inte har någon speciell sakkunskap, får han det väl så småningom genom konfrontation, jag höll på att säga med all världens sakkunskap på detta område vid de internationella konferenserna. Men han är också värdefull därför att han har det sociala intresse, som efter min uppfattning är nödvändigt, när man skall leda en delegation just för att i socialt avseende åstadkomma de förändringar och reformer t. ex. inom sjöfartsnäringen som kunna anses påkallade. I allmänhet måste man ju ha internationella överenskommelser om det, och jag tror för min del att det inte finns någon rimlig anledning till klander. Jag ser saken principiellt ur den synpunkten, att departementet skall ha hand om ledningen och följaktligen en i departementet arbetande man bör leda denna delegation.

Jag skall i övrigt endast säga några ord. Jag har varit chef för handelsdepartementet en gång i tiden. Jag kom dit 1938 från socialdepartementet. Jag hade där varit van vid en topporganisation, som bestod av åtminstone åtta högt kvalificerade personer. Det var expeditionschefssidan, statssekreteraravdelningen och den rättsavdelning, som fanns inom departementet. När jag kom ned i handelsdepartementet, vad finner jag då? Jo, det finns sammanlagt två personer som skola bilda topporganisationen i handelsdepartementet. Hela personalen var ju ytterst begränsad men departementet hade också begränsade uppgifter. Så utbröt — jag kanske kan berätta hur det var — under denna tid världskriget. Vi hade inget folkhushållningsdepartement. De arbetsuppgifter och problem, som omedelbart måste lösas, skulle lösas av ett departement som i själva verket ur den synpunkten inte dög någonting till, det kan jag lugnt säga. Det är inget klander mot tjänstemännen, utan det var helt enkelt så, att ingen människa någonsin hade tänkt på att organisera handelsdepartementet för att det skulle kunna bemästra en kris, framkallad av krig och avspärningshot. Vi fingo sitta och plåstra med både handelskommissionen och industrikommissionen, som ju faktiskt härstamma från handelsdepartementet, fastän de blevo överflyttade till folkhushållningsdepartementet då detta bildades. Jag gjorde den upptäckten, att handelsdepartementet, i varje fall dess topporganisation, var orimligt illa tillgodosett med personal, även för normala förhållanden, och det gör att jag för min del väl kan förstå, att man har kunnat behöva utvidga den del av personalen som är särskilt skickad för utredningsarbeten.

Vad beträffar användningen av kommittéanslaget, finns det för närvarande på socialdepartementets kommittéanslag bl. a. en statssekreterare. Det har praktiskt taget normalt funnits två hovrättsråd på rättsavdelningen, medan den ende, som är upptagen i staten, är chefen för rättsavdelningen. Vi ha inte på staten några ordinarie biträden till honom, men eftersom det permanent sysselsättes två och för närvarande tre för att inte säga fyra på rättsavdelningen i socialdepartementet, måste det bli en rätt stor personal som inte rimligen kan avlönas från något annat anslag än kommittéanslaget. Jag vill lämna dessa upplysningar, ty det kan ju inte skada att en gång vidga diskussionen om dessa ting även här i riksdagen. Det kan vara nyttigt även för departementscheferna att få lämna litet konkreta upplysningar om hur arbetet enligt erfarenheten måste bedrivas för att bli effektivt.

I det gamla konservativa samhället var Kungl. Maj:ts kansli icke initiativtagande. Då väntade man egentligen inte några nämnvärda förändringar. Man behövde inte ha någon utredningsapparat i kansliet, utan det ansågs tillräckligt om kansliet utövade kontroll på ämbetsverken, förberedde utnämningarna etc. Då var det en naturlig sak, att man för den stora massan av tjänster höll sig till

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)

sådana personer som voro lämpade att handha dessa uppgifter, och det blev enligt sakens natur nästan uteslutande jurister. Vi leva nu i ett annat samhälle, där initiativen ofta utgå från regeringen och där departementschefen enligt min mening behöver ha för uppgifterna särskilt skickade personer lätt tillgängliga, med vilka han kan diskutera de problem, som enligt hans uppfattning departementet närmast står inför att söka lösa.

Herr Andrén: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet måste ha varit mycket väl förberedd till denna debatt, ty hans anförande var tydligen bundet vid tidigare tankegångar. Han har visserligen besvarat invändningar, som inte blivit framställda, men däremot med lätt hand gått förbi anmärkningar som jag gjort. Jag kan därför mycket väl förstå att socialministern har ansett det nödvändigt att ingripa för att på väsentliga punkter komplettera handelsministerns försvar.

Först och främst vill jag säga, att jag icke, som statsrådet Myrdal misstänkte, har ställt mig oförstående till att den nya tiden kräver nya utredningar och ökade anslag för dessa utredningar. Man behöver verkligen inte vara mycket hemma i vårt ekonomiska liv för att förstå den saken, och jag underströk den med mycken skärpa i mitt inledningsanförande till denna debatt. Jag har icke heller yrkat på en nedsättning av det anslag, som handelsministern begärt under denna punkt i sin huvudtitel.

Jag har icke heller sagt, att statsrådet Myrdal har genomfört en radikal förändring av vårt kommittéväsen. Jag använde verkligen den frasen, men den var lånad ur en programartikel, som jag trodde att herr Myrdal kände igen, författad av herr Björnberg i tidskriften Tiden såsom ett uttryck för de nya tendenser, som kommit fram från handelsdepartementets tjänstemän. Jag har icke alls sagt, att statsrådet Myrdal sökt förverkliga det programmet.

Statsrådet Myrdal förklarade vidare, att han icke kunde förstå mina budgeträttsliga principer. Det är rätt överraskande att höra denna deklARATION av en juris doktor. Jag kan erinra om en debatt, som ägde rum här i kammaren för någon timme sedan, då herr Rickard Lindström, som är väl hemmastadd när det gäller statsutskottets principer, erinrade om att det, när ett bestämt ändamål fått sitt anslag prövat och fastställt, inte är meningen att man skall bygga på detta anslag med klumpsummor, som beviljas av riksdagen för andra ändamål. När alltså riksdagen har fastställt en personalstat, är det inte heller dess mening, att denna skall kunna påbyggas och utvidgas nästan hur mycket som helst med hjälp av ett kommittéanslag. Det är den enkla budgeträttsliga princip, som jag har förfäktat.

Häremot invänder herr statsrådet Myrdal, att riksdagen ju har möjlighet att i efterhand granska, hur detta anslag har använts. Det är mycket riktigt, men det är en oerhörd skillnad mellan att granska i efterhand och att besluta på förhand. Och jag trodde, att den svenska riksdagen var angelägen om att hävda sin rätt att besluta på förhand.

Statsrådet Myrdal kom också in på frågan om den nya tjänstemannakategori, som man här håller på att skapa. För att riktigt måla spöket på väggen tog han till oavsätlighetsprincipen som han trodde härrörde från 1700-talet; i förbigående vill jag nämna, att den kommer fram i svensk författningshistoria redan år 1611. Men det är ju ingen som i denna debatt har gjort gällande, att vi för tillfälliga uppgifter i departementen skulle ha oavsätliga tjänstemän. Vad jag har vänt mig mot är, att man skall ha en kategori av delvis högt avlönade tjänstemän, vilka skola kunna uppsägas från en dag till en annan. Det är någonting helt annat.

Herr statsrådet Möllers inlägg — för att nu säga några ord om hans anfö-

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)

rande — formade sig till en hög visa till det sunda förnuftet. Jag är självklart överens med honom om allt vad han sade om det sunda förnuftet. Jag skulle bara vilja göra det lilla tillägget, att det sunda förnuftet ofta får sin bästa skolning under brottning med verklighetens problem — det växer fram ur erfarenheten. Och det var på den punkten mina invändningar satte in; jag tillät mig betvivla, att erfarenheten fått tillräckligt mycket att säga till om inom ett av de departement, i vars spets står en stor intellektuell begåvning.

Statsrådet Möller trodde vidare, att jag var en anhängare av det gamla system, enligt vilket man i departementen endast ville ha gamla juridiska granskningsmän. Herr talman! Detta är inte mitt ideal. Jag har ingen övertro på juridiken. Det händer till och med ibland, att jag citerar några ord — och jag får kanske lov att citera dem även i statsrådet Myrdals närvaro — som inleda en tysk novell: borgmästaren den och den var »en oerhört framstående jurist och även för övrigt en synnerligen medelmåttigt begåvad människa». Det ligger någonting i dessa ord, och jag har sinne för detta någonting.

Till sist ånyo några ord om kommittéväsendet, det ämne som vi egentligen skulle diskutera. Handelsministern var mycket angelägen om att framhålla, att jag var oerfaren. Ja visst är jag oerfaren; jag har bland annat varit statsråd endast lika kort tid som herr Myrdal. Det är den ena grunden till min oerfarenhet. Handelsministern var vidare angelägen om att framhålla, att min erfarenhet låg inom ett ämne, som med betydlig överdrift kallas för statskunskap. Jag kan ju replikera, att herr Myrdals erfarenhet, eller rättare sagt kunnsighet, ligger inom ett ämne, som med en oerhörd överdrift kallas nationalekonomi.

Men det har ingen betydelse för det ämne, som vi nu skola diskutera, nämligen kommittéväsendet. På den punkten tror jag i alla fall, att jag besitter någon erfarenhet. Men då handelsministern ansåg sig utan vidare kunna presumera, att jag i denna fråga hade ungefär samma uppfattning som han själv, nödgas jag ta handelsministern ur vissa förutfattade meningar på denna punkt.

Jag är visserligen fullt medveten om att vårt kommittéväsen arbetar långsamt — precis som Guds kvarnar; långsamt och säkert — men jag säger härvidlag: »Security first». Jag är mera angelägen om att arbetet går säkert, än att det går fort; jag har den lilla misstanken, att herr handelsministern på den punkten har en helt annan uppfattning än jag.

Handelsministern ansåg vidare, att vi kunde vara ense därutinnan, att man borde bättre förbereda våra kommittéers arbete, och han tänkte sig därvidlag bland annat den utvägen, att man genom enmansuppdrag skulle förbereda kommittéernas arbete. Jag förstår, att det kan vara frestande för en minister, som har ett mycket bestämt ministeriellt program, att tillrättalägga materialet för den kommitté, som sedermera skall arbeta. Jag för min del tycker, att det är ett mycket mera tillfredsställande system, när olika intressen och idéer få mötas i samma kommitté och själva bestämma, vilket material som skall läggas till grund för arbetet.

Handelsministern trodde också, att det skulle vara en mycket lämplig arbetsform att först uppställa ett principprogram och att sedan gå till detaljerna. Jag tror, att detta är ett ganska lättfärdigt sätt att gå till väga. Jag har ofta funnit att det, när man väl kommer till detaljerna, visar sig att man har all anledning att justera principerna. Därför är det icke värt att på ett alltför tidigt stadium binda sig i fråga om principerna.

Handelsministern sade bland annat också någonting om mina lekfulla antydningar. Ja, som herr handelsministern mycket riktigt anmärkte är jag ibland lekfull i orden, men jag kan försäkra handelsministern om att det ligger mycket allvar bakom min lekfullhet. Skall jag på denna punkt få komma med en replik så är det den, att handelsministern ibland är lekfull inte bara i ord.

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag har i min eftertanke sökt sila ut de argument, som det skulle vara av mera allmänt intresse för kammaren att få ytterligare belysta i en replik på herr Andréns anförande, och har då egentligen stannat för tre punkter.

Herr Andréns säger, att när riksdagen har fastställt en personalstat, så är det dess mening att denna stat skall gälla och att inte regeringen egenmäktigt skall tillsätta ny personal. Det låter sig säga. Men jag vill understryka, att själva beviljandet av ett anslag för kommittéer och utredningar och godtagandet sedan mycket länge av en enligt min mening förnuftig praxis, som jag sökte karakterisera i mitt förra anförande, utgöra tillräckligt svar, därest den principen vändes som en kritik mot det förfaringssätt, herr Andréns här har riktat sig mot.

Rent praktiskt skulle det också vara alldeles orimligt, att riksdagen i förväg sökte fastställa en särskild stat för den hjälp, departementen behöva vid sitt utredningsarbete. Och skulle riksdagen fastställa en sådan stat, bleve det just ett anslag för utredningar. Den enda förnuftiga konklusion, som jag, om jag sätter mig i herr Andréns ställe, skulle kunna dra av hans premisser på denna punkt är, att man borde dela upp anslaget till kommittéer och utredningar i två: ett anslag som skulle gälla, när man hade flera än en person engagerade i en utredning, och ett anslag för de fall, där det rörde sig om enmansutredningar.

Låt mig i förbigående påpeka, att vad jag sade om enmansutredningar närmast var ett referat av Svenska Dagbladet, som, om jag inte missförstått saken, är uttryck för samma ande som herr Andréns; det var tidningens mening, att det skulle vara praktiskt att litet oftare arbeta med enmansuppdrag. Till den saken skall jag strax återkomma.

Herr Andréns andra argument var, att här förelåg en fara för att man skulle tillskapa en ny tjänstemannakategori. Faran skulle närmare bestämt bestå däri, att vi i detta förnämliga land skulle få tjänstemän, som med kort varsel — på en dag, sade herr Andréns — skulle kunna avskedas från sina befattningar.

Jag vill först påpeka, att det råder en viss logisk dissonans, om jag får kalla det så, inom detta argument. Ty är det så att dessa personer hållas anställda med den mycket korta uppsägningstiden av en dag, är det ganska orimligt att samtidigt göra gällande, att regeringen genom att låta inom departementen utreda saker och ting med hjälp av utredningsmän tillskapar en ny tjänstemannakår.

Den förnuftiga linjen är naturligtvis, att man ser detta såsom det är: att utredningar behöva göras, vartill den administrativa personalen inom departementet icke räcker, och att man då använder det anslag, som riksdagen för detta och andra ändamål har ställt till förfogande.

Om man emellertid skulle fatta herr Andréns allvarligt på denna punkt — han ber oss ju att ta honom på allvar även när han skämtar, och här syntes han för övrigt icke skämta — så vill jag ännu en gång erinra honom om mitt påpekande, att de flesta av dessa personer inte bli ställda på bar backe för den händelse de, mot all kutym, skulle bli uppsagda på en dag; i allmänhet är det nämligen personer, som redan inneha befattningar, varifrån de äro tjänstlediga. Denna tjänstemannasympunkt på saken tror jag mig därför kunna avvisa.

Låt mig till slut ta upp en tredje sak, som vid min silning ävenledes telt sig som ett lämpligt diskussionsämne i detta sammanhang — vi böra lämpligen inte ingå på hela den stora frågan om det svenska kommittéväsendet, där mycket eljest vore att tillägga. När herr Andréns emfatiskt vänder sig

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)

mot systemet med enmansuppdrag såsom något för vårt kommittéväsen främmande och skadligt, vill jag svara, att det för det första icke är någonting främmande, utan att vissa departement utnyttja det i mycket hög grad och med stor framgång. Jag vill för det andra säga att man, innan man utfärdar ett sådant allmänt betyg, bör ta hänsyn till att de olika utredningsuppgifterna äro av skiftande karaktär. Då det gäller frågor av stor politisk betydelse håller jag med herr Andrén om — och det är ganska egendomligt att han ifrågasätter en annan sak — att man bör låta olika intressen och synpunkter, politiska och andra, göra sig gällande, vilket betyder att man skall arbeta med en kommitté. När det däremot är fråga om sådana ting som en hel del av våra utredningsuppgifter i handelsdepartementet, exempelvis hur rekonstruktionen av ett visst företag skall ske, är det mycket möjligt, och jag tror jag skulle kunna säga sannolikt, att uppgiften bäst löses av en eller kanske två personer.

Herr Lindström: Herr talman! Det är kanske inte alldeles omotiverat, att även en representant för statsutskottets majoritet yttrar sig i denna fråga.

Det är typiskt för reservanternas uppläggning av detta ämne, att herr Andrén i sitt första anförande måste mobilisera hela den celesta mekaniken för att kunna bemästra ett problem av rätt enkel och egentligen praktisk beskaffenhet. Nu vill han framträda liksom den store demiurgen ur de himmelska dimmorna och nebulosorna och ordna allt detta på ett sätt, som han visserligen inte närmare undervisar oss om, men som vi icke desto mindre begripa har till syfte att vingklippa statsrådet och chefen för handelsdepartementet.

De praktiska resonemangen i detta sammanhang behöver jag inte ingå på, herr talman, därför att såväl chefen för handelsdepartementet som chefen för socialdepartementet med utgångspunkt från sina erfarenheter ha belyst denna fråga. Men för att vi skola få det rätta perspektivet på den tror jag det är riktigt att sätta in den i dess större sammanhang.

När man här resonerar om kommittéanslaget under tionde huvudtiteln, har man i själva verket ganska litet intresse för den speciella saken. Vad man däremot är mycket intresserad av, är att försöka åstadkomma något slags dekonfityr för chefen för handelsdepartementet. Han har, som herr Andrén sade i sitt första anförande, för många framträtt som den mest uppmärksammade kometen på vårt politiska firmament, och det är i den egenskapen herr Myrdal i denna överläggning är ute och färdas. Det är med andra ord sagt så, herr talman, att den politiska debatt, som ute i landet pågår i den huvudfråga, som nu tilldrar sig de flestas intresse och som dagligen ger eko från talarstolar och i tidningsartiklar, är vad som nu på denna särskilda väg har dragit in i riksdagen. Det är diskussionen om vårt samhälles framtida ekonomiska gestaltning, som kastar sina reflexer in över denna överläggning. Hade den diskussionen icke förekommit ute i landet, skulle det säkerligen inte varit några reservationer rörande tionde huvudtitelns kommittéanslag, lika litet som sådana förekommit i fråga om motsvarande anslag under andra huvudtitlar.

Frågan är sålunda inte bara den, som rör organisationen av ett departements arbete. Det gäller inte bara, huruvida riksdagen trampas på tårna eller ej i fråga om anslagssummor, som den noggrant fixerat, utan vad man här söker är — och jag har redan sagt det tillräckligt klart — ett av de många medlen för att gardera sin position och försvara sin ställning i debatten om de stora ekonomiska samhällsfrågorna. Och eftersom statsrådet Myrdal och hans departement spela en stor roll när det gäller dessa frågors beredning och utformning, är han naturligtvis en mycket kär riktpunkt för anfallen från alla dem, som ha en annan uppfattning än han i denna sak.

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)

Det är min övertygelse, herr talman, att man får den rätta synen på denna diskussion, om man tar hänsyn till den bakgrund, som jag här snabbt har försökt teckna. Vi, som närmast dela handelsministerns uppfattningar om de ting, jag nyss har omnämnt, ha för vår del ingen rädsla för sådana diskussioner i detta sammanhang och i alla möjliga andra sammanhang. Men det är klart, att diskussionen skulle gagnas av och det slutliga resultatet bli bättre, om man fick besked om vad det egentligen gäller och om man inte försökte dölja sina attacker bakom allt möjligt annat, från celesta fenomen och ända ner till kaffe-pettrar, som herr Andrén i denna debatt har gjort.

Jag har velat säga detta, herr talman. Jag behöver icke — jag upprepar det — ingå på de rent praktiska ting, som sammanhånga med frågan, ty det är redan gjort. Men även om jag skulle gå in på de tingen, komme jag utan vidare att ställa samma yrkande som jag nu gör med utgångspunkt från den uppläggnig, som mitt anförande här har fått, ett yrkande nämligen, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Andrén: Herr talman! Herr Lindströms anförande föranleder från min sida bara ett par korta anmärkningar.

Det är tydligt att herr Lindström plötsligt erinrade sig, att man inom det socialdemokratiska partiet denna vecka skall gå till storms mot PHM-propagandan, och att han tyckte, att denna debatt var ett lägligt tillfälle att fortsätta den aktionen. Jag har icke deltagit och ämnar icke deltaga i denna propaganda; jag tänker icke heller fullfölja denna diskussion med herr Lindström.

Men när herr Lindström anmärkte, att jag har velat vingklippa statsrådet Myrdal, får jag säga att jag icke har några sådana personliga motiv. Jag tycker det är riktigt och naturligt, att Mercurius har vingar.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Jag har vid detta utskottsutlåtande antecknat en blank reservation. Anledningen därtill är dels vissa upplysningar, som lämnades inom utskottet vid behandlingen av detta ärende och dels att anslaget nu har vuxit från 125 000 till 400 000 kronor.

Detta är ju en ganska betydande ökning, och man har anledning att ställa frågan: är denna ökning nödvändig? Vilka stora uppgifter är det, som på detta sätt skola utredas eller förberedas? Ty icke är det väl en ny princip som man vill införa med uteslutande av allsidigheten i utredningens sammansättning, och, som om den skall utsträckas till övriga departement, kan leda till konsekvenser, som icke nu kunna överblickas.

Jag delar i det avseendet statsrådet Myrdals uppfattning, som för övrigt framhållits i debatten, att de svenska kommittéernas arbete i allmänhet burit prägeln av stor objektivitet.

I riksdagens skrivelser med begäran om utredning i en fråga har det ofta hetat, att utredningen skall vara förutsättningslös och allsidig. Det kravet har riksdagen ofta ställt. Man frågar sig därför, om det är någon ny metod man nu vill införa eller om meningen är, att utredningarna skola ske bakom neddragna rullgardiner, och om allmänheten ej skall få kännedom om vad som sker, eller att endast personer, som av vissa anledningar befinnas lämpliga för uppgiften, skola verkställa densamma.

De avgivna reservationerna innehålla intet bestämt yrkande. Jag har heller icke avgivit något sådant och jag har icke anslutit mig till de övriga reservationerna, eftersom jag ej kände till vad de önskade och ville ge uttryck för eller om de möjligen komme att framställa något yrkande. Jag vill här endast uttala, att jag anser, att riksdagen skall bevaka sin rätt, även om jag i mycket kan erkänna riktigheten i de uttalanden som gjorts av de två statsråd,

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)

som deltagit i debatten. Det är klart, såsom herr statsrådet och chefen för socialdepartementet yttrade, att man behöver sakkunskap, både teoretisk expertis och praktisk sakkännedom, för att rätt handlägga frågorna. Men tillför man dem bäst på det av statsrådet Myrdal nu tillämpade sättet? Det är all anledning för riksdagen att bevaka den frågan, och det var av den orsaken jag avlämnade min reservation.

Något yrkande har jag naturligtvis inte.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! När jag nu tar till orda i denna med olika argument späckade debatt, är det bara för att få framföra några synpunkter på frågan sådan jag ser den ur ren statsutskottssynpunkt. Statsutskottet har ju inte bara rättighet, utan även en i grundlagen inskriven skyldighet att granska användningen av de anslag, som riksdagen anvisar.

Det var först i sista stund man fick kännedom om att de förhållanden, som här ha påtalats, förefunnos inom handelsdepartementet, och det var därför också i sista stund före justeringen av det föreliggande utlåtandet, som utskottet från handelsdepartementet infordrade en uppgift i detta ärende. Hade inte saken varit så sent påtänkt, skulle en utarbetad reservation vid detta utlåtande ha förelegat, men som det nu var fingo vi nöja oss med en blank reservation.

Det anmärkningsvärda i detta fall är, att medel ur kommittéanslaget användas till avlönade befattningar inom handelsdepartementet, ehuru departementets personalfrågor avgöras i annat sammanhang, nämligen vid behandlingen av departementets personalstat. Det var ett förhållande, som vi funno värt att undersöka. Herr handelsministern säger nu, att samma förhållande förekommer också i de flesta andra departement. Det var för mig en överraskning, att så är fallet. Jag har bara fått kännedom om det här föreliggande fallet. Men detta ger mig anledning att bringa i erinran, att det i fortsättningen måste utkrävas en mera specificerad redovisning över kommittéanslagets förslag till användning redan vid anslagsäskandet för nästa budgetår.

Herr handelsministern påpekade alldeles riktigt, att kommittéanslagen redovisas i samband med statsverkspropositionen. Men den redovisningen sker mest i klumpsummor — och hänför sig för övrigt till föregående budgetår. Jag erinrar om att användningen av vissa andra anslag i budgeten, exempelvis anslagen till oförutsedda utgifter, varje år specificeras i särskild redovisning. Kommittéanslaget regleras i kommittékungörelsen, och när en kommittéordförande enligt denna kungörelse inte kan erhålla högre dagarvode än 24 kronor, förefaller det onekligen något egendomligt, att i handelsdepartementet ur detta anslag avlönas två personer, som vardera ha 1 250 kronor per månad, en person, som har 700 kronor per månad, en annan som har 650 kronor, en som har 600 kronor, en som har 500 kronor och slutligen två personer, av vilka den ena har 400 kronor och den andra 350 kronor per månad. Det må inte förvåna, om man har uppmärksammat ett sådant förhållande, att i så stor utsträckning vid sidan av den ordinarie personalstaten avlöningar till befattningshavare i departementet tillkomma på detta sätt.

Efter vad som har förekommit — och med hänsyn till upplysningen att detta också förekommer i andra departement — måste det krävas, att i samband med anslagsäskandet en specificerad redogörelse lämnas också rörande kommittéanslagets blivande användning, åtminstone i de fall, då detta anslag utnyttjas inom områden, där riksdagen i vanlig ordning har prövat personalstaterna. Det kan icke vara riktigt, att riksdagen prövar och bestämmer ett anslag på

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)

budgeten och att Kungl. Maj:t sedan med hjälp av andra tillgängliga medel ytterligare utbygger den av riksdagen fastställda personalstaten.

Jag förstår väl, att här avses tillfälliga tjänster, men de äro av den beskaffenhet att riksdagen såsom den anslagsbeviljande också måste få del av hur anslaget användes. Statsutskottet kan ju inte skriva och begära uppgifter från olika håll, utan det enklaste vore, att departementen i sammanhang med förslagen om personalstaterna för kommande budgetår också redovisade den personal, som på detta sätt blivit anställd. Sker det inte under rubriken »Handelsdepartementet: Avlöningar», kan det ske under punkten om kommittéanslaget.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Detta sista anförande av statsutskottets ärade ordförande måste föranleda mig till några erinringar.

Han finner det anmärkningsvärt, att från kommittéanslaget finansierats avlönade befattningar inom handelsdepartementet. Detta påstående är oriktigt, såvida han inte bara skulle mena, att vi ha använt anslaget för kommittéer och utredningar till vad det anslaget egentligen skall användas för, nämligen utredningar som icke kunna ske genom den vanliga personalen. Statsutskottets ärade ordförande sade, att han var överraskad över de upplysningar han fått rörande handelsdepartementet. Jag måste säga, att det i hög grad överraskar mig, att han blev överraskad, och framför allt överraskar det mig, att statsutskottets ärade ordförande år efter år har kunnat förvalta sitt ämbete utan att få kännedom om den praxis, som råder inom alla departement.

Herr Johan Bernhard Johansson anförde vidare en argumentering för önskemålet, att en mera detaljerad redovisning skulle lämnas. Om jag förstod honom rätt, åsyftade han att denna redovisning skulle lämnas i statsverkspropositionen! Rätta platsen för denna redovisning är emellertid riksdagsberättelsen, och där lämnas redan enligt nu gällande ordning en detaljerad redovisning för användningen av kommittéanslagen.

I anledning av att herr Johan Bernhard Johansson till kammarens protokoll lämnade vissa uppgifter om de ersättningar, som utgått till några av utredningsmännen inom departementet, vill jag bara bringa i åtanke, att det finns en särskild kommittékungörelse, som reglerar dessa ting. Enligt den skall ersättning till kommittéledamöter och utredningsmän utgå antingen i form av dagarvode eller efter grunder, som bestämmas i varje särskilt fall. Utgår ersättningen i form av dagarvode, skola beloppen enligt denna kungörelse som bekant vara 6, 12 eller 18 kronor om dagen. Såsom herr Johansson säkert känner till, finns emellertid i § 6 en bestämmelse, där det till statstjänstemännens favör stadgas att utredningsman, som är anställd i statens tjänst, skall äga att, om ersättning för uppdraget bestämmas i form av dagarvode, dessutom åtnjuta ersättning för de löneförmåner, som han gått miste om under tjänstledighet för uppdragets fullgörande. Inte så sällan händer det därför — det är snarare det vanliga — att tjänstemän få ersättning för de förmåner, de måste avstå, jämte ett sådant dagarvode.

Låt mig härutöver blott anmärka, att i de allra flesta fall där ett särskilt arvode, alltså utom bestämmelserna om ersättning för mistade löneförmåner och dagarvode, beräknats för en utredningsman, detta har skett av den anledningen, att man velat sätta ned hans ersättning, eller med andra ord att den skulle ha blivit högre, om han fått sina förlorade avlöningsförmåner plus dagarvoden. Så har även varit förhållandet i de fall, herr Johansson omnämnde.

Herr **Schlyter**: Herr talman! Den föreliggande punkten angående anslag till handelsdepartementets kommittéer har gett anledning till vissa principiella

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)

uttalanden med bärvidd även för andra departement, och detta gör, att jag skall be att få säga ett par ord.

Om jag rätt följde med diskussionen, gjorde handelsministern gällande, att vissa större frågor, innan de överlämnas till kommittéer, böra utredas inom departementet för att statsrådet med där tillgängliga arbetskrafter skall kunna taga ställning till vad som skall göras till föremål för utredning och meddela direktiv härom. På detta svarade herr Andrén, om jag inte missuppfattade honom, att det efter hans mening var ändamålsenligare, att den flerhövdade kommittén fick brottas med dessa spörsmål och själv ta ställning till omfattningen av sin utredning.

Efter min mening skulle det vara mycket olyckligt, om denna senare ståndpunkt bleve en regel för departementen. I varje fall i det departement, som jag något känner till, nämligen justitiedepartementet, är det en absolut regel, att varje stor lagstiftningsfråga, som skall överlämnas till en kommitté, mycket ingående behandlas i departementet. Justitieministern, statssekreteraren och en tillkallad, ofta under lång tid inom departementet arbetande sakkunnig förbereda frågan, och detta resulterar till sist i ett uttalande av departementschefen till statsrådsprotokollet med ofta mycket ingående direktiv för den blivande utredningen. Ju större utredningen är och ju större kommitté som tillsättes, desto nödvändigare är det att frågan på detta sätt är förberedd inom departementet. Det skulle, herr talman, leda till en oerhörd stegring av kommittékostnaderna, i fall departementscheferna inte skulle fullgöra denna sin elementära skyldighet att leda utredningsarbetet inom sitt departement. Jag måste sålunda på den punkten alldeles bestämt förorda den ordning för vilken handelsministern här har uttalat sig.

Vidare har herr Andrén gjort gällande, att det skulle vara lämpligt att i departementen anställa tjänstemän — alltså upptagna i personalstaten, som blir föremål för riksdagens prövning — vilka hade att utföra utredningsuppdragen. Frågan har ju redan belysts från regeringsbänken, och jag behöver inte upprepa, att många utredningsärenden äro av den beskaffenhet, att man måste anlita tillfälligt tillkallade personer för dem.

Men jag medger, herr talman, att ett visst, ganska stort antal ärenden inom några av departementen äro av den beskaffenheten, att de lika gärna kunde utredas av tjänstemän anknutna till departementen. Jag kan erinra kammaren om att den ordning med heltidsanställda enmansutredare, som enligt vad vi nu höra tillämpas inom departementen, till och med blivit godkänd av riksdagen på det sättet, att beträffande en viss grupp av dylika utredare som inom departementen utgör kärntruppen i lagstiftningsfrågor, nämligen unga jurister som hämtas från hovrätternas assessorskår, den anordningen vidtagits av riksdagen, att anslag beviljats till icke mindre än 45 assessorer i rikets olika hovrätter, som skola stå till Kungl. Maj:ts förfogande för förordnanden på annat håll, speciellt inom utredningsarbetet.

Jag har för min personliga del hyst den uppfattningen, att det vore önskvärt att dessa 45 assessorer i stället hänfördes till sina respektive verksamhetsområden, och även haft tillfälle påyrka att departementen hos sig anställda ett antal assessorer såsom extra ordinarie utredningsmän, till vilka kunde överlämnas sådana utredningsuppgifter, som icke kräva tillkallande av personer med alldeles speciell sakkunskap. Så till vida kan jag alltså instämma i herr Andréns uttalande om önskvärdheten av att dessa utredningsmän inom en viss ram upptagas på departementens vanliga personalstater, men jag kan icke göra någon anmärkning mot att så ej skett i handelsdepartementet.

För det tredje var jag, herr talman, mycket benägen att replikera statsutskottets ärade ordförande. Det har nu redan gjorts från handelsministerns sida,

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)

men jag kanske får tillägga en sak, som handelsministern berörde i ett föregående anförande, angående herr J. B. Johanssons anmärkning att redovisning borde ske av de medel, som utgå från kommittéanslaget till funktionärer inom departementen. Det är nu många år, säkert ett tjugotal, sedan jag själv inom en regering var med om att med anledning av samma anmärkning, som herr J. B. Johansson framförde, i riksdagsberättelserna införa en detaljerad redogörelse för användningen av kommittéanslaget. Detta sker alltså dels så, att under varje kommitté dess kostnader i detalj redovisas, och dels så, att under de olika departementen anges övriga utredningsuppdrag, med utsättande av personernas namn och det belopp var och en har fått i ersättning för uppdraget. Herr J. B. Johanssons önskemål är därför såvitt jag förstår sedan många år tillbaka redan uppfyllt.

Vidare förhåller det sig naturligtvis så, som handelsministern här nyss anförde, att inom ett departement finnas funktionärer, beträffande vilka ganska höga månadsarvodena äro bestämda. Det är till exempel inte någonting ovanligt inom departementen, att dessa arvoden kunna gå upp till de belopp, herr J. B. Johansson gav exempel på. Men detta tillgår just på det sättet, som redan har framhållits, att vederbörande enligt kommittékungörelsen skola ha ersättning icke blott i form av dagarvoden utan även för sina på annat håll förlorade löneförmåner. Det är på detta sätt månadsarvodena komma upp till relativt höga belopp, när vederbörande bli anlitade inom ett departement. Jag kan emellertid vitsorda handelsministerns uppgift, att ett sålunda bestämt arvode mycket ofta icke innebär någon ökning utöver kommittékungörelsen, utan i verkligheten en minskning.

Herr von Heland: Herr talman! Med anledning av ett par frågor, som berörts under debatten, skall jag be att få framhålla ett par synpunkter.

I sin replik till statsrådet Myrdal om budgetbehandlingen nämnde herr Andren lotterimedlen. Han sade, att om en institution fått sig något anslag tilldelat på budgeten genom riksdagens beslut, var Kungl. Maj:t förhindrad att till nämnda institution utlämna medel från något annat anslag, exempelvis lotterimedlen. Om detta är praxis och anses riktigt, får jag säga att det måste verka synnerligen olyckligt. På det sättet kan nämligen en regering i budgeten föreslå ett mycket litet anslag till en institution för att därigenom komma ifrån, att ge ett större anslag av lotterimedlen. Likaså kan man tänka sig, att en institution säger: »Gud bevare oss för att få något anslag på den ordinarie budgeten, ty då kunna vi ju inte få vad vi behöva genom anslag från lotterimedlen.»

Herr Andrén exempel synes mig peka på att det är önskvärt, att även anslagen från lotterimedlen läggas under riksdagens prövning, så att inte en skiftande praxis tillämpas av olika regeringar. Jag hemställer alltså till regeringen att överväga detta och hoppas åtminstone, att statsutskottet nästa år diskuterar den frågan, vilket synes mig mycket befogat.

Här har diskuterats frågan om enmanskommittéer. Nu är det möjligt, att särskilda förhållanden råda inom justitiedepartementet och kanske även i enstaka fall inom andra departement. Men nog synes det mig, som tillhör ett minoritetsparti, synnerligen olyckligt om en majoritetsregering kan tillsätta enmanskommittéer för utredningar av kanske till och med synnerligen viktiga allmänpolitiska frågor. Och ändå olyckligare är det, om regeringen samtidigt kan begränsa utredningen efter sina önskemål.

Jag för min del hemställer alltså som ledamot av ett minoritetsparti, att man i ett majoritetsparti undviker att tillsätta enmanskommittéer när det gäller frågor, som kunna vara av allmänpolitisk betydelse. Och ändå mer hemställer jag, att ett majoritetsparti inte missbrukar sin makt på så sätt, att man ger kom-

Ang. tionde huvudtitelns kommittéanslag. (Forts.)
mittéerna begränsade direktiv, utan att man låter dem arbeta förutsättningslöst och allsidigt.

Jag kan nämna ett exempel, som visar betydelsen härav. Förra året framlade statsrådet Sköld en proposition, i vilken han nämnde, att en försvarsutredning skulle tillsättas, och vidare angav, att han avsåg att begränsa den blivande kommitténs arbete genom att fastställa vissa riktlinjer. Lyckligtvis väckte detta opposition inom statsutskottet, så att utskottet och sedermera riksdagen uttalade sig för att en blivande försvarsutredning skulle arbeta förutsättningslöst och allsidigt.

I dessa dagar väntar man på att en ny kommitté skall tillsättas för behandlingen av försvarets förvaltningsfrågor. Man har länge väntat att regeringen, på mångas begäran, skulle tillsätta denna kommitté; jag kan bl. a. erinra om statsutskottets, riksdagens, överbefälhavarens och statsrevisionens önskemål. Det synes mig egendomligt, att tillsättningen av denna kommitté har dröjt så länge, men jag hoppas att dröjsmålet icke beror på att man i regeringen överväger att begränsa denna kommittés uppdrag. I det fallet skulle man enligt min mening kunna ge ett exempel på hur en sådan kommitté bör tillsättas, nämligen så att den, när den äntligen får börja sitt arbete, inte bindes av regeringens önskemål, utan att utredningen får bli förutsättningslös och allsidig.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Handelsministern förvånade sig över att jag blev överraskad över de uppgifter, som vi fått rörande personalen i handelsdepartementet och dess avlöningar.

Min överraskning hänförde sig till att så många tjänstemän fått dylika arvoden och att arvodena voro så pass stora.

Handelsministern gjorde också gällande, att jag inte skulle ägt kännedom om att det enligt kommittékungörelsen fanns möjligheter för regeringen att kompensera statstjänstemännen för mistade avlöningsförmåner. Jo, det känner jag väl till. Denna uppgift är riktig, men när jag angav de olika summorna nämnde jag i detta sammanhang inte, att det bland de anställda personerna i handelsdepartementet också fanns en som hade ersättning för mistade avlöningsförmåner med 670 kronor 80 öre.

Vad sedan angår redovisningen är det naturligtvis mig likgiltigt, var denna lämnas — om det sker i berättelsen om vad i rikets styrelse sig tilldragit i avslutning till redovisningen för kommittéanslagets användning eller på något annat ställe.

För oss i utskottet har det varit angeläget att undersöka det dagsaktuella läget. Det kan ju ske ändringar från den tid berättelsen avser och till den tidpunkt då statsutskottet handlägger anslagsfrågor rörande kommittéer och utredningar. Det var med ledning av sådana senare uppgifter jag uttalade min överraskning och min förvåning.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 84 och 85.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till om- och tillbyggnad av flygtekniska försöksanstaltens verkstadsavdelning;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av garnisonssjukvården för Stockholms garnison;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till nytt garnisonssjukhus för Stockholms garnison;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av täckning för vissa medelsbrister, redovisade såsom proprietalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper; samt

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta åt Carl Johan Eric Tersmeden m. fl.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens affärsverksfonder gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk jämte i ämnet väckta motioner. *Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 37 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Herman Ericsson* m. fl. (I: 201) och den andra inom andra kammaren av herr *Olsson* i Oskarshamn m. fl. (II: 305), i vilka hemställts, att riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts förevarande anslagsäskanden måtte uttala, att Kungl. Maj:t ville taga ett i vattenfallsstyrelsens skrivelse av den 27 april 1945 framlagt förslag om bildandet av ett stamlinjebolag under förnyat övervägande samt vidtaga i anledning därav erforderliga åtgärder i enlighet med nämnda förslag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, a) att riksdagen måtte till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk för budgetåret 1946/47 under statens affärsverksfonder, statens vattenfallsverk, anvisa ett investeringsanslag av 37 500 000 kronor;

b) att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 201 och II: 305 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet förut i utlåtandet anförde.

I motiveringen hade utskottet yttrat bl. a. följande:

»Utskottet har i likhet med motionärerna funnit, att de skäl som anförts till stöd för bildandet av ett stamlinjebolag icke utan vidare kunna avvisas. Med hänsyn härtill förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t tager frågan om

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
bildande av ett stamlinjebolag under förnyat övervägande. Då utskottet funnit det av vattenfallsstyrelsen i ämnet framlagda förslaget till konsortialavtal och bolagsordning i allt väsentligt godtagbart, har utskottet för sin del velat förorda, att detsamma utan riksdagens vidare hörande lägges till grund för beslut i ämnet.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Gränebo, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Näsström, Hesselbom, Ivar Persson, Törnkvist, Rubbestad, Åkerström, Thapper, Onsjö* och *Persson* i Vinberg ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen — — — 37 500 000 kronor;

b) att motionerna I: 201 och II: 305 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Andersson, Karl: Herr talman! Statsutskottets nu föreliggande förslag har tillkommit med lottens hjälp. Därför har också halva utskottet låtit anteckna en reservation.

Striden i statsutskottet har inte gällt själva anslagsfrågan. I denna äro utskottet och reservanterna i huvudsak eniga — utskottet har ju endast velat göra vissa förbehåll beträffande anslaget användning — utan striden har stått kring en motion i denna kammare av herr Herman Ericsson, som går ut på bildandet av ett stamlinjebolag mellan staten och vissa enskilda intressenter med uppgift att närmast bygga kraftledningar och på dessa överföra elektrisk kraft.

Förslaget om ett stamlinjebolag kom först fram i en skrivelse till Kungl. Maj:t från vattenfallsstyrelsen den 27 april förra året. Förslaget hade efter samråd med dåvarande kommunikationsministern Domö upprättats av vattenfallsstyrelsen i samarbete med Stockholms elektricitetsverk, Krängede aktiebolag och Sydsvenska kraftaktiebolaget.

Vattenfallsstyrelsens förslag till en sådan organisation i bolagets form avsåg, att detta bolag när det gällde driften skulle överta de nuvarande stamlinjerna; det skulle också framdeles bygga nya stamledningar. Bolaget skulle äga, bygga och driva alla stamlinjer med 200 kV spänning eller mera i hela landet söder om Ångermanälven. Norra Sverige, således övre Norrland norr om Ångermanälven, skulle däremot vara undantaget från detta bolags verksamhet.

Det kanske kan vara nödvändigt att gå något litet närmare in på bolagets sammansättning, organisation och verksamhet. Sådant som förslaget hade upprättats, skulle bolaget bildas av staten å ena sidan och enskilda kraftbolag å andra sidan. Staten skulle erhålla 55 procent av aktierna i bolaget, under det att de enskilda skulle äga återstoden, 45 procent. Denna procentfördelning i fråga om bolagets aktier grundade sig på en beräkning över den utbyggda vattenkraften inom Ångermanälvens och Indalsälvens kraftverksområden och söderut, varvid det beräknades att staten ägde 55 procent av dessa kraftverk och de enskilda ägde 45 procent. Denna rangordning skulle således bestämmas av den faktiska äganderätten till kraftbyggnader. Stamlinjebolaget skulle emellertid inte utbygga kraft, det skulle inte heller transformera kraft eller distribuera kraft i vanlig mening, utan endast äga dessa högspänningsledningar från Ångermanälven och söderut och transportera den råkraft, som sedan skulle fördelas till de olika förbrukarna i södra och mellersta Sverige. Bolagets styrelse skulle bestå av sju ledamöter och sammansättas så, att tre av ledamöterna skola utses av de enskilda kraftverken, tre skola utses av staten och en, som skulle vara styrelsens ordförande, skall utses av Kungl. Maj:t. Staten skulle således ha fyra ledamöter i styrelsen.

Anslag till distributionsansläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)

Till detta förslag hade sedan fogats en bolagsordning vari bolagets verksamhet närmare angavs — jag skall inte gå in på detta nu. Det har vidare till förslaget fogats ett konsortialavtal, som bl. a. bestämde, hur det skulle förfaras med bolaget i framtiden. Bolagsordningen skulle till att börja med äga en giltighetstid av 30 år. Efter 30 år kunde avtalet uppsägas med tre års uppsägningstid. Det fanns också i detta avtal en bestämmelse om inlösningsrätt för den händelse att staten efter 30 år skulle vilja inlösa aktierna i detta stamlinjebolag.

Det är ganska tydligt att de, som hade upprättat detta förslag, ställde vissa förväntningar och förhoppningar på att dåvarande kommunikationsministern skulle äga möjligheter att inom den dåvarande samlingsregeringen kunna genomföra detta förslag och således få ett sådant bolag till stånd. Det visade sig emellertid att saken inte gick att genomföra på det sättet; dåvarande kommunikationsministern kunde tydligen inte infria de ställda förhoppningarna, och det blev inget beslut om något stamlinjebolag. Först i november månad, sedan samlingsregeringen hade upphört och en ny regering tillkommit, kunde slutlig ståndpunkt tagas till frågan genom ett beslut, som meddelades vattenfallsstyrelsen. Att vattenfallsstyrelsens förslag inte kunde till någon regeringens åtgärd föranleda. Då vattenfallsstyrelsen fick detta meddelande upprättade den ett förslag till anslagsäskande för byggande av nya högspänningsledningarna i vattenfallsstyrelsens egen regi och begärde således de anslag, som vi nu i dag behandlat, nämligen ett på 37,5 miljoner kronor på kommande budgetårs riksstat, och ett på 2,5 miljoner kronor på tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår.

Vattenfallsstyrelsen hade sålunda fullt naturligt ställt sig lojal till regeringens beslut och gått ut ifrån att stamlinjerna i fortsättningen skulle byggas i statens egen regi. Så kom den motion, som jag omnämnt, att väckas i samband med statsverkspropositionen och därmed kom frågan upp i statsutskottet med anledning av denna motion.

I statsutskottets fjärde avdelning hade vi en föredragning rörande ärendet av vattenfallsstyrelsens chef, generaldirektör Borgquist, som fick redogöra för denna frågas uppkomst och läge, varvid han alltså fick framställa de synpunkter, som hade talat för förslaget. Motionärerna hade som huvudsakliga motiv anfört, att det var angeläget att det blev en ökad och bättre samverkan och ett bättre samarbete mellan de olika kraftföretagen och de önskade därför få införd en bolagsform för ändamålet. Chefen för vattenfallsstyrelsen förklarade, att ingenting fanns att anmärka mot samarbetet mellan vattenfallsstyrelsen och de enskilda kraftbolagen, sedan överenskommelse under åren 1941 och 1942 träffats om samverkan. Samma förklaring har också kommit från motsatta hållet. Samarbetet har således varit det bästa. På särskild fråga förklarade vattenfallsstyrelsens chef, att det gick lika bra att bygga stamledningar i vattenfallsstyrelsens egen regi som i någon annan form. Han kunde således inte annat än medge, att om inte bolaget tillkom, kunde vattenfallsstyrelsen mycket väl utbygga de erforderliga ledningarna liksom den tidigare hade gjort.

Efter dessa upplysningar, som vi fingo i avdelningen, föreföll det åtminstone mig som om motiveringen för ett stamlinjebolag hade bortfallit och att följaktligen de skäl, som såväl tidigare hade åberopats av vattenfallsstyrelsen som nu åberopades av motionärerna, inte längre kunde vara giltiga. Detta medförde också att det blev en uppdelning i fråga om ståndpunktstagandet till frågan först inom avdelningen och därefter inom utskottet.

Nu skall jag inte här i dag ingå på någon mera utförlig eller detaljerad skildring av frågans tidigare behandling; det tror jag är ganska överflödigt. Enligt vad jag har fått höra har nämligen andra kammaren nyligen utan vote-

Anslag till distributionsanslaggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
ring tagit reservationen, och följaktligen är ju redan motionen om stamlinjerna därmed ur världen. Jag kan därför kort och gott inskränka mig till att här yrka bifall till den av herr Gränebo m. fl. till utskottets utlåtande fogade reservationen, som går ut på ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat och att motionerna icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Ericsson, Herman**: Herr talman! Jag skall be att med några ord få anföra de skäl, som förestavat den ifrågavarande motionen. Större delen av vår försörjning med elkraft måste tillgodoses genom utvinnande av vattenkraften inom vårt eget land, men i den mån vattenkraften i vissa landsdelar inte räcker till, måste den kompletteras med ångkraft. Vattenfallen ligga emellertid så olika fördelade i landet att större delen av dem finns i de nordliga delarna, icke mindre än 79 procent, mot endast 21 procent i Svealand och Götaland.

Under åren efter krigsutbrottet har kraftåtgången stegrats enormt; från att 1939 ha varit 8 300 miljoner kilowatttimmar är den nu uppe i 13 000 miljoner kilowatttimmar, alltså en ökning med icke mindre än 60 procent.

När det nu gäller en så enorm kraftåtgång och när kraftkällorna äro belägna i de norra delarna av landet, blir naturligtvis frågan om transitering av kraft från norra Sverige till mellersta och södra Sverige ett mycket stort problem. Denna transitering försiggår nu genom fyra stora kraftledningar, men eftersom dessa kraftledningar inte räcka till måste de naturligtvis rätt snart byggas ut.

Jag kan här nämna, att man har under förberedelse från Stockholms stads sida att utbygga ledningen från Untra till Stockholm och att Sydkraft håller på att staka en ledning mellan Nässjö och Malmö. Vidare har Sydkraft ett aktuellt behov inom den närmaste framtiden att få ned kraften från sitt nu under byggnad varande kraftverk uppe i Faxälven. Det måste alltså ha en ledning därifrån, som bör utföras i två sektioner, den ena för sträckan Hjalta-Hölleforsen, och den andra från Ånge till Hallsberg, vilka skola förenas genom transitering över den av statens kraftverk ägda ledningen Stadsforsen—Ånge.

Vidare måste man ha en ny stamledning Hallsberg—Nässjö, avsedd att ingå i en andra linje mellan Hallsberg och Malmö.

Dessutom håller staten på att planera en linje i tre skilda sträckor från Indalsälven söderut; den första sträckan från Midskogs kraftstation till Ånge, den andra från Stadsforsen till Untra och den tredje från Väsby till Överby, som ligger cirka 7 kilometer från Norrvikens stationssamhälle.

Detta är ett ofantligt byggnadsprojekt och det är därför vi ha ansett det vara nödvändigt, att man genom en stabilare organisation skulle försöka att fortsätta med det frivilliga samarbete, som man haft under krigsåren, för att få en planhushållning med våra kraftresurser. För att det skulle bli en verklig planhushållning ha de olika kraftverken tillsammans med staten etablerat ett mycket intimt frivilligt samarbete, som skulle sträcka sig fram till år 1950. Därefter vet man inte vad som skall komma i stället, och det var därför som vattenfallsstyrelsen hade tagit initiativ till bildandet av det nu ifrågasatta stamlinjebolaget.

Jag skall inte gå in på frågan om detta bolags organisation; det har föregående ärade talaren redan gjort. Innan vattenfallsstyrelsen kom fram med sitt förslag till bildande av detta bolag är det helt naturligt att styrelsen infordrade yttranden från en del statsverk och även från elkraftutredningen, som ju, efter ett beslut av riksdagen för några år sedan, håller på att undersöka, hur hela vår elkraftförsörjning skall ordnas för framtiden. Elkraftutredningen har tillstyrkt bildandet av detta stamlinjebolag. Utredningen säger, att »denna paralleldrif av stamlinjerna», som nu har skett, »har automatiskt medfört en kontinuerlig samkörning av de olika företagens kraftstationer». Jag kan nu

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
här nämna, att den samkörning som har skett började den 3 april 1938 och att man från den dagen praktiskt taget har kunnat samköra kraft från Porjus i norr till Malmö i söder och från Trollhättan i väster till Stockholm i öster.

Denna paralleldrif har varit av den allra största betydelse för hela vår kraftförsörjning och »genom samordning», säger elkraftutredningen, »av kraftproduktionen har centrala driftledningen verksamt bidragit till att säkerställa landets kraftförsörjning». Den centrala driftledningen är just det frivilliga organ, som jag talade om, som varit tillsatt under krigsåren.

»De goda erfarenheter», säger elkraftutredningen vidare, »som vunnits, ha föranlett en överenskommelse, att centrala driftledningen skall fungera även efter kriget. I den nuvarande överenskommelsen», säger utredningen vidare, »finnes visserligen stadgat, att samråd skall ske beträffande fortsatt utbyggnad av stamlinjenätet, men detta säkrar icke att den största planmässigheten erhålles, eftersom samrådet i realiteten icke alltid kan ske på ett tillräckligt förberedande stadium. Samma begränsning gäller beträffande möjligheten för staten att koncessionsvägen trygga en planmässig utbyggnad.»

Sedan elkraftutredningen redogjort för formerna för bolaget, fortsätter den: »Den angivna organisationen av stamlinjebolaget synes lämplig, då den samtidigt tillgodoser såväl statens inflytande i bolaget som de kommunala och enskilda företagens möjlighet att göra sina åsikter och önskemål gällande.»

Till sist säger utredningen, att »det föreliggande konsortialavtalet innebär, att en enhetlig ledning av stamlinjefrågorna säkras samtidigt som staten erhåller erforderligt inflytande härvidlag. Ett antagande av förslaget behöver sålunda enligt utredningens mening icke föregripa utredningens ställningstagande beträffande övriga kraftförsörjningsfrågor.»

Här har alltså elkraftutredningen sagt ifrån, att detta bolags bildande icke kommer att på något sätt ha prejudicerande verkningar på det förslag, som elkraftutredningen eventuellt kan komma med beträffande hela vår framtida kraftförsörjning.

Mot utredningens utlåtande hade ledamoten herr Svensson reserverat sig, i det att han ansett att staten helt borde ha hand om denna sak. Och en annan ledamot, herr Upmark, hade reserverat sig beträffande avtalets inlösningsparagraf, § 12. Han ansåg, att man inte borde medge staten rätt att efter de 30 åren inlösa kraftledningarna, som man nu skulle sammanföra.

Kommerskollegium har yttrat sig och anför bl. a., att »i vattenfallsstyrelsens framställning angiver styrelsen som sin mening, att stamlinjefrågan bör ordnas antingen enligt nu föreliggande förslag eller genom att samtliga nya stamlinjer utbyggas och ägas av staten. Enligt kollegii mening finnes ytterligare ett tredje alternativ, nämligen att den nuvarande ordningen bibehålles.» Det gäller alltså denna frivilliga överenskommelse.

Sedan kommerskollegium granskat de olika alternativen, kommer det också till sist fram till att stamlinjebolaget skulle vara det bästa.

Industriförbundet och vattenkraftföreningen ha avgivit gemensamt yttrande till kommerskollegium, vilket jag här skall förbigå. Men även detta yttrande tillstyrker i varje fall bildandet av detta bolag.

Jag har redan redogjort för kraftåtgången fram till i dag. Men med den enorma utveckling, som måste komma att ske på kraftförsörjningens område, är det helt naturligt att denna kraftåtgång kommer att ökas, och om ökningen fortsätter i samma takt som hittills, komma vi att om 25 år ha alla våra kraftresurser då det gäller vattenkraft såsom kraftkälla tagna i anspråk inom landet. Då kan man vid samtliga våra kraftverk framställa 36 000 miljoner kilowattimmar, av vilka icke mindre än 22 300 miljoner kilowattimmar åtgå

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
för förbrukningen i Mellansverige och 4 200 miljoner kilowattimmar i södra Sverige.

Någon har förut under den allmänna debatten sagt, att det skulle vara för att tillgodose ett intresse huvudsakligast för södra Sverige som man väckt denna motion. Så är faktiskt icke förhållandet, ty frågan har lika stort intresse för Mellansverige som för Sydsverige, eftersom det är Mellansverige som skall ha den större delen av all den elkraft, som kan komma ifrån Norrland.

Om man nu skall bygga 200 kV:sledningar för att föra ned all denna kraft från Norrland till Mellansverige och Sydsverige, behövs därför inte mindre än 15 stycken sådana ledningar som vi här tala om. Man skulle ju förstöra oerhört mycket skog, om man skulle dra ned 15 olika sådana stora kraftledningar ända från Norrland, ty man måste ju hugga breda gator genom skogen för varje ledning. De ledande männen på detta område böra därför för framtiden försöka få fram någon möjlighet att använda ännu kraftigare ledningar än sådana på 200 kV.

De allra bästa erfarenheter finnas alltså av det frivilliga samarbetet på detta område mellan vattenfallsstyrelsen och de privata och kommunala kraftbolagen. Då det inte anförts några som helst motiv för avslaget — man fick aldrig veta vilken motivering som egentligen fanns bakom avslaget — ha vi motionärer ansett, att en motion borde väckas i samband med statsverkspropositionen för att man i varje fall skulle få höra vilka de motiv voro, som lågo bakom. Skulle det vara så att man anser att räntesatsen på 4 procent är för hög eller att man anser en avtalstid på 30 år, inom vilken tid staten skulle ha inlöst ledningarna, för lång, hade man ju kunnat ta upp förhandlingar på nytt med kraftbolagen därom, och jag är övertygad om att man på den punkten skulle ha kunnat få en överenskommelse till stånd.

Jag vill inte sticka under stol med att det är ett mycket stort kommunalt intresse att denna fråga ordnas på ett för kommunerna och även för det privata näringslivet bra sätt, ty om något skulle eftersättas i fråga om nedtransiteringen av elkraft från de norra delarna av landet till de södra, kan detta få mycket svåra följder både för kommunerna och för det privata näringslivet. Det är därför ett mycket stort ansvar som staten tar på sig, när den här ensam, kanske utan att fråga någon till råds, vill ta på sig arbetet med hela denna utbyggnad, som ju kommer att kosta ofantligt mycket pengar. Vi ha därför ansett att man borde ha byggt det nuvarande frivilliga samarbetet på en fastare grund, samtidigt som man tryggt såväl statens som de enskildas och kommunernas intressen. Ett samarbete mellan alla dessa organisationer skulle enligt vår mening ha varit till fromma för hela vårt land och dess näringsliv, och vi ha därför i varje fall velat få fram motiveringarna för avslaget på motionen.

Herr Andersson sade att det väl var vissa förhoppningar, som hade föresvävat dem, som utarbetat detta förslag, att förutvarande kommunikationsministern skulle lägga fram det. Bakom förslaget ligga inte några dolda förhoppningar utan bara en vilja till ett ärligt samarbete och en ärlig strävan att försöka fördela landets kraftresurser så, att olika delar av landet komma i åtnjutande därav. Några förtäckta förhoppningar ha icke funnits hos dem, som ha deltagit i dessa underhandlingar, vare sig från kommunernas eller de privata kraftverkens sida, utan endast en strävan till fortsatt samarbete.

Motionen syftar bara till att Kungl. Maj:t skulle ta frågan under förnyat övervägande, och det var motionärernas mening att, om Kungl. Maj:t funne någon punkt i avtalet oantaglig för staten, man då skulle ha kunnat förhandla därom. Utskottet har så till vida, herr talman, skärpt motionärernas förslag,

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
att det förutsätter, att Kungl. Maj:t tar frågan under förnyad prövning, men det säger samtidigt, att man finner avtalsbestämmelserna vara så pass bra, att de utan vidare kunna antagas utan riksdagens hörande i framtiden. Detta är ju eller kan i varje fall fattas såsom ett åläggande från riksdagen till regeringen, vilket aldrig varit motionärernas avsikt.

Som frågan alltså nu ligger till, kan jag inte yrka bifall till utskottets förslag, utan yrkar bifall till motionerna.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Efter den redogörelse för ärendet som motionären givit blir ju min uppgift väsentligt enklare. Det föreliggande förslaget till avtal med tillhörande bolagsordning m. m. har utarbetats av statens eget organ, vattenfallsstyrelsen. Det har tillkommit efter ingående förhandlingar mellan de berörda intressenterna, och dessa förhandlingar ha varit ganska långvariga, efter vad jag har förspört. Det finns, som den siste ärade talaren nämnde, två stamlinjer, om vilka avtal redan är träffat, och chefen för vattenfallsstyrelsen vitsordade i statsutskottet, att detta avtal lett till ett närmare samarbete och att ett sådant samarbete var nödvändigt. oavsett vilken väg man följer av dem som utskottets båda halvor förordat. Förhandlingar i olika uppkommande frågor äro under alla förhållanden nödvändiga, och det har synts mig och dem som ha samma mening som jag, att ett samarbete i en organiserad form, såsom man tänkt sig enligt det föreliggande avtalsförslaget, måste bli mera fruktbärande.

Detta avtalsförslag, som avgavs förra våren, har ju också tillstyrkts av alla de hörda myndigheterna. Det har också sagts, att om det blir en enhetlig ledning, så få de icke statliga intressenterna ett ökat intresse av saken, och man kan då också förvänta att få tillgodogöra sig åtskilliga erfarenheter på kraftöverföringens område.

Det har under sådana förhållanden synts mig, att det föreliggande avtalsförslaget är ett väl utarbetat förslag, som, omsatt i praktisk handling, endast skulle bli till fördel. Statens intressen äro i avtalsförslaget så väl tillgodosedda som man överhuvud taget kan begära. Det framgick också av herr Ericssons redogörelse, att en ledamot av elkraftutredningen reserverat sig i inlösningfrågan. Staten skall ju enligt bolagsordningen teckna 55 procent av aktierna och de övriga intressenterna tillsammans endast 45 procent. Staten skall tillsätta fyra ledamöter av bolagets styrelse, under det de andra endast få tillsätta tre, och bland de fyra, som staten tillsätter, får staten också förordna ordförande. Staten har fått rätt att inlösa aktierna om 30 år, men det har däremot här icke i debatten nämnts, att aktierna även skola överlämnas till pari, fränsett en uträkning i ett visst avseende. Vidare är det fastslaget, att utdelningen icke får bli mera än 4 procent. Jag menar att statens intressen här ha blivit så väl tillgodosedda, att icke ens de som i alla frågor spana efter en möjlighet till förstärkande borde kunna hysa några farhågor. Och elkraftutredningen har ju sagt, att ett sådant avtal icke skulle föregripa dess utredningsarbete.

Utskottet — man kan icke tala om en majoritet, då utskottet är uppdelat i två lika hälfter — d. v. s. de som ha velat tillstyrka den väckta motionen ha valt den formen för tillstyrkande, att de uttalat, att förslaget till avtal och bolagsordning är godtagbart, och de ha velat hos Kungl. Maj:t förordna, att Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande lägger detta avtal till grund för ett nytt beslut i ärendet. Det är detta som vi i punkt b) av klämman ha velat föreslå riksdagen att i skrivelse ge Kungl. Maj:t tillkänna. Vilken uppfattning man än har så tycker jag man kan medge, att här föreligger en praktisk fråga, som vederbörande statliga organ har lagt upp på ett sätt som borde

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.) kunna godkännas. Vid den föredragning som vi hade inom utskottet var det uppenbart, att chefen för vattenfallsstyrelsen alltså är av den uppfattningen, att den lösningen var att föredraga. Det är helt naturligt, att när Kungl. Maj:t har avslagit hans förslag, måste han lägga fram andra anslagsäskanden, men han är alltså av den mening, att detta avtal är värt att godtagas. Och det betyder väl en hel del, när statens eget organ på detta sätt ger förord åt avtalet.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Heiding: Herr talman! Jag har varit med i statsutskottets fjärde avdelning hela tiden, under behandlingen av denna fråga, men jag fick icke tillfälle att närvara, då statsutskottet fattade sitt beslut. Jag vill därför nu framlägga mina synpunkter.

I de motioner som väckts, ha en del ganska egendomliga uttalanden gjorts. Det har talats om att det enligt motionärernas förslag skulle bli mera enhetlighet och bättre förhållanden på detta område än enligt Kungl. Maj:ts förslag. Det förvånar mig att man kan tala om att det skulle bli så enhetligt och bra, om dessa nya stamlinjer byggdes och ägdes av ett bolag, medan de linjer som finnas i övre Norrland fortfarande skulle behållas av staten och de linjer som nu finnas i södra och mellersta Sverige, skulle arrenderas av bolaget. Jag tycker detta skulle bli verkligt tillkrånglat, det får jag säga — i varje fall tycker jag inte att man kan tala om någon enhetlighet. Nog är det väl bättre, att staten bygger de stamlinjer, som erfordras, än att tillskapa så olika anordningar på detta område som här är föreslaget. Statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet har ju också ansett, att det är lämpligare att staten bygger dessa nya stamlinjer.

Man förstår att motionärerna, vilka i stort sett företråda vissa städers intressen, ha gått fram på den linje som är utstakad i motionerna. Det är tydligt, att dessa städer och deras representanter ha ansett, att det skulle vara någonting att vinna genom att få ett bolag till stånd. Jag vill inte förneka, att det innebär en viss fördel att staten skulle komma att äga 55 procent av aktierna och de övriga företagen 45 procent, liksom att staten skulle få majoritet i styrelsen. Det har ju ansetts, att de tre ordinarie styrelseledamöter, som staten skulle utse, skulle vara tjänstemän i vattenfallsstyrelsen, men i ett av uttalandena över förslaget har det uttalats, att det kanske vore lämpligare, att det åtminstone funnes någon ledamot av vattenfallsstyrelsen med. Man behöver ju egentligen inte diskutera den saken, ty jag antar att detta bolag aldrig blir verklighet utan att man går den väg som är föreslagen i den kungl. propositionen.

Statsutskottets ordförande framhöll, att avtalet kunde sägas upp om 30 år och staten då bli ägare till dessa stamlinjer. Om man redan nu anser, att staten bör säga upp avtalet, varför skall man då bilda ett bolag? Det är inte mycket att komma med, om man inte har mera tro på saken. Då är det väl bättre, att staten bygger linjerna ensam. Hittills ha ju fyra 200 kV-stamlinjer utbyggt från mellersta Norrland till Mellansverige, och två av dessa ägas av staten, medan de övriga två ägas av olika kommunala och enskilda företag, vilkas huvudintressenter äro Stockholms stad, Krängede aktiebolag och Sydsvenska kraftaktiebolaget. Enligt särskilda av 1941 och 1942 års riksdagar godkända avtal har överenskommelse träffats om paralleldrift av de olika linjerna under krisåren med enhetlig ledning. När det har gått att samarbeta under dessa gångna år, varför skall man inte då kunna fortsätta med ett sådant samarbete även i framtiden? Jag kan inte förstå att man skall behöva tillskapa ett bolag för detta ändamål.

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)

Nu är det ju meningen, att det skulle behövas tre nya stamlinjer för överförande av kraft från mellersta Norrland till Mellansverige och Sydsverige, och jag erkänner möjligheten av, att det behövs ännu flera linjer. Herr Herman Ericsson framhöll, att det t. o. m. skulle behövas 15 nya linjer, och han var rädd för att dessa skulle fördärva för mycket skog. Jag förstår inte att man skall behöva flera linjer om staten skall äga dem än om de ägas av ett bolag. Det måste väl vara precis samma sak, eller har herr Herman Ericsson någon annan åsikt i det fallet? Går det att få mera kraft på linjerna, om ett bolag äger dem än om staten äger dem? Jag skall be att få fråga herr Ericsson, om han har några upplysningar att ge, ifall det skulle vara någonting som jag inte förstår.

Det har ju även framhållits, bland annat av statsutskottets ordförande, att erfarenheterna från de senaste åren bestyrka behovet av en samordning av driften i fråga. Det står även i utskottsutlåtandet, att detta samarbete har varit fördelaktigt, men sedan säger utskottet, vilket också åberopats: »Förutom säkerställande av en samordning av utbyggnaderna vinnes härigenom, att hela stamlinjesystemet kommer att drivas under enhetlig ledning, vartill kommer att ett ökat intresse från de icke statliga intressenternas sida torde vara att förvänta när det gäller att tillgodogöra av dem hittills gjorda erfarenheter på kraftöverförings område.»

Jag tycker det är något egendomligt, när utskottet på detta sätt säger, att de icke statliga intressenterna skulle få större intresse för saken därför att de finge vara med i bolaget, och att deras erfarenheter då skulle bättre komma till sin rätt. Jag kan inte begripa att det skall behöva vara så. Är det någon anledning att misstänka, att inte även staten i detta fall skall kunna genom sina ingenjörer och sina direktörer tillgodogöra sig alla de erfarenheter som gjorts på kraftförsörjnings område? Och även de icke statliga intressenterna böra väl kunna delge sina erfarenheter utan att vara med i ett bolag som detta. Vi ha ju i vår reservation uttalat, att vi anse, att det samarbete, som hittills förekommit, utan svårighet bör kunna upprätthållas i fortsättningen.

Herr Herman Ericsson fällde en del yttranden, som jag icke kan låta stå oemotsagda. Han sade att de skäl som förestavat motionen vore att man genom detta bolag lättare skulle kunna ordna överföringen från Norrland av de stora kraftmängder, som behövdes i södra Sverige, än om det skulle ske i statlig regi. Vidare sade han, att det skulle bli en stabilare organisation för planhushållning med kraften. Det var ju ett både intressant och egendomligt uttalande, att det skulle bli större planhushållning genom att staten ginge in i ett bolag. Jag har förut hört tvärtom, att man från hans partihåll helst ser att det skall bli ett helt förstatligande för att ernå planhushållning. Kanske detta är någon nyhet, som herr Ericsson kan lämna förklaring på.

Sedan åberopade herr Ericsson elkraftutredningen och vad som är sagt i dess utlåtande. Men det finns en reservation fogad vid detta utlåtande, där det hävdas att staten bör äga dessa stamlinjer. Jag kan emellertid icke finna annat än att elkraftutredningen borde ha väntat med att avge yttrande eftersom den ännu icke är färdig med den utredning som den håller på med.

Vi äro naturligtvis alla angelägna om att få våra vattenfall i Norrland så väl utnyttjade som möjligt, så att vi få kraft över hela landet. Vi äro även angelägna om att vattenfallen utbyggas efter ekonomiskt bäriga linjer, så att det blir till allas fördel. Men då staten, som jag förut nämnde, äger alla stamlinjer i övre Norrland, så bör man väl också för enhetlighetens skull kräva, att även de övriga stamlinjerna ägas av staten. Det kan ju hända, att det på något sätt kunde ordnas så, att även de två linjer som nu ägas av bolagen kunde övertagas av staten, och även därefter borde ju det samarbete, som här talats så mycket om, kunna fortsätta.

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)

Jag anser således, att reservanternas förslag, vilket överensstämmer med Kungl. Maj:ts, är det som bäst tillvaratager det helas intressen, och jag ber, herr talman, att med vad jag nu yttrat få yrka bifall till reservationen.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Johansson, Johan Bernhard**, som anförde: Herr Heiding tog upp det uttalandet i utskottsutlåtandet, som säger, att en enhetlig ledning, åstadkommen genom det ifrågasatta avtalet, kommer att medföra ett ökat intresse från de icke statliga intressenternas sida och att gjorda erfarenheter på det sättet komma att bättre utnyttjas. Herr Heiding sade att han inte kunde förstå detta uttalande. Fastän jag var inne på saken redan i mitt första anförande skall jag därför be att få tillägga några ord.

Det uppkommer på detta område många spørsmål, som vattenfallsstyrelsen behöver diskutera med de enskilda. Man har under nuvarande förhållanden, då bolagen äga två stamlinjer, fått pröva detta samarbete och funnit att det varit mycket framgångsrikt. Det är således för att tillgodogöra staten erfarenhet från andra håll, som detta samarbete är så värdefullt.

Herr Heiding trodde att man bestämt en giltighetstid av 30 år därför att man sedan tänkte låta avtalet upphöra. Det är ju inte utsagt. Om man har prövat avtalet och funnit det användbart, kommer man nog överens om att uppehålla det även senare.

Till sist vill jag bara säga, att det här inte är fråga om ett avtal mellan staten och enskilda, vilket så många tyckas vara rädda för, utan det är ett avtal mellan kommuner å ena sidan — även Sydsvenska kraftaktiebolaget äges ju av fem städer — och staten å andra sidan. Om man inte skulle kunna etablera ett samarbete i en sådan form med intressenter av detta slag, vore det högst märkvärdigt.

Herr **Domö**: Herr talman! Jag hade knappast tänkt att deltaga i denna debatt, men när herr Andersson drog fram mitt namn på ett särskilt sätt — han tycktes genom att inblanda mitt namn vilja sätta en »Farlig»-stämpel på utskottsförslaget — kan jag knappast låta bli att komplettera hans ofullständiga och, såvitt jag fattade det rätt, något skeva redogörelse för förslaget hittillsvarande öden. Det är ju visserligen dagsaktuell politik från majoritetspartiets sida att begagna mitt namn till att misstänkliggöra ett och annat förslag, men åtminstone i detta fall, herr talman, är metoden ganska oberättigad. Ty jag har icke spelat den dominerande roll vid det ursprungliga förslaget tillkomst, som herr Andersson vill göra gällande.

Saken var helt enkelt den, att vattenfallsstyrelsen var initiativtagare och på våren 1945 kom med sitt förslag till den anordning som det här är fråga om. Jag hade inte animerat styrelsen till framställningen. Jag gjorde i början vissa invändningar, emedan jag tyckte att anordningen var något komplicerad. Efter ytterligare förklaringar och överläggningar fann jag emellertid, att frågan om utbyggandet av vattenkraften, anordnandet av stamlinjer och dylikt var i ett sådant läge, att mycket snabba beslut och kraftiga åtgärder erfordrades, och sedan förslaget varit utremitterat och de hörda myndigheterna tillstyrkt det, upptog jag saken i statsrådsberedningen till förberedande överläggning. Vid denna överläggning förekommo skäl både för och emot, men förslaget blev icke refuserat. Det framgick vid beredningen att det inom regeringen rådde delade meningar om förslaget, men att jag icke aktualiserade saken till framförande under förra riksdagen berodde på att det var mycket sent på riksdagen, och när man visste att förslaget skulle bli föremål för delade meningar, så underlät jag — för resten på statsministerns

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
inrådan — att lägga fram det vid vårriksdagen. Men därmed hade icke förslaget fallit under bordet, och åtskilliga av majoritetspartiets ledamöter i regeringen deklarerade, att det ur principiell synpunkt icke var någonting att invända emot ett sådant samarbete som avtalsförslaget innebar.

När man nu ser på det föreliggande förslaget, så kan ju måhända åtskilligt vara att anmärka, men jag har fattat förslaget om bolag som ett ärligt försök från vederbörande inom vattenfallsstyrelsen och inom den företagsamhet, som skulle koordinera sin verksamhet med vattenfallsstyrelsens, att komma till rätta med de besvärliga problem, som vid ett hastigt utbyggande av våra krafttillgångar höra ihop med anordnande av nya stamlinjer för kraftens överförande till andra delar av landet.

Man kan naturligtvis säga, att det kan staten lika väl göra ensam, och den meningen har ju den nuvarande kommunikationsministern stannat för. Jag tror visst att staten *kan* göra det. Men frågan är: är det det lyckligaste och bästa sättet, att lägga det så? Här finns mycket stor teknisk erfarenhet hos de företag, som skulle ingå som delägare i bolaget. Det har startats ett utomordentligt gott samarbete mellan vattenfallsstyrelsen och enskilda, och en mobilisering av alla de krafter, som finnas hos de olika parterna, vore enligt min mening av största värde för att få ett så billigt och praktiskt resultat som möjligt. Herr Heiding säger, att det är ganska självfallet, att man utnyttjar teknisk sakkunskap och erfarenhet utanför statens domvärjo, när det finns sådan. Ja, visst tror jag att den sakkunskapen och erfarenheten också ställes till förfogande, men det blir dock en väldig skillnad, om den skall tillkallas utifrån. Kanske de som på den statliga sidan i framtiden ha ansvaret inte anse att de behöva gå utom egen krets, utan äro »sig selv nok», så att de inte bry sig om att utnyttja dessa möjligheter.

Det är den ena sidan av saken. Den andra är, att om dessa kommunala företag äro delägare i statens stamlinjer, ha de ju ett eget ekonomiskt intresse att bidra till bästa möjliga resultat. Man kan måhända hitta på tariffer och dylikt, som frammana en sådan medverkan, men jag är ingalunda säker på att den vägen är så lätt framkomlig.

Och så en annan sak. Herr Heiding sade, att det i alla fall inte skulle bli något helt med ett bolag, utan att det vore bäst, att staten toge hand om samtliga kraftledningar. Men jag ber herr Heiding lägga märke till att det finns förutvarande företag, som ha koncessionerade linjer och som inte äro bundna av avtal längre än till år 1950. Sedan förefinnes inte längre någon kontraktsenlig enhetlighet. Att låta ifrågavarande kommunala företag få intresse även i nya stamlinjer tror jag vore ett lyckligt sätt att säkra samverkan och enhetlighet. Det skulle säkert också bli för staten billigast, ej endast genom den mindre kapitalinsatsen.

Herr Heidings anförande ger mig anledning att dra fram motsägelserna i reservationen. I det ena stycket säger man: det är bra som det är, varför skall man göra något annat? I nästa stycke säger man: för att få enhetlighet bör staten bygga alla nya stamledningar. Men vad skall man då, herr Heiding, göra med de gamla, som de kommunala företagen äga? Skola de exproprieras för att man skall få önskad enhetlighet, eller skola de på annat sätt »överföras i samhällets ägo», som det brukar heta i ett bekant uttryck?

När man började resonera om att bilda ett gemensamt stamlinjebolag, lära de enskilda företagen inte alls ha varit angelägna. Det var vattenfallsstyrelsen, som ville ha anordningen, och sedan man gemensamt hade dryftat sakerna, kom man till den samfälliga uppfattningen, att man borde gå in i ett gemensamt företag. Denna strävan är, herr talman, ett uttryck för den vilja att hjälpas åt, som vi bruka efterspörja här i landet. Inte minst statsministern har

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
många gånger sagt: vi skola inte bry oss om doktriner, vi skola vid varje tillfälle resonera om vad som är praktiskt. Här är ett tillfälle att konfrontera våra olika uppfattningar om statsdrift i en praktisk fråga. En ingående objektiv överläggning i detta ämne, där man verkligen tränger till botten, borde enligt min mening med allra största sannolikhet leda till det resultatet att man finner, att den föreslagna anordningen med bolag skall ge det bästa resultatet, och den är frukten av en strävan till samverkan från olika håll.

Jag skall framhålla ännu en synpunkt, som talar för att det är angeläget att så fort som möjligt komma till ett resultat på denna väg. Just vid utbyggnader av nya linjer är det viktigt att kunna på lång sikt koordinera åtgärder beträffande de gamla linjerna. Det kan inverka ganska mycket på utbyggnadsplanerna. Och en sak är nog säker: det skulle verka förbilligande på det hela, därför att i den mån som enskilda kraftproducenter inte få vara med såsom intressenter, dra de sig kanske för att transitera sin kraft via statens ledningar, och vilja i stället göra det genom egna gamla eller nya linjer. I varje fall kommer det troligen att lämnas in koncessionsansökningar att få bibehålla och bygga enskilda ledningar. Och då kommer fram vad som inte nu kommer fram i reservationen, nämligen att bakom Kungl. Maj:ts beslut torde ligga en vilja att socialisera, för att begagna detta slitna uttryck, hela kraftöverföringen av den högspända strömmen.

Här föreligga motiveringar från vattenfallsstyrelsen och från andra håll för ett positivt ställningstagande till bolagsförslaget, men det finnes, såvitt jag kan se, inte någon mera ingående motivering av kommunikationsministern till hans avslagsinställning. Jag skulle vilja direkt fråga honom: varför har han kommit till den slutsatsen, att den av vattenfallsstyrelsen föreslagna anordningen är olämplig? Jag skulle också vilja vidga frågan — om statsministern hade varit här, skulle jag bett att få rikta den till honom, men jag riktar den nu till kommunikationsministern eller något annat statsråd — och spörja: är det verkligen meningen, att en ärlig strävan från enskilda, till exempel kommunala företag, att träffa överenskommelser med staten och göra det exempelvis i bolagsform, skulle vara en väg som är förd ur räkningen framdeles? Jag tillspetsar saken och frågar: sträcker sig den misstro, som inte minst i dessa dagar riktas mot den enskilda företagsamheten, även till den kommunala företagsamheten?

Herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! Jag uppkallades av herr Domös anförande, vari han till mig ställde vissa frågor angående bevekelsegrunderna för Kungl. Maj:ts ståndpunktstagande i denna angelägenhet.

Eftersom herr Domö i sitt anförande gjorde gällande, att mina meningsfränder velat sammanbinda denna fråga med herr Domös namn, därför att detta i vissas ögon skulle innebära att saken var farlig, vill jag understryka, att det är just herr Domö, som i varje fall i sitt senaste anförande har medverkat till att i högsta grad politisera denna fråga. Herr Domö meddelade själv alldeles nyss, att när han hade fått förslaget hade han ställt sig tveksam. Han hade i vissa punkter varit kritisk. Av detta måste jag dra den slutsatsen, att han har betraktat bildandet av ett stamlinjebolag som en praktisk angelägenhet, men att han trots denna sin syn på frågan ändock inte var säker, huruvida han i egenskap av kommunikationsminister kunde tillstyrka förslaget.

Beträffande den samarbetsvilja, som det här har ordats om och som framför allt kommunerna skulle ha visat, kan man ju ändock inte komma ifrån det faktum, att kommunerna ursprungligen ha velat bygga sina stamlinjer själva och ha velat betrakta som sin angelägenhet överföringen av kraft från sina

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
egna kraftverk till konsumenterna. Man har emellertid sedermera stött på direkta praktiska svårigheter, i det att man helt enkelt inte kan utan vidare överföra kraft från ett kraftverk till konsumenterna, utan det har visat sig ur teknisk synpunkt vara mest önskvärt att använda den paralleldrif, som innebär det mest rationella tillvaratagandet av stamlinjerna.

Jag kan medge, att jag i likhet med herr Domö var tveksam och kritisk, när jag tog del av detta förslag, och att min tveksamhet möjligen sträckte sig längre än herr Domös. Det är här inte fråga om en artskillnad, utan i så fall endast en gradskillnad mellan herr Domö och mig. Jag kunde inte underlåta att lägga märke till vissa svagheter i förslaget. Nu säger herr Ericsson, att man kan diskutera frågan om sänkning av räntesatsen på det insatta kapitalet, avtalstidens längd etc. Det anser han vara saker av mindre betydelse. Jag kan emellertid förstå, att de som representera den stora landsbygden kunna ha intressen, som icke överensstämmer med de större städernas och i viss mån Stockholms stads. Jag tror, att man också av hela denna diskussion har kunnat dra den slutsatsen, att här i alla fall finnas vissa intresse motsättningar, som man inte kan komma ifrån. Och då frågan måste i högsta grad betraktas som en hela folkets angelägenhet, kan man naturligtvis inte bortse från en sådan sak.

Därtill kommer emellertid, att överföringen av kraften från kraftverken i översta Norrland skulle vara enbart en statens angelägenhet. Det innebär med andra ord, att den dyrare kraftöverföringen, d. v. s. transiteringen den längre vägen från övre Norrland söderut, skulle åvila staten, medan den billigare transiteringen, från kraftverken i mellersta Norrland söderut, skulle vara en kraftbolagets angelägenhet. Slutsatsen måste bli, enligt mitt förmenande, att kraftbolaget här skulle få en förmån gentemot staten, vilken ensam skulle handha transiteringen av kraften från övre Norrland söderut. Denna skönhetsfläck på vattenfallsstyrelsens förslag föranledde bl. a. att jag måhända såg mera kritiskt på förslaget än herr Domö tidigare gjort.

Jag kan mycket väl förstå herr Domös resonemang, när han betraktar det ifrågasatta kraftbolaget som ett ärligt försök att åstadkomma samarbete. Det kan betraktas som ett sådant försök från de berörda intressenternas sida. Men även om vi bortse från doktrinerna, kunna vi inte komma ifrån att kraftöverföringen, såsom jag förut har sagt, i allra högsta grad är en svenska folkets angelägenhet. Likaväl som jag betraktar andra kommunikationer på det sättet, måste jag säga att transiteringen av kraft, som berör eller borde beröra praktiskt taget varje människa i detta land, är en hela svenska folkets angelägenhet, och jag måste i någon mån bestämma mitt handlande därefter.

Det är härutinnan, som herr Domö och jag måhända ha olika meningar, och det är det som föranleder herr Domö att dra den slutsatsen, att jag bekänner mig till en doktrin, som bortser från vad som ur praktisk synpunkt är lämpligast. Men jag måste än en gång understryka, att oavsett vilken politisk uppfattning man har, kan man inte komma ifrån att detta företag berör praktiskt taget varje människa i detta land och att det därför ligger närmast till hands, att det skall ägas av det svenska folket i dess helhet.

Herr **Domö** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag måste beklaga, att jag i kommunikationsministerns yttrande finner belegg för att han inte har sett saken främst från den praktiska sidan, utan från vad han kallade »hela folkets» sida. Han har ansett, att kronans innehav av alla stamlinjerna skulle för det allmänna medvetandet vara den naturligaste formen, och det har tydligen för honom varit tillräcklig grund för ställningstagande.

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)

Jag har gjort gällande, att man för att tillgodose samma sak — en transitering av kraft — kan förfara på olika sätt. Man kan ordna det genom staten eller genom ett gemensamt företag. Jag har i denna fråga funnit ett gemensamt företag i form av bolag vara den mest praktiska vägen för att komma till äsyftat mål och tror, att man på den vägen bättre skulle tjäna hela den svenska allmänheten än med enbart statsägda linjer.

Herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! Beträffande den praktiska sidan av saken kan man först och främst slå fast, att det samarbete, som hittills ägt rum, har varit friktionsfritt och att vattenfallsstyrelsen förklarar, att med den ordning Kungl. Maj:t föreslår samarbetet bör bli friktionsfritt även i framtiden.

Därtill kommer emellertid en annan sak, som jag tycker att man inte heller kan helt och hållet bortse från. Här skall man nu enligt herr Domös uppfattning ha ett stamlinjebolag, som skall transitera kraften från de olika fallen. Men jag kan inte underlåta att framhålla, att 70 procent av den utbyggda kraften befinner sig i statens ägo. Skall jag se denna fråga praktiskt, måste jag dra den slutsatsen, att eftersom staten i framtiden kommer att bli den största kraftproducenten, är det ganska naturligt att staten också äger de stamlinjer, som transitera kraften från de av staten ägda kraftverken till konsumenterna. Om jag ser saken praktiskt och tar hänsyn till framtiden, kommer jag således också, trots att herr Domö gör gällande motsatsen, till den slutsatsen, att ett statsinnehav borde vara det mest lämpliga.

Herr **Hesselbom**: Herr talman! När man reser genom vårt land kan man inte undgå att observera det mycket stora antal elektriska kraftledningar som genomkorsa landskapet i olika riktningar, och man har anledning att fråga sig, om alla dessa linjer äro absolut nödvändiga, om de äro utbyggda på ett fullt rationellt sätt och om man inte kunde tänka sig någon annan ordning. För mig står det utan vidare klart, att vårt lands kraftförsörjningssystem ingalunda kan göra anspråk på ett fullt planmässigt utförande. Det system, som vi nu ha när det gäller kraftproduktion, kraftöverföring och kraftdistribution med dels statliga, dels kommunala, dels enskilda företag, medför att våra kraftledningar inte ha kunnat utbyggas eller utnyttjas fullt rationellt. I fråga om de nu aktuella stamlinjerna har ju ett gemensamt utnyttjande kommit till stånd, och jag vill i detta sammanhang säga, när det från olika håll talas om frivilliga överenskommelser, att de nog inte äro så frivilliga som det kanske ser ut. Det är den kalla verkligheten som helt enkelt har tvingat de kommunala och enskilda kraftföretagen att samarbeta med det statliga kraftföretaget för att det överhuvud taget skulle vara möjligt att lösa vårt lands kraftförsörjning under de år, som nu ha gått till ända. Jag skulle också tro, att det just i detta förhållande ligger garantier för att ett sådant samarbete även kommer att hålla i fortsättningen, även efter år 1950, då man eljest på visst håll har utgått ifrån att detta samarbete skulle komma att upphöra.

Men vi ha inte bara frågan om kraftöverföring genom dessa s. k. stamlinjer. Hela vårt elektriska kraftöverföringssystem består ju dessutom av något som man brukar kalla sekundär- eller tertiär- linjer, bygdelinjer o. s. v. Här brister det åtskilligt. Här har man inte möjlighet — de tekniska förutsättningarna föreligga helt enkelt inte — att få till stånd ett gemensamt utnyttjande av sådana ledningar, utan varje företag bygger sin egen ledning, och många gånger dragas dessa ledningar parallellt eller korsas på ett ur rent teknisk synpunkt icke motiverat sätt.

I det fall att ett kraftföretag tillgodoser endast en viss stads eller ett visst

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
samhälles eller en viss industris eget behov, torde väl inte så mycket vara att invända mot att vederbörande stad eller industri själv äger och driver kraftföretaget. Men då ett kommunalt eller enskilt kraftföretag distribuerar kraft till andra än sina egna intressenter — och detta är i mycket hög grad fallet i fråga om Sydsvenska kraftaktiebolaget — kan man ställa sig en smula tveksam, huruvida det råder en riktig ordning på detta område. När det gäller detaljdistributionen av elektrisk kraft kan man nog heller inte ha något väsentligt att invända mot att de större kommunerna — städer, köpingar och andra mera tätbebyggda samhällen — själva ombesörja distributionen av elektrisk energi inom sitt eget område.

När man kommer till frågan om elektrifieringen av landsbygden, uppstålla sig emellertid helt andra problem. Det nuvarande systemet med alla dessa relativt små distributionsföretag — de s. k. elektriska distributionsföreningarna, som i och för sig äro en företagsform, som kan accepteras — är dock ägnat att motverka elkraftens rationella utnyttjande på landsbygden. Distributionsföreningarna sakna praktiskt taget samtliga den tekniska och ekonomiska sakkunskap, som är nödvändig för driften av distributionsanläggningarna. Föreningarnas ledning utgöres ofta av för all del mycket kunniga och i allmänna värv erfarna män, jordbrukare och andra, men man skall inte begära, att de skola sitta inne med den tekniska sakkunskap, som erfordras för en rationell drift av distributionsföreningarnas anläggningar. Man är ofta hänvisad till privata installatörer, vilka genom sin övriga verksamhet stå i en viss beroendeställning till sina kunder, som ofta tillhöra föreningens styrelse, och det är inte tu tal om annat än att det på detta område förekommer saker och ting, som äro ägnade att inge ganska stora betänkligheter. De taxor och framför allt formerna hos de taxor, som dessa föreningar ofta tillämpa, äro också i mycket hög grad ägnade att motverka elkraftens rationella utnyttjande i önskvärd utsträckning.

För dem som haft anledning att syssla med dessa frågor står det därför tämligen klart, att distributionsföretag, ompännande större områden, äro i hög grad önskvärda. Man måste dock ställa sig tveksam inför att enskilda företag eller städer skola erhålla monopol på kraftdistributionen inom relativt stora områden. Visserligen kan man säga, att statsmakterna ha i sin hand att maximera taxorna och därigenom se till att ingen uppskörtning av konsumenterna kommer till stånd. Man kan ju fastställa maximitaxor, som inte få överskridas. Men det finns stora möjligheter för dessa företag att kringgå bestämmelserna, därest de få monopolkaraktär, vilket de ju ur teknisk synpunkt måste få, därför att det inte är ekonomiskt lämpligt att bygga ut sådana företag parallellt över samma område.

Det är vidare inte bara fråga om kraftens pris, utan det är också fråga om kraftens kvalitet. Ett sådant distributionsföretag kan ju vid tillämpandet av vissa fastställda maximitaxor ändå utsuga, om det uttrycket får användas i detta sammanhang, sina abonnenter genom bristfällig underhållning o. s. v. av sitt ledningsnät, vilket ju förorsakar, att kraften inte blir av den kvalitet, som abonnenterna kunna begära. Det är ju nämligen här inte bara fråga om vad kraften kostar, det är också fråga om goda spänningsförhållanden och minsta möjliga avbrott i kraftleveranserna.

Hela frågan om kraftförsörjningen på landsbygden är ju en för det svenska jordbruket mycket vital fråga. Det har från olika håll framhållits nödvändigheten av en ganska långt gående rationalisering av det svenska jordbruket. Visserligen har det hittills inte varit möjligt att tekniskt komma till en tillfredsställande lösning för att utnyttja elkraften i det egentliga fältarbetet, men detta oaktat har elkraften en mycket stor betydelse när det gäller rationa-

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
liseringen av jordbruket. Om man kan utnyttja den elektriska kraften inte bara för driften av olika maskiner, utan även för vissa speciella uppvärmningsändamål, tror jag, att just elkraften kommer att få en mycket stor betydelse också inom det svenska jordbruket. Enligt min bestämda uppfattning finns det inga möjligheter att med det nuvarande systemet kunna tillfredsställa dessa ökade anspråk på ett rimligt och förnuftigt sätt.

Nu förhåller det sig ju så, att såväl högern som folkpartiet ha engagerat sig i en mycket doktrinär propaganda mot allt som kan påklistras etiketten socialisering. Här är det — för att använda generaldirektör Borgquists uttryck, när han diskuterade dessa frågor med statsutskottets fjärde avdelning — på sina håll fråga om religiösa trossatser, och det är inte utan att man kan beteckna denna mycket dogmatiska inställning från dessa partiers sida till frågan om förstatligande som en religiös trossats. För den av denna propaganda obesmittade, som betraktar detta viktiga spörsmål ur rent sakliga synpunkter, framstår det dock tämligen klart, att ett förstatligande av vårt lands kraftproduktion och kraftöverföring samt i viss mån även kraftdistribution är den enda rimliga lösningen. Jag vill i det fallet anknyta till de rent principiella synpunkter på denna fråga, som kommunikationsministern tidigare har framfört i diskussionen.

När det gäller att diskutera frågan om ett eventuellt förstatligande av vår kraftproduktion och i viss mån också kraftdistribution, torde det vara svårt att leda i bevis, att exempelvis de städer eller industriföretag, som uteslutande varit hänvisade till statens vattenfallsverk för att ordna sin kraftförsörjning, blivit på något sätt illa behandlade av det statliga kraftföretaget, eller att dessa städer och industrier varit handikappade i förhållande till sådana städer och företag, som själva kunna producera sin elektriska kraft. Ingen torde sålunda kunna göra gällande att — för att ta ett par exempel — sådana städer som Västerås eller Trollhättan med sina mycket stora och betydelsefulla industrier ha hämmats i sin utveckling, därför att dessa städer och industriföretag på grund av sin belägenhet helt varit hänvisade till det statliga kraftföretaget för sin kraftförsörjning. Och vad den svenska jordbruksnäringen beträffar, torde ett förstatligande komma att innebära mycket stora fördelar, vilket ju också denna närings representanter i statsutskottet, i den mån de inte äro infångade i den dogmatiska synen på dessa ting, äro fullt på det klara med.

Nu arbetar ju en statlig utredning, den s. k. elkraftutredningen, som bland annat har fått till uppgift att skärskåda frågan om ett eventuellt förstatligande av kraftproduktionen. Jag får i likhet med en tidigare talare här göra den lilla anmärkningen, att jag finner det synnerligen egendomligt att denna utredning, i vars direktiv det bland annat ingår att undersöka ett eventuellt förstatligande, anser sig kunna tillstyrka det nu föreliggande förslaget om ett s. k. stamlinjebolag utan att därmed anse sig ha föregripit utredningens resultat.

I fråga om det aktuella förslaget om stamlinjernas utbyggande har både i remissyttrandena och här i kammaren i dag framhållits betydelsen av att de enskilda och kommunala företagens erfarenheter tillvaratas. Jag kan inte finna annat än att det ligger åtskilligt av överdrift i dessa yttranden. Förhållandet är ju det, att vattenfallsstyrelsen har så mångsidig och omfattande erfarenhet när det gäller byggandet och driften av kraftledningsföretag, att den speciella erfarenhet, som till äventyrs kan vara till finnandes inom ett eller annat kommunalt eller enskilt företag, i detta sammanhang torde sakna varje som helst praktisk betydelse. Herr Herman Ericsson var inne på framtidsperspektiven för kraftöverföringen från Norrland till södra och mellersta Sverige. Han läm-

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
nade den uppgiften, att för att det skall bli möjligt att transportera de kraftresurser vi ha i Norrland till andra delar av landet, skulle det behövas inte mindre än 15 nya stamlinjer. Detta är ju en orimlig lösning, och herr Herman Ericsson utgick från att man skulle kunna bygga kraftigare linjer. Vid användandet av trefas växelström möter det stora tekniska svårigheter, när man kommer över spänningar på omkring 250 kV, och det möter också mycket stora svårigheter att ytterligare öka belastningen, när man kommer upp till en viss gräns. Det ser på teknikens nuvarande stadium inte ut, som om man skulle kunna åstadkomma så värst mycket mer, så länge man håller fast vid trefas växelström. Denna situation har emellertid gjort, att man inom statens vattenfallsverk har tagit upp frågan om man inte kan finna någon ny form för elektrisk kraftöverföring i vårt land. På initiativ av vattenfallsverket pågå för närvarande mycket omfattande experiment med överföring av högspänd likström, därför att man räknar med att man på det sättet kan gå upp till högre spänningar och höja linjernas överföringsförmåga ganska avsevärt. Dessa experiment utföras och bekostas av statens vattenfallsverk i samarbete med ASEA. De äro ganska omfattande; man har räknat med att de skola gå löst på ungefär en miljon kronor. Man kan — och det har jag velat framhålla i detta sammanhang — alltså inte beskylla det statliga kraftföretaget för bristande intresse eller bristande framsynthet. Jag är också tämligen förvisad om att det statliga kraftföretaget kommer att tillgodose alla berättigade krav på ett sådant intresse och en sådan framsynthet även i fortsättningen.

När det gäller frågan om ett rationellt utbyggande av vårt kraftledningsnät kan det ju invändas, att samhället genom koncessionsförfarandet har i sin hand att ordna kraftförsörjningen på ett planmässigt sätt. Denna möjlighet för det allmänna att ordna dessa förhållanden är dock mycket begränsad, och det nu rådande läget och erfarenheten hittills på detta område bevisa, att denna möjlighet inte är tillräcklig för att nå ett nöjaktigt resultat.

Herr talman! Då den i propositionen förordade lösningen av den nu aktuella frågan om utbyggandet av stamlinjerna synes mig vara ägnad att underlätta en mera planmässig och rationell ordning på detta område i framtiden, ber jag att få yrka bifall till den vid statsutskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Ericsson, Herman**: Herr talman! Jag begärde ordet bara för att svara på ett par frågor, som herr Heiding ställde till mig. Frågan om de 15 linjerna hör ju inte hit just nu, den är en framtidssak, när hela vår kraftförsörjning blir utbyggd. Herr Heiding frågade, om jag trodde, att det gick mera kraft genom ledningarna om ett bolag bygger dem än om staten gör det. Det är klart, att det inte gör — det kommer naturligtvis lika mycket ström genom ledningarna vem som än bygger dem. Men antagandet är baserat på prognoser, som även de privata företagen ha gjort, och därför menar jag att det kan vara av värde att tillgodogöra sig de privata företagens och de kommunala företagens prognoser, när det gäller att planera för framtiden. Därför nämnde jag de 15 linjerna, men det är helt naturligt, att strömmen blir densamma i dem, vem som än bygger dem, under förutsättning att de byggas ordentligt.

Nästa fråga var: Blir det större planmässighet, om ett bolag bildas, än om staten sköter det hela själv? Det är klart, att det kan svaras både ja och nej på den frågan. För närvarande pågår ju en dragkamp inte bara om arbetskraften — såväl den tekniska som den andra — utan även om material mellan de olika företagen, och det är klart, att på den punkten är det nödvändigt med en större planmässighet. Det är möjligt att planmässigheten blir ännu större om ett bolag bildas, där samtliga de tre övriga kraftverken hjälpa till. Man

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.) kunde då tillgodogöra sig både den arbetskraft, som de möjligtvis ha, och de tekniska resurser, som de kunna ställa till förfogande för detta bolag.

Sedan vill jag säga till herr Hesselbom, att vad Sydkraft beträffar har man nu så gott som helt och hållet kommit ifrån den kedjehandel, som uppstår genom distributionsföreningarna, och allt mer och mer kommit in på direkt distribution från bolagets anläggningar. Där tillämpar man en taxa, som vem som helst kan gå in på, som är fullständigt modern och som har samma uppställning som statens taxor. Kedjehandeln finns således kvar i mycket liten utsträckning, och det är vår förhoppning, att det sista som finns kvar skall komma bort inom en snar framtid.

Vad beträffar förstatligandet har ju detta ingenting att skaffa därmed. Om elkraftutredningen framlägger ett förslag om förstatligande och riksdagen skulle godkänna detta förslag, så faller helt naturligt denna fråga också. Ty då är ju detta bolag i samma andedrag förstatligat. Att elkraftutredningen nu har tillstyrkt bolagets bildande har väl skett därför att detta är en väg till förstatligande. Var och en, som har läst handlingarna, vet ju att ledningarna här kunna bli förstatligade om 30 år. Jag har sagt förut, att anser man den tiden vara för lång, kan man förkorta den.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Andersson, Karl:** Herr talman! Först ett par små ord till herr Domö. Jag har inte avsett att använda herr Domös namn till att skrämma folk med. Jag tycker inte, att jag behöver det, och jag tror för övrigt inte, att det är så lämpligt. Namnet är ju mycket vackert, och även personen som bär namnet verkar hygglig och kan inte, tror jag, användas i det syftet. Jag tillät mig endast att föredra, vad vattenfallsstyrelsen har talat om och vad som finns angivet i handlingarna. Vattenfallsstyrelsen säger nämligen, att den efter samråd med statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet utarbetat ett förslag till bolagsordning för ett stamlinjebolag o. s. v. Att jag sedan kom att nämna namnet Domö var kanske litet överflödigt. Alla här i kammaren visste ju ändå, att kommunikationsministern förra våren var herr Domö. Jag kan inte hjälpa att han var det, men det är ett faktum, och att jag kom att dra in hans namn berodde följaktligen på att han figurerar i handlingarna.

Närmast begärde jag ordet med anledning av en anmärkning från statsutskottets ordförande. Han anförde, att samarbete måste finnas. Jag förutsätter verkligen också, att det kommer att finnas och att det kommer att fortbestå. Det avtal, som nu gäller, kommer att gälla till 1950. Kraftföretagen ha sina ledningar, och de ligga ju kvar. Koncessionerna komma att gälla i 25 och 30 år framåt. Det finns därför ingen anledning att tänka sig annat än att det samarbetsavtal, som nu finns, kommer att förlängas efter 1950. Skillnaden är ju bara den, att de nya stamledningar, som skola byggas, skola byggas av staten. Samarbete har alltså ägt rum, det fungerar bra, och det kommer sannolikt att fortsätta.

Herr **Berling:** Herr talman! Statsutskottets ordförande har i en replik till herr Heiding understrukt, att en del kommuner äro intresserade för denna fråga, t. ex. Stockholms stad, som äger eget kraftverk, och de sex städer som äro intresserade i Sydkraft. Han menade med rätta, att detta väl får betraktas som ett starkt skäl för motionen och utskottsbetänkandet. Det är ju alldeles riktigt, och motionärerna ha även understrukt detsamma.

Nu tror jag emellertid för min del — jag kan inte underlåta att säga det — att när man har hört herr Heiding här i dag och även tidigare i utskottet, och detsamma gäller också hans meningsfränder, har man fått den känslan, att

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
just den omständigheten, att åtskilliga kommuner här äro intresserade, utgör ett hinder för bildandet av det föreslagna stamlinjebolaget. Jag misstänker nästan, att herr Heiding och hans meningsfränder hellre skulle gå med på ett stamlinjebolag, där intressenterna vid sidan om staten icke bestode av kommuner.

Vidare har här gjorts gällande, att denna fråga är en hela svenska folkets angelägenhet, och därför skall man låta staten helt ta hand om den. Jag skulle vilja ställa den frågan: Är det möjligt, att svenska folkets intressen bli sämre tillgodosedda, om kraftöverföringen sker genom ett bolag, där staten har aktiemajoriteten och därmed bestämmanderätten, än om staten ensam har hand om denna angelägenhet? Jag har för min del svårt att tro det.

Motionen och utskottsutlåtandet skilja sig något från varandra i fråga om motiveringen. Utskottsförslaget har på något håll tolkats som en skärpning. Även om jag icke delar denna uppfattning anser jag mig likväl böra biträda herr Herman Ericssons yrkande om bifall till motionen.

Herr Ström: Herr talman! Jag skulle endast vilja säga ett par ord till statsrådet Nilsson. Jag tycker nämligen, att hans anförande var ganska egendomligt. Han ville göra gällande, att endast om staten driver ett företag, kommer svenska folket till sin rätt, men inte om kommunerna göra det. Vi veta, att det här gäller kommuner, närmare bestämt en rad städer, och vi veta också att bolagen, som här kallas enskilda, till större delen ägas av dessa kommuner. Skall man då ställa emot varandra statsintresset och kommunalintresset på sådant sätt, att man säger, att det är svenska folkets intresse man iakttar, om man uteslutande går förstatligandets väg, under det att en kommunalisering i detta fall måste underkännas? Jag har aldrig tidigare mött någon sådan mening, och det synes mig vara ganska farligt att föra fram den.

Sveriges kommuner äro styrda efter samma grunder som svenska staten. Då frågar man sig: varför skola alldeles i onödan kommunerna skjutas åt sidan och den statliga centralisationen drivas fram med all kraft, när man kan finna en form för samarbete i ett gemensamt bolag, där de olika formerna av allmän drift kunna komma till en kooperation, till ett gemensamt uttryck? Man skulle kanske kunna tro, att de, som driva förstatligandet till varje pris, också vända sig mot kommunaliseringsprincipen. Men jag kan inte finna, att någonting alls har inträffat, som skulle kunna försvara, att man vill driva bort kommunerna och omöjliggöra deras insatser, för att skapa en järnhård statlig centralisation. Jag tycker att det är ganska nyttigt, att även kommunernas erfarenhet här kommer till sin rätt, då kommunerna ha en mycket stor erfarenhet.

Det skulle, om vi riskerade, att kommunerna överläte sina stora kraftanläggningar och kraftlinjer åt det allmänna spekulationsintresset, kunna sägas att staten borde gripa in. Men var finns någon sådan fara? Finns det någon som helst risk för detta? Icke enligt mitt förmenande. Därför har bland annat Stockholms stad varit mycket angelägen ur rent kommunala synpunkter om att Kongl. Maj:ts proposition icke genomdres. Jag tror, att så är fallet med en rad kommuner.

Vi böra här inte som herr statsrådet gör ställa emot varandra å ena sidan statens och folkets intresse samt å den andra ett särskilt spekulationsintresse, ty detta finns inte i förevarande fråga.

De nya stamlinjerna är en sak, som borde få angå de städer, som sedan långa tider ha haft ett stort intresse på detta område. Det blir — om jag nu får vända mig till herr statsrådet — till nackdel för hela vår gemensamma tanke och för det allmännas väl, om man börjar splittra och väcka strid mellan stat och kommuner. Det är en ganska äventyrlig sak. Då kommer också frågan om kom-

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
munernas självstyrelse och medbestämmanderätt i fara. Det kan inte vara klokt att gå till väga på det sättet. Därför bör man inte i onödan kringskära kommunernas möjligheter att göra sig gällande.

Jag har precis som någon annan talare, jag minns nu inte vem det var, en känsla av att frågan är mycket dunkel — att det i själva verket inte alls gäller någon hela folkets sak, utan att det närmast är bondeförbundet, som är ute på sina jaktmarker och vill skjuta villebråd och har lyckats infånga herr statsrådet som drevkarl. Jag har många gånger varit intresserad av att hjälpa bondeförbundet, när det kämpat för en rättvis sak, och det gör det ofta. Men ibland stiger högfärdsdjävulen förbundet så upp i huvudet, att det vill ta hand om alltsamman. Då måste man invända, att det får vara någon rim och reson i det hela. Jag tror också, att det är oklokt av bondeförbundet att ta upp en strid mot städerna på en sådan punkt, där det är alldeles onödigt. Ty det kan inte skada landet, det vill jag säga till herr Heiding, att kommunerna med sin ekonomi bidra till att skapa och utveckla våra kraftresurser. Har inte staten mycket annat att ombesörja utan att behöva lägga sig till med sådant, som delvis redan är ombesörjt genom det offentliga och skötes väl? Särskilt som det nu är fråga om ett gemensamt bolag, herr Heiding, där staten har majoritet i styrelsen och tillsätter ordföranden och sålunda själv kan reagera, om den anser att det skulle uppstå någon kompetens-tvist.

Herr talman! Jag kan inte anse annat än att det är alldeles i onödan som man här river upp en strid mellan land och stad. Och det är därtill man närmast tycks syfta. Det är ledsamt att iakttaga den växande animositeten mellan land och stad. Jag tror att det inte går att lösa de intressetvister, som här råda, genom att framkalla en allt häftigare strid mellan land och stad, utan det är i stället nödvändigt att söka bilägga dessa intresse motsättningar på ett rimligt sätt. Därför tror jag, att det vore klokt, herr Heiding, om ni på bondeförbundshåll något hejdade er.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Wehtje: Herr talman! En riklig tillgång på elektrisk kraft och ett tillhandahållande av denna kraft på billiga villkor är en förutsättning för vår industriella produktion och för vår industris expansion och därmed också för hela vår folkförsörjning. Herr statsrådet Nilsson uttrycker det på det sättet, att detta är en hela folkets angelägenhet, och det skulle jag också vilja understryka.

Utbyggandet av vår industri har ju skett på det sättet, att till att börja med ha industriföretagen varit förlagda direkt vid kraftkällorna. Efter hand som industrien byggts ut och kraftbehovet stigit, ha kraftkällorna kommit att ligga ganska avlägset från industriföretagen, och det har blivit nödvändigt att ordna med långväga överföring av kraften. Det framstår då som klart, att kraftledningarna också utgöra en integrerande del av industrianläggningarna och av produktionsapparaten. Jag menar inte, att med hänsynstagande härtill varje industriföretag skulle från sina egna kraftkällor på egna kraftlinjer överföra den kraft det behöver, utan ett samgående och ett samarbete är härvidlag helt naturligt. Detta har också kommit till stånd. En fortsatt samverkan är naturlig och nödvändig, och jag är övertygad om att man skall kunna komma till rätta med problemet på samma sätt som man har gjort hittills. Man skall helt visst kunna få en tillfredsställande rationell och ekonomisk ordning utan att man skall behöva befara, att det skall bli ett alltför stort antal kraftöverföringslinjer.

Detta samarbete på kraftöverföringens område har ju skett inte bara mellan

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
staten och de enskilda producenterna, utan också med de kommunala intressenter, som uppträda på detta område. På den vägen menar jag, att man skall kunna komma fram i fortsättningen också. Det kan kanske gå, såsom har antytts av de myndigheter, som ha yttrat sig, genom frivilliga överenskommelser, det kan också hända, att det blir nödvändigt att bygga ut samarbetet och gjuta det i fastare former, så att man har ett särskilt bolag. Men jag förmenar, att det icke behöver vara nödvändigt att lägga detta helt i statens hand. När departementschefen har understrukit, att detta är en hela det svenska folkets angelägenhet, så innebär det, enligt min uppfattning, icke med nödvändighet att staten skall lösa uppgiften ensam, således i detta fall att staten skall både bygga och driva kraftöverföringsföretagen. Frågan har ju hittills lösts på ett tillfredsställande sätt samarbetsvägen, och att den är en hela folkets angelägenhet måste naturligtvis innebära, att man skall sträva efter att nå den mest rationella och den mest ekonomiska lösningen. Detta måste vara den huvudsakliga innebörden i detta uttryck.

Jag skulle emellertid sedan vilja understryka, att det är nödvändigt att man, mot bakgrunden av den betydelse som kraftalstringen och kraftöverföringen har, skapar garantier för att kraftöverföringen kommer att ske till självkostnadspris. Detta har också uttryckligen framhållits i uttalandena från elkraftutredningen. Tanken har också legat bakom det förslag, som avgivits av vattenfallsstyrelsen, och jag utgår ifrån att också departementschefen har samma uppfattning. Detta är förutsättningen för att man skall komma fram till lösningar, som äro tillfredsställande, och det är enligt min uppfattning det mest väsentliga i denna fråga.

Herr Heiding: Herr talman! Jag skall be att med några ord få svara herr Domö. Han påstår, att vi i vår reservation gjort uttalanden först i den ena riktningen och sedan i den andra. Jag vill betona att vi sagt, att det samarbete, som tidigare rått, kan fortsätta, men samtidigt ha vi ansett, att staten bör ombesörja utbyggandet av de nya linjerna.

Sedan frågar herr Domö vad man skall göra med de gamla linjerna. Jag vill inte, att staten skall tvinga bolagen att överlåta dessa linjer, utan jag tycker, att bolagen kan ha dem kvar. Komma bolagen och erbjuda staten linjerna till inlösnings så kan det ju bli underhandlingar. Detta är en fråga, där vi få se hur det i framtiden kommer att utveckla sig. Jag anser dock inte, att det behöves uppstå svårigheter att realisera propositionens förslag därför att det nu finns enskilda och bolag, som äga linjer.

Herr Domö påstod, att det skulle komma in så många koncessionsansökningar om vi nu antogo Kungl. Maj:ts förslag. Jag menar, att när vederbörande ha sig bekant, att staten kommer att bygga samtliga nya stamlinjer, så finns det väl ingen anledning att söka koncession för byggande av sådana linjer. Därför tycker jag inte att det skall behöva bli några svårigheter i detta avseende.

Herr Domö anser att eftersom det avtal, som nu existerar, skulle gälla endast till 1950, så skulle svårigheter uppstå att efter den tiden få nytt avtal till stånd. Jag menar tvärtom, att det bör ligga i vederbörandes intresse att förnya avtalet efter 1950, så att det goda samarbetet kan fortsätta även efter den tiden.

Herr Berling påstod — och jag kan därvid även rikta mig till herr Ström — att jag hellre skulle ha gått med på förslaget om bildandet av ett stamlinjebolag, om det inte varit kommuner, utan enskilda som skulle ingå såsom delägare tillsammans med staten. Jag skulle således, menar herr Berling, befinna mig i något slags motsatsförhållande till kommunerna.

Jag har inte sett saken på det sättet. ty jag har ingen anledning att i detta

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
fall hysa någon avoghet mot kommunerna. Men det är ju bara några få kommuner som äro intresserade av ett blivande stamlinjebolag, nämligen Stockholms stad och några städer nere i Skåne. De talare som här i debatten ha yttrat sig till förmån för bildandet av ett stamlinjebolag äro ju mest representanter för Skåne, och sedan blir det ett hopp upp till Stockholm, vars talan förts av herr Ström. Det är således bara vissa och icke samtliga städer som äro intresserade av förslaget om ett stamlinjebolag. Det var väl också därför som andra kammaren inte gick med på motionärernas förslag.

Herr Ström var även inne på en del andra spekulationer, men jag skall inte svara på dem då de inte alls höra till ämnet. Han yttrade bl. a. att man från visst håll spekulerade i denna sak, men det kommer väl att visa sig vid voteringen, hur det ligger till därmed.

Statsutskottets ordförande framhöll, att man stipulerat en giltighetstid av 30 år, men att man efter den tidens utlopp väl inte behöver uppsäga avtalet. Mitt yttrande i detta sammanhang föranleddes av att statsutskottets ordförande i sitt första anförande sade, att det var så lätt att uppsäga avtalet, vilket jag bemötte med att förklara, att det inte finns någon anledning att redan nu tänka sig att man om 30 år skall uppsäga avtalet, om man överhuvud taget tror på lämpligheten av ett stamlinjebolag.

Utskottets ordförande betonade vidare, att det är kommuner och inte enskilda som skola gå med i bolagsbildningen, varigenom vi skulle få större säkerhet för att det hela kommer att fungera bra. Jag befinner mig, upprepar jag, inte alls i något motsatsförhållande till kommunerna, men jag tvivlar på att det kommer att bli bättre med kommuner än med enskilda som delägare. Jag tror överhuvud taget inte att det spelar någon roll, om det blir kommuner eller enskilda som bli delägare i stamlinjebolaget då det gäller att driva detta i kompanjonskap med staten.

I övrigt har jag, herr talman, ingenting att tillägga.

Herr **Hesselbom**: Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten utan vill endast med anledning av herrar Ströms och Berlings understrykande av det stora kommunala intresset i denna fråga säga, att med min allmänna samhällssyn är det absolut lika oriktigt, om ett monopol innehas av ett enskilt företag eller en kommun, i de fall kommunen har sträckt sig utanför sitt eget område. Jag kan inte finna det rätt och rimligt att exempelvis de stora städerna i Skåne skola bestämma över utbyggnadstakten av den elektriska kraftdistributionen långt uppe i Småland.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats, 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Ericsson, Herman*, att kammaren skulle, med bifall till utskottets hemställan under mom a), i övrigt bifalla de i ämnet väckta motionerna.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Karl*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övertvägande ja för deras mening, som ville till kontrapro-

Anslag till distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk. (Forts.)
position antaga godkännande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Herr *Ericsson, Herman*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse.

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 54 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Herman Ericssons* yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 8 april 1927 (nr 85) om dödande av förkommen handling;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1946/47 m. m.;

nr 67, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om kvinnas behörighet till prästämbete m. m.;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas; samt

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:
 nr 73, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;
 nr 74, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning; samt
 nr 75, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 270, av herr *Mannerskantz* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av vissa investeringsanslag för uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter för försvaret;

nr 271, av herr *Ericsson, Carl Eric*, och herr *Wetter*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1946/47;

nr 272, av herr *Lindström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1946/47;

nr 273, av herr *Andersson, Karl*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av sinnessjukvården m. m.;

nr 274, av fru *Alm* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården;

nr 275, av fru *Svenson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården;

nr 276, av herr *Wahlund* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter m. m.; samt

nr 277, av fröken *Andersson* och herr *Mannerskantz*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 467) om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m.

*Interpellation
ang. en redogörelse för
landets försörjningsläge
m. m.*

Herr **Domö** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Om man försöker att summera sina intryck av utvecklingen i vårt land under den tid som förflutit sedan krigstillståndet upphörde, först i Europa och sedan i Asien, måste man nog konstatera, att den i väsentliga avseenden utfallit på ett helt annat sätt än som förutsattes under de livliga debatterna om efterkrigsplaneringen. Till glädjeämnen hör att återförandet av arbetskraften från den militära beredskapstjänsten samt industriens omställning till fredsproduktion skett friktionsfritt. Det svenska näringslivet har härvidlag ånyo visat prov på sin stora anpassningsförmåga. Vad som nu väcker bekymmer är att försörjningssvårigheterna för vårt land — bland annat till följd av övergångssvårigheterna ute i världen och de alltjämt mycket otillfredsställande politiska och ekonomiska förhållandena mellan länderna — bestått längre än man kanske på många håll velat räkna med. Nya besvärliga problem ha uppstått, vilka måste lösas. Inom det ekonomiska livet finns det en ganska vitt utbredd ovisshet och osäkerhet med avseende på framtiden, vilket främst beror på frånvaron av varje kännedom om hur regeringen och de ansvariga myndigheterna själva bedöma läget och hur de för sin del tänkte sig att svårigheterna skola kunna bemästras. Det med sådan stor apparat igångsatta planläggningsarbetet, framför allt i efterkrigsplaneringskommissionen, har *dels* i vissa betydelsefulla avseenden, där resultat verkligen framkommit, laborerat med förutsättningar,

Interpellation ang. en redogörelse för landets försörjningsläge m. m. (Forts.)
som visat sig icke motsvara den faktiska utvecklingen, och dels underlåtit att taga någon som helst befattning med viktiga samhällsekonomiska problem, vilka nu måste stå i centrum för vår uppmärksamhet.

Jag skall här endast antydningssvis ange några sidor av detta frågekomplex. Trots avvecklingen av den militära beredskapen råder fortfarande brist på arbetskraft, vilken vållar mycket stora svårigheter inom en hel rad viktiga produktionsområden, icke minst jordbruket, där den utgör en allvarlig påfrestning. Tillgången på en del varor har blivit bättre och ransoneringssystemet har kunnat mildras. Men försörjningen, framförallt med råvaror och kol för industriens behov lämnar mycket övrigt att önska. En hel del ansträngningar ha gjorts för att få till stånd en önskvärd import, men synas icke ha kröntes med några större framgångar. Vårt land fullgör sina exportförpliktelser gentemot utlandet och tömmer därigenom sina egna varuförråd, men får icke åtnjuta en införsel som tillnärmelsevis motsvarar importbehovet.

I detta sammanhang förtjänar också penningpolitiken den största uppmärksamhet. Det var inte länge sedan statsmakterna uttalade sig för ett program, enligt vilket ett återställande av reallönerna skulle få ske genom prissänkningar under bibehållande av den nominella lönenivån. Detta har man nu med eller mot sin vilja frångått. Vi ha nyligen fått bevittna mycket kraftiga löneaktioner över hela linjen, och denna tendens fortsätter. Samtidigt stå vi inför förslag om väsentlig ökning av folkpensionerna, förbättrade ekonomiska förmåner vid sjukdom, fri barnbespisning i skolorna, barnbidrag och en expansiv bostadspolitik. Allt detta kan naturligtvis medföra fara för penningvärdet, om vi icke lyckas åstadkomma en produktion och en varuförsörjning som motsvarar den ökade nominella köpkraften. Vad man i vida kretsar vill veta är, vilka åtgärder statsmakterna ämna vidtaga för att stimulera produktionen och försvåra kronans köpkraft. Man frågar sig vidare, huru de ansvariga myndigheterna ha tänkt sig att de knappa produktionsmedlen nu lämpligen böra användas, eller med andra ord, hur avvägningen skall ske mellan alla de olika krav som göra sig gällande och vilka i nuvarande läge icke kunna samtidigt tillgodoses.

För den allmänna uppfattningen framstår det såsom ytterst angeläget, att regeringen lämnar en sammanfattande överblick över den ekonomiska situationen, över våra tillgångar på arbetskraft och produktionsmedel, rörande möjligheterna att i olika avseenden vinna lättnader i den rådande bristsituationen, beträffande den avvägning mellan olika önskemål som kan bli nödvändig att göra för att på det mest ändamålsenliga sättet använda våra tillgängliga resurser, samt i fråga om penningpolitiken och finanspolitikens allmänna utformning. Det är här fråga om en sådan allmän orientering med bedömning av framtidsutsikterna, vilken hörde till ordningen under krigsåren och som är lika önskvärd i nuvarande läge, då vi av allt att döma ännu ha långt kvar tills normala förhållanden återinträtt.

På grund av vad sålunda anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få framställa följande fråga:

Vill ers excellens lämna en sammanfattande redogörelse för vår nuvarande försörjning med konsumtions- och produktionsvaror samt för hur regeringen bedömer den närmaste ekonomiska och finansiella utvecklingen och avser att möta de därmed sammanhängande problemen framför allt i ändamål att skydda penningvärdet och hålla produktion och import på en tillfredsställande nivå.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.23 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 20 mars eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under diverse kapitalfonder gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond; samt

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för Svenska röda korset för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel; samt

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet i vissa fall för Föreningen rädda barnen för kläder, beklädnadsmateriel och livsförnödenheter.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.;

nr 9, angående resekostnadsersättning åt vissa hos 1946 års riksdag anställda tjänstemän;

nr 10, i anledning av väckt motion angående vägmästaren E. Holmqvists pensionsförmåner;

nr 13, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning om ändrad löneställning för byråchefsbefattningarna hos justitie- och militieombudsmännen;

nr 14, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående tillsättande av tjänst i succession efter innehavare av förordnande tills vidare vid riksdagens verk;

nr 15, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning i fråga om tillfälligt lönetillägg samt provisoriskt lönetillägg till befattningshavare vid riksdagens verk; samt

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 under fjortonde huvudtiteln till tillfälligt lönetillägg.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av 20 § femte stycket lagen den 16 oktober 1914 (nr 349) om tillsyn å fartyg; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad, punktvis skedd, föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till Regeringsrätten: Avlöningar m. m. för budgetåret 1946/47, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till lagutskott.

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m.

Genom en den 15 februari 1946 dagtecknad proposition, nr 75, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag; samt

2) förordning med vissa bestämmelser angående aktiebolags rätt att vid taxering njuta avdrag för överföring av medel till pensionsstiftelse m. m.

I förstnämnda författningsförslag var 3 § så lydande:

Har aktiebolag i fastställd balansräkning för räkenskapsår, som utgått den 31 december 1944 eller senare, dock före den 31 december 1945, redovisat skattefond eller annan post avseende ogulden skatt (skattereserv), må vinstutdelning icke, med mindre skattereserven redovisas oförminskad, överstiga vare sig det procenttal i förhållande till bolagets behållna förmögenhet, som vinstutdelningen för nämnda räkenskapsår utgjorde, eller den enligt 2 § första och fjärde styckena tillåtna vinstutdelningen.

I skattereserven skall anses ingå, förutom reservens belopp enligt fastställd balansräkning, jämväl belopp som bolagsstämman vid balansräkningens fastställande beslutat överföra till skattereserven.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts följande motioner, nämligen inom första kammaren nr 258 av herr *Bergvall* m. fl. och nr 259 av herr *Wehtje* m. fl. samt inom andra kammaren nr 409 av herr *Wiberg* m. fl.

I motionerna I: 259 och II: 409, vilka voro likalydande, hade föreslagits, att till 3 § i lagförslaget skulle fogas ett stadgande av följande innehåll:

Har inkomsten under något av de räkenskapsår som i 1 § avses nedgått i förhållande till medeltalet av inkomsterna under de närmast före dessa förflutna två räkenskapsåren, må dock skattereserven utan hinder av vad i nästföregående stycke stadgas minskas med det belopp varmed skatterna, beräknade enligt de vid debiteringen 1945 tillämpade grunderna, å inkomsten under

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)
något av förstnämnda räkenskapsår visas understiga de under samma år erlagda utskylderna.

Propositionen och motionerna hade, såvitt de angingo lagförslaget, hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet samt i övrigt till behandling av bevillningsutskottet.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A) att det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag måtte av riksdagen antagas; samt

B) att de i ämnet väckta motionerna I: 258, I: 259 och II: 409, till den del motionerna hänvisats till lagutskott, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Bergquist*, *Löthner* och *Ljunqvist*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Wehtje**: Herr talman! Först skulle jag vilja uttala ett beklagande av att denna lagstiftning om skattereserver kommer alltför mycket i efterhand. De förhållanden, som man vill reglera genom förslaget i denna proposition, hänföra sig till boksluten för det gångna året. Företagen ha ju i mycket stor utsträckning redan slutfört bokslutsarbetet. Om ett par veckor är tiden ute för avlämnandet av deklARATIONERNA, och ännu äro inte de bestämmelser utfärdade, som skola gälla för regleringen av dessa förhållanden. Det medför betydande olägenheter och svårigheter, som efter min uppfattning hade kunnat undvikas. De frågor, det gäller, sammanhånga med uppbördsreformen. Den har varit under utarbetande under mycket lång tid och behandlades vid höstriksdagen. Jag tycker att det hade varit rimligt, att även dessa frågor om skattereserverna då hade kommit upp till omprövning.

Vidare skulle jag vilja uttala, att det hade varit önskvärt, att bestämmelserna hade varit mera precist utformade. Det är ju ganska svårt att få en riktig och rättvis rättstillämpning, när en stor del av bestämmelserna äro utformade i allmänna ordalag och man tänker sig att reglera en betydande del av de förekommande fallen dispensvägen. Det måste ju också ge en känsla av osäkerhet, och det kan inte heller vara en rekommendabel arbetsordning. Det måste bli betungande för både de berörda skattebetalande företagen och de myndigheter som skola pröva dessa frågor.

Om jag härefter går in på innehållet i propositionen, så innehåller den förslag i tre olika avseenden. Först föreslås en prolongation av lagen om utdelningsbegränsning. Denna lag ingick bland de åtgärder, som vidtogos 1942 och 1943 för att då reglera vår ekonomiska politik. Lagen tillkom således samtidigt med pris- och lönestoppet. Nu har man modifierat denna politik i väsentlig utsträckning — inkomststoppet har man ju i stort sett släppt — och då kan jag inte se annat än att det hade varit rimligt, att man släppt på inkomststoppet även i här berörda avseende. Lagen om utdelningsbegränsning har ju i övrigt fyllt en ganska ringa uppgift. Efter vad jag förstår har den i huvudsak varit av psykologisk betydelse, när det gällt att införa ett stopp för inkomsterna. Det är ju meningen att denna lagstiftning skall vara av provisorisk natur. Men man kunde efter mitt förmenande ha släppt den redan nu, när den nuvarande lagen upphör att gälla. I varje fall får man räkna med att när tiden för det nu föreslagna provisoriet har gått till ända, skall man också ha funnit att dessa lagbestämmelser inte vidare fylla någon uppgift.

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

Propositionen innehåller även bestämmelser om en ytterligare begränsning av rätten till utdelning, och dessa ha knutits till ett bibehållande av skattereserverna. Det är dessa bestämmelser som nu närmast ha varit föremål för omprövning i första lagutskottet. I bevillningsutskottet har man haft att pröva bestämmelserna om avdragsrätten för avsättning till pensionsstiftelser, i den mån den i propositionen har knutits till ett bibehållande av skattereserverna.

Mot bestämmelserna i vad avser ytterligare begränsning av rätten till utdelning skulle jag vilja framföra en del invändningar, som jag förmenar äro av avgörande natur. För det första skulle jag vilja säga att lagstiftningen i detta avseende är obehövlig. Det är ju dock på det sättet att man har föreslagit dessa åtgärder för att inte dessa reserver skulle komma ut och kunna påverka penningtillgången och penningvärdet. Jag tror att den faran är betydligt överskattad. Företagen ha ändå visat en utomordentlig lojalitet, och deras strävan har gått ut på att i möjligaste mån konsolidera företagens ställning med tanke på de ovissa tider inför vilka vårt näringsliv står. Nu är jag alldeles övertygad om att man inte behöver räkna med något annat handlingsätt från företagets sida. Det har emellertid sagts att i skattereserverna skulle finnas uppsamlade högst betydande belopp — det har angivits belopp på sex och sju hundra miljoner kronor — som man måste slå vakt om och se till att de bibehållas i företagen som reserver. Men om man ser på företagen, finnas ju minst lika stora belopp reserverade i sådana former och på sådana konton, att de kunna disponeras för samma ändamål som man nu vill förhindra att skattereserverna användas till. När detta är förhållandet, kan jag inte förstå annat än att det måste framstå som ganska klart, att dessa restriktiva åtgärder inte i och för sig hade varit nödvändiga.

Jag skulle för det andra vilja invända, att det är obilligt att införa bestämmelser som de nu föreslagna, då dessa drabba endast de företag, som ha visat den största beredvilligheten att öppet redovisa sina avsättningar för skatteändamål på härför avsedda konton. De företag, som kanske ha samlat upp medel i lika stor omfattning men inte redovisat dem på särskilda konton, gå ju helt fria. Detta måste innebära en orättvisa som blir mycket kännbar. Det kommer att strida mot det allmänna rättsmedvetandet, att företag, som visat den största lojaliteten, äro de som komma att bli närmast berörda och som komma att få svårigheter att disponera sina medel. Det kan ju inte uppfattas annat än som en godtycklighet som inte kan vara rimlig.

Egentligen skulle jag av de nu anförda skälen yrka avslag på departementschefens förslag, men jag avstår härifrån. Man får godta förslaget, eftersom ett sådant har framlagts, men bestämmelserna böra då också utformas på sådant sätt, att där det kommer att framstå som mest obilligt, skall man, som också departementschefen har föreslagit, kunna medgiva undantag genom dispens. Visserligen är ju dispensinstitutet inte tillfredsställande, men nu finns det ingen annan utväg, och då får man hoppas på att det blir en så rättvis och rimlig tillämpning som möjligt i de särskilda fallen.

Det har sagts att den utdelningsbegränsning, som är sammankopplad med bibehållandet av skattereserverna, endast skulle avse de företag, som skulle vilja öka sin utdelning. Så är emellertid inte fallet, utan även de företag, som ha lämnat en något högre utdelning enligt momenten 2 och 3 i 3 § i den tidigare förordningen, drabbas också av den nya lagen. Man kan ju se på hur det i praktiken kommer att gestalta sig. Skattereserverna äro ju avsedda för att täcka skatteutgifterna. Om det nu är företag, som t. ex. ha haft en inkomstminskning under det senaste året jämfört med föregående, föreligger ju intet behov att bibehålla skattereserverna vid oförminskad storlek. Då vore det ock-

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)
 så rimligt, att skattereserverna finge användas för betalning av de på den större inkomsten belöpande skatterna. Detta är det förslag som är framfört i den motion, som jag har varit med om att väcka, men inte ens det förslaget har av första lagutskottet beaktats, och utskottet visar mycket liten förståelse för dessa fall.

Det kan ju också vara så att i skattefonderna reserverats medel för betalning av krigskonjunkturskatt. Dessa medel bli ju också genom detta förslag bundna i skattefonderna, och det fordras särskilt medgivande dispensvägen för att företagen skola få disponera över dessa för särskilt ändamål avsedda skattelebopp. Det kan också finnas sådana företag, som i konsolideringssyfte skulle vilja överföra medel till reservfonden. Om jag t. ex. tar bankföretag, är deras utlåningsrätt ställd i relation till aktiekapital och reservfonder. Om nu vederbörande företag inte behöver bibehålla sin skattefond vid det fulla beloppet, vore det ju mycket rimligt, att dessa medel finge överföras till reservfonden och företaget draga den fördel därav som följer med detta. Om det nu är ett önskemål att dessa medel skola bindas hos företagen, framstår det väl som klart, att medel som äro överförda till en reservfond äro mera bundna än några andra medel som finnas uppsamlade hos företaget.

I dessa fall, som jag tänker mig komma att bli ganska talrika, skall man nu för att få en rimlig lösning söka dispens hos Kungl. Maj:t. Det hade ju varit önskvärt att det givits direkta bestämmelser härom, och jag beklagar att så inte har blivit fallet. Jag förmenar att ett uttalande härom hade varit på sin plats i utskottsutlåtandet. I övrigt anser jag att det hade varit mycket rimligt, om utskottet hade kunnat godta den motion, som jag har varit med om att avgiva, och jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till motionen i detta avsnitt.

Herr Bergquist: Herr talman! Jag har till det föreliggande utskottsutlåtandet fogat en blank reservation, och jag ber att med några ord få angiva vad som varit anledningen till denna reservation.

Enligt min mening är den föreslagna lagstiftningen erforderlig och önskvärd. Förslaget om att ännu ett år meddela bestämmelser angående begränsning av vinstutdelningen från aktiebolag är förestavat av pris- och penningpolitiska skäl, och de skäl, som framförts av finansministern för denna lagstiftning, anser jag bärande och tillräckliga. Jag anser också att den motivering, som åberopats för att hindra att bolagen fritt utnyttja de skattereserver, som ha blivit lösa genom en omläggning av uppborädsförfarandet, är övertygande.

Vad man kan beklaga i fråga om lagen i den senare delen är att den kommer att verka ganska ojämnt. Den kommer att drabba endast de bolag, som ordentligt avsatt skattereserver, under det att andra bolag, som på annat sätt ha ordnat för sin skattebetalning, inte komma att beröras av lagen.

Jag har emellertid inom utskottet framställt ett yrkande, som avviker från den kungl. propositionen. Jag har nämligen där anslutit mig till yrkandet i den andra punkten i den av herr Bergvall m. fl. väckta motionen. Det innebär att skattereserven skall få användas även på det sättet, att den överföres till reservfonden så länge denna inte uppgår till 20 procent.

Detta yrkande har inte vunnit bifall inom utskottet, men jag har under behandlingen i utskottet inte på något sätt blivit övertygad om att det skulle strida mot denna lagstiftnings syfte eller överhuvud taget medföra några nackdelar, att man ginge med på denna ändring i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget. Hela syftet med lagstiftningen här är ju att skattereserverna inte skola få strömma ut i marknaden och utöva en oförmånlig inverkan i penningpolitiskt hänseende. Utskottet erkänner också i sitt utlåtande, att om man

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

skulle gå med på att flytta över skattereserverna till reservfonden, skulle det inte på något sätt motverka syftet med denna lagstiftning. Genom att skattereserverna överflyttas till reservfonden, bli de ju tvärtom bundna på ett ännu starkare sätt än genom denna lagstiftning, ty reservfonden får inte tillgripas annat än för alldeles speciella ändamål. Man har då inom utskottet gjort gällande, att det inte finns behov av en sådan lagstiftning. Man har direkt skrivit, att spärren endast gäller kort tid och att man sedan får fritt förfoga över fonden. Men min allmänna inställning är den, att man inte skall göra mer frihetsinskränkande åtgärder än som äro oundgängligen nödvändiga för att nå det syfte man här vill nå, nämligen att hindra en penningpolitiskt oförmånlig verkan, och då är inte behovet avgörande i och för sig, utan frågan är om det är nödvändigt att göra denna inskränkning eller inte.

Det har i utskottsutlåtandet gjorts ett påstående, att om man ginge med på en anordning av denna karaktär, det skulle kunna vara fara för att bolagen skulle för vinstutdelning använda andra medel, som de annars kanske skulle vara nödgade att avsätta till reservfonden. Jag tror att den invändningen inte har stor praktisk tyngd. De bolag, som ha avsatt skattereserver, äro nog inte av den karaktären, att man skulle behöva räkna med några risker i det hänseendet. Jag kan alltså inte finna, att det finns några erinringar av vägande natur mot det ändringsförslag, som framstälts i den av herr Bergvall m. fl. väckta motionen och som av mig yrkats i utskottet. Jag anser tvärtom att det skulle vara en ganska naturlig ändring av det föreliggande lagförslaget.

I det läge, vari frågan nu kommit, har jag emellertid inte något yrkande, utan jag har med det sagda endast velat angiva vad som ligger bakom min blanka reservation.

Herr Björnsson: Herr talman! Herr Wehtje har om denna lagstiftning framhållit, att den är en direkt efterträdare till tidigare lag, som enligt hans mening, vilken jag tror är riktig, endast haft psykologisk betydelse. Man har inte heller genom lagen skärpt bolagens eller delägarnas skattskyldighet, utan den har lämnats fullkomligt oförändrad. Däremot är den nu föreslagna lagen likväl inte uteslutande av psykologisk betydelse, utan den har en stor reell betydelse. Vi ha nämligen fattat beslut om en ny uppbörsordning, enligt vilken bl. a. inkomster, som äro förvärvade under 1945 eller 1946, bli till största delen eller helt och hållet skattefria, vare sig det gäller bolag eller enskilda skattskyldiga. På de inkomster, som vi nyligen ha deklarerat, kommer det endast att utgå statsskatt med hälften av det belopp som tidigare betalats. Det är endast första kronoskatteuppbörden i slutet av året som skall betalas. Vad bolagen beträffar utgör den ungefär 10 procent av inkomsten eller en fjärdedel av den totala beskattningen, som uppgår till ungefär 40 procent av vinsten, medan den för enskilda personer uppgår till ungefär fjärdedelen av den statliga inkomst- och förmögenhetsskatt och den värnskatt, som eljest skulle ha fallit på föregående års inkomst. Nu lär det inte bli någon värnskatt mer, men det kommer en annan form av statsskatt, som man beräknar skall taga ut lika mycket som alla tidigare statliga skatter tillsammans. Den inkomst, som vi komma att deklarera nästa år, blir helt och hållet skattefri för bolag lika väl som för enskilda. Nästa år kommer det att utgå skatt på den inkomst som intjänas under det året.

Om således ett bolag i år kan dela ut till sina delägare mera än det begränsade belopp, som här är ifrågasatt, skulle hela den inkomsten bli fullkomligt skattefri och den vinst, bolaget redovisar, drar en skatt av endast en fjärdedel av det normala. Den vinst, som bolagen få på detta års rörelse, blir helt och hållet skattefri, men på det som utdelas till delägarna nästa år kom-

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)
mer ätt utgå skatt som vanligt. Då är det ju tämligen lätt att beräkna, att en hel del skatteexperter, som ha intresse av saken, försöka att ordna med vinstfördelningen på sådant sätt, att man i år kan dela ut så mycket som överhuvud taget tillåtes till delägarna, enär utdelningen för dessa blir helt skattefri. Den betydelse detta får för den ene eller andre aktieägaren beror på hur stora inkomster han har och var han ligger i progressionsskalan. Men om låt mig säga 25 procent av utdelningen normalt går åt till skatt för en person, som har en inkomst mellan tio och tjugu tusen kronor eller någonting sådant, är det klart att en utdelning av 6 procent i år faktiskt motsvarar en utdelning av 8 procent ett år då man skall betala 25 procent i skatt. Det skulle därför förvåna mig, om man inte på många håll skulle sätta i gång undersökningar om hur man så långt det är möjligt skulle ordna med bolagens vinstupptagning för innevarande år och för nästa år, för att det skulle bli bästa möjliga resultat, d. v. s. minsta möjliga skatt för såväl aktieägare som bolaget.

Naturligtvis är den begränsning av vinstutdelningen, som här föreslås, i viss mån stridande mot principerna för övergångsbestämmelserna till uppborädsförordningen, ty om ett bolag utan att minska skattereserverna eller överhuvud taget ta några dispositionsfonder i bruk av vinsten kunnat dela ut t. ex. 10 procent, skulle aktieägarna ha fått en större skattefri inkomst än de med denna spärr kunna få. I det fallet går således denna lagstiftning i realiteten såtillvida utöver vad övergångsbestämmelserna förutsätta, nämligen att all inkomst som rätteligen hör hemma under detta år skall vara skattefri för enskilda personer. Men å andra sidan hindrar den ju också bolag från att, där inte årets vinst räcker till, ta i anspråk fonderade medel som ha karaktären av dispositionsfond — och skattereserven är ingenting annat än en dispositionsfond i den nuvarande lagens mening — och således komplettera vad som eventuellt fattas i vinsten för året för att möjliggöra en högre utdelning än som skulle vara möjlig enbart med användande av årets vinstresultat. Eljest skulle ju en inkomst, som icke härrör från detta år, bli skattefri; det kan vara en inkomst som är intjänad för flera år sedan, om det i en fond finnes medel som ha uppstått kanske till och med före kriget.

Från den synpunkten har denna lag en utomordentligt stor betydelse, som jag inte tror att man bör underskatta, och när herr Wehtje vill göra gällande att det inte nu skulle vara så viktigt att taga penningpolitiska hänsyn i denna fråga, skall jag hänvisa honom till ett anförande, som herr Nordenson höll här för någon vecka sedan och där han med all rätt gjorde gällande, att det penningpolitiska läget nu är mycket mera labilt än det var under kriget, eftersom alla människor äro inställda på att man inte skall underkasta sig de inskränkningar i efterfrågan, som man med relativt lätt hjärta gjorde när man visste att krig hotade vårt land och när man kanske också tänkte på hur folk på andra håll hade det.

Ur den synpunkt som jag lägger på frågan — det är en synpunkt som jag framlade redan då vi diskuterade uppborädsförordningen — har jag ingenting att invända emot att bolag få skattefrihet på 1945 och 1946 års vinst lika väl som enskilda skattskyldiga, men det är ju bekant att det i yttranden över den tidigare lagen har gjorts gällande, att medan det kan vara fullt berättigat att låta enskilda få skattefrihet vore det knappast rimligt att låta bolagen slippa ifrån skatt, detta helt enkelt av det skälet, att bolagen representera en företagsform som fortsätter in infinitum under det att en människa har en begränsad livstid. Det är ju obestridligt att de skattereserver, som bolagen ha lagt upp, representera ett högst betydande värde; följaktligen ha aktieägarna redan genom att staten inte gör anspråk på dessa fonder fått del

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)
av dem, vilket naturligtvis betyder en höjning av aktievärdet. Om sedan aktiebörsen diskonterar denna höjning redan från början i form av ett höjt aktievärde eller inte spelar naturligtvis ingen avgörande roll. Börsspekulanterna låta ju leda sig av helt andra synpunkter än det bokförda värdet på aktierna, även om detta naturligtvis spelar sin roll tillsammans med andra förhållanden.

Nu kan det sägas, att det stora flertalet bolag vilja konsolidera sig, och en hel del vill inte vara med om att på något sätt jonglera med fonder i syfte att få fram det för aktieägarna respektive bolaget självt förmånligaste resultatet i fråga om beskattningar, men lika säkert som det finns många sådana bolag, lika säker är jag på att det finns en hel del andra bolag, som inte ha denna uppfattning och inte leva efter den.

Det skulle naturligtvis vara utomordentligt bra om man kunde få en lagstiftning som medgäve fullkomlig frihet för bolagen att göra hur de ville med disponibla vinstmedel, om man bara kunde finna en form för att efterbeskatta den vinst som icke hänför sig till dessa båda år. Det som står i övergångsbestämmelserna till uppbördsreformen får väl betraktas som ett försök att göra en sådan lagstiftning, men det är ju inte i allo tillfredsställande. Naturligtvis skulle det vara utomordentligt mycket trevligare om t. ex. det, som herr Bergquist pläderade för, kunde tillåtas, nämligen att bolagen skulle få flytta över skattereserven till reservfonden. Om reservfonden enligt den nuvarande aktiebolagslagens bestämmelser är tillräckligt stor — alltså 10 % av aktiekapitalet — så skulle det naturligtvis även från den synpunkten, att illegitim utdelning bör hindras, absolut inte betyda någonting om man gäve den tillåtelse som herr Bergquist anser borde ges, men om det gäller ett bolag som ännu har skyldighet att avsätta en tiondedel av årets vinst till reservfonden och detta bolag skulle få ersätta den tiondedelen med medel från skattereserven, så bleve denna tiondedel disponibel för utdelning till aktieägarna. Herr Bergquist kan säga att det inte spelar så stor roll, men det kan inte hjälpas — skall man lagstifta för en grupp av företag måste man antaga regler som gälla fullkomligt generellt.

Det betänkande som kommer att behandlas närmast efter det vi nu syssla med, herr talman, står i sådant sammanhang med detta att jag skulle tro det vore god arbetsekonomi om man redan nu finge säga, att som en konsekvens av det resonemang som här är fört kan det inte vara skäl i att göra några sådana uppmjukningar i befintliga bestämmelser, som föreslås i bevillningsutskottets betänkande beträffande dispens från dessa. Där är det ju fråga om att bolag skola få rätt att vid taxering göra avdrag för vinstmedel som avsätts till pensionsstiftelser och dylikt. Ett sådant avdrag är naturligtvis i och för sig fullkomligt berättigat, ty det representerar ju en löneutgift, alltså en omkostnad för bolagen. Men bolagen ha inte något större intresse av att göra sådana avsättningar nu, ty om bolagen göra avsättningar i år så kunna de visserligen få avdrag vid beskattningen, men denna skatt blir nu mycket liten — 10 % mot 40 % annars — och om man väntar till nästa år spelar avdraget absolut ingen roll, eftersom det inte blir någon skatt alls på de medel som överföras.

Anledningen till att jag har tagit ordet, herr talman, är framför allt det, att denna lag innehåller en bestämmelse, som ger Kungl. Maj:t rätt att ge dispens i fall, där svårigheter anses föreligga för vederbörande bolag, och att bestämma de villkor, som skola gälla. Jag har svårt att tro att det kan bli så många fall där svårigheter kunna uppkomma. Det är naturligtvis inte lämpligt att skriva en sådan lag i en beskattningsfråga — där riksdagen är suverän — som ger Kungl. Maj:t viss fullmakt. Jag har inom bevillningsutskottet yrkat att motiveringen, där man säger att en restriktiv dispenspolitik skall föras, skulle skärpas dithän, att man skulle ställa sådana villkor att

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)
någon skattebefrielse utöver den som är avsedd i bestämmelserna i uppbördsförordningen icke skulle komma att medgivas. Och jag föreställer mig att samma resonemang skulle kunna tillämpas när det gäller tolkningen av denna 6 §, som medger Kungl. Maj:t dispensrätt. Bevillningsutskottets majoritet ville inte gå med på mitt yrkande, men jag tröstade mig med att Kungl. Maj:t en sådan bön förutan skulle se till, att man inte utnyttjade dispensmöjligheten till att medge för delägare i bolag eller för bolagen själva att erhålla skattebefrielse för medel, som äro att betrakta som besparade vinster från tiden före 1945.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till utskottets förslag, och jag kommer att ställa samma yrkande, om ingen annan gör det, även beträffande nästa betänkande.

Herr Nordenson: Herr talman! Det föreliggande förslaget har två syften: det ena är en prolongation av den hittillsvarande lagen för begränsning av aktiebolags rätt till utdelning, och det andra är att åstadkomma sterilisering av skattefonderna.

Det som slår en är, att man har gått fram med mycken stränghet i det senare fallet; man har inte ansett det tillräckligt med de gamla bestämmelserna om utdelningsbegränsning, utan för att hålla skattefonderna orörda har man förklarat att den, som anlitar dessa, skall underkastas en hårdare begränsning. Det kan i det läget vara av ett visst intresse att en smula gå in på hur dessa skattefonder ha kommit till under årens lopp.

Om vi gå en tjuugo år tillbaka i tiden, skola vi finna att antalet bolag som då avsatte medel till skattefonder var ganska obetydligt; de flesta togo pengar till skatterna från de löpande inkomsterna under året och vidtogo inga särskilda åtgärder för att möta kommande skatter. Anledningarna till att dessa skattefonder senare ha börjat sättas av äro, såvitt jag förstår, två.

Den ena är kravet på en noggrann redovisning av bolagens ställning — man har ju framhållit, att när ett bolag kommer till slutet av räkenskapsåret har det en skuld till det allmänna, vilken utgöres av de skatter som belöpa på de två senaste åren, och om man vill ha en riktig balansräkning bör detta förhållande komma till uttryck i denna. Jag tror att det i mycket stor utsträckning är våra yrkesrevisorer som ha kommit fram med önskemålet om avsättning till skattefonder för att på det viset få fram en verkligt korrekt balansräkning. Företagen ha mer och mer gått över till detta system, och därvid ha de velat uppfylla det önskemål, som här måste anses vara ett allmänt samhälleligt krav, nämligen att redovisningen blir så riktig som möjligt. Man har här, kan man säga, i viss mån anteciperat de tankegångar, som på senare år ha aktualiserats, nämligen de krav på korrekt redovisning och klar insyn, som bl. a. komma till uttryck i den nya aktiebolagslagen. Det är för att tillmötesgå sådana krav, som man har infört dessa fonder.

Det andra skälet att avsätta skattefonder är tanken, att dessa skulle kunna verka som utjämningsfonder. I många företag har man inte regelbundet avsatt medel till skattefonden och sedan debiterat denna de till betalning förfallande skatterna, utan man har gjort avsättningar vissa år med gynnsamma resultat, andra år har man låtit fonden vara, och under dåliga år slutligen har man låtit fonden betala skatterna för att slippa belasta den löpande rörelsen med dem. Därmed har man vunnit, att man har kunnat redovisa jämnare vinster och hålla en jämnare utdelning.

Man kan säga att detta är en sak som egentligen bara angår aktieägarna och som det allmänna inte har med att göra, men jag tror inte att den ståndpunkten är riktigt hållbar. Jag tror att det ur flera synpunkter är ett allmänt

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)
intresse att hålla en någorlunda jämn utdelning. Det verkar konjunkturtjämnande, och man är ju allmänt ense om angelägenheten av att vidtaga sådana åtgärder, att man inte skärper högkonjunkturen, när sådan inträder, och inte heller accentuerar lågkonjunkturen, vilket man givetvis skulle göra om utdelningen hoppade upp och ned med de tillfälliga resultaten. Jag tror sålunda att en sådan balans- och utjämningspolitik tillgodoser ett allmänt intresse. Jag vill också erinra om att våra bättre konsoliderade bolag — framför allt de större men även de medelstora — numera i ganska hög grad ha blivit investeringsobjekt för kassor, fonder och stiftelser, och till och med förmyndarmedel få numera placeras i goda aktier. Detta förstärker ytterligare det allmänna intresset av att bolagen föra en jämn utdelningspolitik.

Man kan därför säga att de anledningar, som ha gjort att dessa skattefonder kommit till, i hög grad äro överensstämmande med de önskemål som från det allmännas sida inte minst på senare tid ha hävdats. Det är då ganska överraskande och måste verka mycket betänkligt, att det just är de företag som ha drivit en sådan omtänksam politik som nu göras till föremål för en rigorös lagstiftning. Sådana företag däremot, som inte ha brytt sig om att avsätta skattefonder och redovisa dem som skulder, de som inte ha gjort någonting för att åstadkomma denna utjämnning, utan som ha balanserat sina medel på dispositionsfonder eller på annat sätt eller kanske använt dem till avskrivningar, de bli icke berörda av denna lagstiftning, utan gå fullkomligt fria. Det måste för företagarna verka ganska nedslående och beklämmande, att de finna, att just när de ha vidtagit åtgärder som borde vara tilltalande ur det allmännas synpunkt bli de föremål för en särskilt hård och rigorös behandling. Det är en bekräftelse på det som jag ofta har tyckt mig skönja och även givit uttryck åt, nämligen att det numera gäller i fråga om oss näringsidkare, att hur vi bära oss åt så vändas våra åtgärder emot oss. Jag erinrar mig ett yttrande, som en gammal livserfaren professor i Uppsala gjorde: »Här om dagen gjorde jag en god gärning, och jag blev omedelbart och hårt bestraffad.» Jag tror att det är ganska olyckligt, att man på detta vis just slår ned på de företag som ha vidtagit dessa åtgärder, som måste anses principiellt riktiga. Detta lagförslag verkar ur den synpunkten synnerligen orättvist och godtyckligt, och det hade funnits anledning att försöka finna andra former för att tillgodose de önskemål som förestavat lagens tillkomst. Jag vill framhålla, att utredningsmannen visserligen velat sterilisera dessa fonder men att han också har pekat på möjligheten att disponera dem till utfyllnad av reservfond och skuldregleringsfond och slutligen även till pensionsstiftelser. Jag tror emellertid att man hade kunnat gå ännu längre och tänka sig att denna sak skulle ha behandlats med ännu lättare hand. Herr Björnsson har här givit en skildring av läget, vilken närmast skulle ge vid handen att näringslivets män stode med sina fonder som fulladdade kulsprutor, med vilka de ville spruta ut pengar på allmänheten, och att de inte begärde bättre. För det första vill jag erinra om att om den nu gällande lagen prolongeras innebär det en mycket stark restriktion, och jag tror att man felbedömer läget om man tror att det skulle finnas en sådan oerhörd iver att använda dessa fonder för att stegra utdelningarna. Men om det mot förmodan skulle finnas en viss tendens i den riktningen, så tror jag att läget är sådant att man skulle kunna vinna ett sådant här ändamål med mycket mindre kraftiga medel och slippa en rigorös och godtycklig lagstiftning som denna.

Vi ha under den närmaste veckan att vänta oss en mängd föredrag, där näringslivets män komma att utmålans som de som ställa sig utanför det övriga samhället och endast tillgodose sina egna intressen — vi ha ju haft upptakten till det i dagarna. Jag undrar emellertid om det inte hade varit lyckligt om

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

man hade gått en annan väg i detta läge. Om man nu är fundersam, huruvida det finns någon lojalitet hos näringslivets män, huruvida de äro beredda att ställa sig det allmänna till efterrättelse, hur skulle det då ha varit att — som man för resten har gjort vid några tidigare tillfällen — rikta en appell till näringslivets män, där man vände sig till dem och framhöll, att i nuvarande läge borde näringslivets män iakttaga en viss försiktighet och understryka, att det läge vi nu befinna oss i är exceptionellt på grund av övergången till den nya uppborädsförordningen? Jag tror, att om finansministern hade vänt sig till näringslivets organisationer och framhållit angelägenheten av att dessa fonder inte användes, så skulle de ha ställt sig till förfogande och skickat ut en appell till näringslivets män om detta. Så har skett med andra frågor i dagarna; det har skett beträffande frågan om samarbete på arbetsplatserna, och det har skett beträffande redovisning i enlighet med aktiebolagslagen. Det har mottagits på det sättet, att man i allmänhet försökt rätta sig efter vad som begärts. I det sista fallet har det med hänsyn till bokföringen inte alltid varit möjligt att genomföra önskemålet omedelbart, men man har varit inställd på att snarast möjligt anpassa sig. Jag tror att det hade varit ett ganska intressant experiment om finansministern hade givit en sådan appell, och jag vågar påstå, att en sådan appell skulle ha vunnit en mycket stor genklang. Det hade varit ett mycket bättre sätt att konstatera huruvida det finns en lojalitet mot det allmänna än genom den propaganda, som nu i dagarna har seglat upp.

Den del av lagen som gäller själva begränsningen av utdelning från skattefond är ju, såsom jag framhöll, i och för sig otillfredsställande, men den träder givetvis i bakgrunden, om man jämför den med den bestämmelse om avdragsrätt vid avsättning till pensionsstiftelse, som utgör ett komplement till denna del av förslaget och som behandlats av bevillningsutskottet. Där har man kommit in på betydligt mera betänkliga vägar, och jag skall be att få illustrera det med ett exempel. Om jag tänker mig, att ett företag har avsatt en fond på låt oss säga 300 000 kronor för skatter och under året erlagt krigskonjunkturskatt med exempelvis 30 000 kronor, så att fonden minskats, skall det icke få åtnjuta avdragsrätt för avsättningar till pensionsstiftelse. Men låt oss nu tänka oss, att ett företag hållit sin bolagsstämma i början av året och förfarit precis som vanligt. Man har sagt: »Vi ha ingen anledning att fylla ut vår skattefond, ty vi vilja inte höja vår utdelning», och man gör som vanligt en avsättning till en pensionsstiftelse med låt oss säga 50 000 kronor. Sedan genomföres en lag som denna, och vid taxeringen medges inte något avdrag. Här tillämpas således en förordning, som inte existerade när företaget fattade sitt beslut. Denna förordning, som skattemyndigheterna givetvis måste tillämpa, kommer att verka retroaktivt och drabba ett företag, som handlat på basis av den lagstiftning, som gällde när företaget fattade sitt beslut. Följaktligen blir detta bolag behandlat på ett annat sätt än enligt gällande lag vid beslutet.

Det måste verka stötande för svensk rättsuppfattning, att vi på detta sätt göra våra bestämmelser retroaktivt giltiga. Det kan visserligen sägas att vi ha en dispensbestämmelse, som just tar sikte på dessa förhållanden, men det är då ganska intressant att konstatera, att denna dispensbestämmelse *inte* fanns i den kungl. propositionen, utan enligt denna skulle man ha kommit i detta för svensk rätt främmande läge, att det tillämpas en lag, som inte var gällande när beslutet om avsättning fattades.

Jag tror, att vi i detta fall tillgripa alltför långtgående medel i en situation, som dock ingalunda kan anses särskilt kritisk. Om vi befinna oss i ett mycket kritiskt läge, kunna vi givetvis bli nödsakade att stifta lagar och bryta på någon punkt med våra gamla traditioner, men här måste jag säga, att man

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)
slagit in på sådana vägar alldeles i onödan. Jag tror, att denna tendens är olycklig och att det är angeläget, att man reagerar mot den. Hela detta problem skulle kunnat lösas med mycket enklare och mycket mindre vittgående medel.

I det läge, vari saken nu befinner sig, har jag, herr talman, emellertid intet särskilt yrkande.

Herr **Wetter**: Herr talman! Jag ber att ett ögonblick få uppehålla mig vid den del av den kungl. propositionen, som blivit behandlad av bevillningsutskottet. I denna del har propositionen hopkopplat den sedvanliga skattefriheten för avsättning till pensionsfonder och pensionsstiftelser med bestämmelsen, att bolags skattefond skall vara uppbringad till ett visst belopp. Såsom förut framhållits kommer detta att beröra endast de bolag, som gått till mötes utöver bokföringslagens föreskrifter de intressen man ansett att det allmänna har av att bolagen lägga upp dylika skattefonder, däremot icke andra bolag. Detta gör att lagen kommer att för många bolag kännas obillig och man kan säga slumpartad.

Men därtill kommer att den kungl. propositionen föreslagit, att det är skattefondens storlek den 31 december 1944 som skall vara avgörande, beräknad således efter de vinster bolaget haft under åren 1943 och 1944. Om icke den nya uppboordsreformen gått igenom, hade ett bolag den 31 december 1945 haft att beräkna sin skattereserv efter inkomsten 1944 och 1945 och 1946 efter inkomsten 1945 och 1946. Detta gör, att om ett bolag under 1945 och 1946 har väsentligt minskade inkomster i förhållande till vad det hade 1943 och 1944, måste bolaget, om det vill göra en avsättning till en pensionsfond, uppbringa skattefonden till ett teoretiskt belopp efter läget den 31 december 1944, som kanske vida överstiger det belopp, som skattefonden i praktiken skulle haft om icke uppboordsreformen hade genomförts. Också av denna anledning måste denna lag betraktas såsom obillig och skäligen omotiverad.

Det är enligt min mening alldeles riktigt, att man icke skall tillåta, att medel via en skattefond på grund av uppboordsreformens genomförande skulle kunna användas för ökad utdelning. Nu är jag för min del övertygad om att intet bolag skulle ha funderat på att gå denna väg för att öka sin utdelning, och jag har mycket svårt att förstå, att man, med de erfarenheter man har av bolagens utdelningspolitik, kunnat sluta sig till att bolagen skulle ha gjort det. De allmänna konsolideringssträvanden, som bolagen följa, förbjuda också detta. I övrigt är ju utdelningen begränsad genom de bestämmelser, som äro givna i den del av propositionen, som behandlats av lagutskottet.

Jag kan därför inte annat än beklaga, att man verkligen ansett sig skola gå denna väg att koppla ihop skattefrihet för avsättning till pensionsfonder med uppbringandet av skattefonderna till det teoretiska beloppet den 31 december 1944, vilket kan komma många bolag att tveka att göra dessa avsättningar. Det skäl, som framförts i den kungl. propositionen, nämligen att skatteunderlaget för stat och kommun skulle vila på detta, kan ju icke vara riktigt, när kommunerna icke erhålla någonting av 1945 och 1946 års inkomster, utan den skatt en kommun får under 1945 är vad som kommit in 1943 och 1944, och för kronan betyder det en tiondel av avsättningen. För bolagen betyder det också bara en tiondel. Man skulle därför kunna säga, att bolagen mycket väl kunna göra avsättning till en pensionsstiftelse och betala skatt därför, ty det är ju bara fråga om en tiondel, men det är inte det jag vänder mig mot, utan det är mot principen i hela denna lagstiftning, att man liksom tagit i kraftigare mot avsättning av belopp till en pensionsstiftelse än man gjort beträffande utdelningsbegränsningen.

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

Det är principen att avskräcka bolagen att göra avsättningar av här ifrågasvarande slag och dessutom det förhållandet, att lagen verkar olika och är obillig, som gör att man reagerar.

Jag har antecknat en blank reservation mot utskottsutlåtandet, och jag har med detta anförande endast velat uttrycka förhoppningen, att den möjlighet till dispens, som enligt utskottets förslag dock står öppen, skall komma att användas så att därmed likställighet inför lagen åtminstone skapas.

Herr Ewerlöf: Herr talman! Den förda debatten har ju kommit att i första hand rikta uppmärksamheten på det föreliggande förslaget i vad det avser behandlingen av skattereserverna. Jag skulle emellertid vilja uppta kammarens tid med den huvudfråga, som här föreligger, nämligen frågan om att överhuvud taget förlänga lagstiftningen om begränsning av utdelningarna. En föregående talare har sagt, att han fann de skäl som anförts för denna förlängning bärande och övertygande. Håller man sig till handlingarna finns emellertid inte någonting annat utsagt till motivering för denna förlängning än vad departementschefen anført. Han säger: »De skäl, som föranlett ifrågasvarande lagstiftning, lära emellertid alltjämt vara för handen, och en utsträckning av giltighetstiden torde få anses motiverad.» Det är allt vad som står i handlingarna om denna sak.

Nu råkar jag ju vara medlem av regeringen vid den tidpunkt då den första begränsningslagen kom till, således år 1943, och jag har därför ett intresse av att få fastslaget vilken motivering som då åberopades för tillkomsten av denna lag. Det var ju, såsom alla erinra sig, i samband med det då genomförda pris- och lönestoppet som denna lag kom till. Från de ingående förhandlingar, som finansministern och jag hade anledning att föra vid denna tidpunkt, minns jag mycket väl, hur lönestoppet betraktades såsom en självfallet mycket väsentlig sak i hela den politik, som man ansåg borde föras, och när man kom över till att i detta sammanhang också göra en begränsning av möjligheterna att dela ut bolagsvinster var det inte så mycket därför att man ansåg, att denna fråga i och för sig var av den storleksordning att den kunde på ett mera märkbart sätt inverka på köpkraften i landet, utan det var i väsentlig mån rent psykologiska skäl som åberopades. Man sade — och det böjde vi oss alla för — att man inte gärna kunde komma till arbetarna och begära, att de skulle finna sig i att få sina löner begränsade, samtidigt som man medgav, att bolagen skulle kunna åtminstone teoretiskt på en eller annan punkt höja sina utdelningar. Det skulle ha en sådan återverkan, att det psykologiskt måste te sig olämpligt.

Detta skäl böjde vi oss alla för, men hurudan är situationen nu? Vi ha som vi alla veta inte längre något lönestopp, och det är ju inte länge sedan finansministern här i kammaren förklarade, att han ansåg, att tiden nu var inne att i lönehänseende återvinna 1939 års reallönvärde, därför att, som han uttryckte sig, den nationalinkomst, som vi för närvarande torde ha att räkna med, torde ungefärligen motsvara realvärdet av 1939 års nationalinkomst. Från denna utgångspunkt skulle naturligtvis slutsatsen bli, att vi, i det läge vari vi nu befinna oss, utan någon som helst våda för penningpolitiken i övrigt även skulle kunna medge en sådan höjning av utdelningarna — om det överhuvud taget av andra skäl skulle kunna ske — att dessa komme upp till samma realvärde som de genomsnittligt hade år 1939.

Jag tror nu visst inte, att läget är sådant, att vad jag nu sagt har någon större praktisk betydelse, men jag har i alla fall velat framhålla dessa synpunkter från den ursprungliga tillkomsten av lagen, som alltså motiverades mera av rättviseskäl än av praktiska skäl. Här har ju från andra håll, som

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

ha större möjligheter än jag att bedöma läget, vitsordats, att detta ingalunda är sådant, att våra bolag skulle ha något intresse av att höja sina utdelningar i någon större utsträckning, utan deras intresse är ju inriktat framför allt på deras föredömliga konsolideringssträvanden.

Jag skulle emellertid vara tacksam, om finansministern finge anledning säga något om de skäl, som förestavat honom att nu lägga fram detta förslag om förlängning av utdelningsbegränsningslagen. Har han måhända i enlighet med herr Björnssons resonemang här i debatten ansett, att även denna fråga skulle kunna anses ha ett visst sammanhang med källskatteförslaget, så att man genom att höja utdelningarna i år skulle kunna ställa medel till förfogande, som i själva verket inte komme att bli beskattade? Om denna omständighet haft någon mera avgörande inverkan, har det nu sitt intresse att få det fastställt, ty då har man också fått fastslaget, att den nu begärda förlängningen av denna lag är av en provisorisk engångskaraktär, som betingas av källskattelagens tillkomst, och då har man ju ur de synpunkter jag här velat anlägga på denna fråga anledning att se mera optimistiskt på framtiden än man måhända eljest skulle göra, då ju denna lag nu onekligen förlänges med en motivering, som icke korresponderar med den motivering, som förelåg när lagen ursprungligen kom till.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Den kritik, som riktats mot det framlagda lagförslaget, har närmast tagit sin utgångspunkt i bestämmelserna rörande skattereserverna, men jag har på känn, att den siste talaren kanske tydligast gav uttryck åt den känslöstämning, som ligger bakom denna kritik och som nog ger vid handen, att kritiken mera riktar sig mot utdelningsbegränsningen än mot anstalterna för att bevara skattereserverna. Men dessa båda saker ha kopplats samman. Det skedde, tror jag, första gången i bankofullmäktiges yttrande. Olika förslag hade framkommit, och från bankofullmäktiges sida antyddes helt enkelt, att den nödvändiga spärren skulle kunna vinnas genom en förlängning av utdelningsbegränsningen.

Jag skall här tala mycket öppet. Dessa skattereserver, som bolagen få behålla, äro ju, det kommer ingen ifrån, en ren gåva till bolagen. Det är inte fråga om annat än att bolagen här slippa från att betala ett helt års skatt. Det är klart, att detta döljs av att bolagen äro långlivade. Första året ha de icke betalt någon skatt, och vi komma nu till en punkt, då de befrias från den eftersläpande skatten. Det är alltså ganska naturligt, att den som anser bolagens uppgift inte i främsta rummet vara att skapa vinst åt aktieägarna, utan som betraktar bolagen såsom organ för ett utnyttjande av samhällets produktiva resurser, måste fråga sig om det är rimligt, att dessa tillgångar skola betraktas på samma sätt som andra tillgångar, vilka eventuellt skulle kunna utdelas. Jag är säker på att många med mig frågat sig, om det verkligen vore så orimligt att beskatta dem. Men de äro en gång beskattade, och en sådan åtgärd skulle kanske trots allt förefalla många stötande. Det man från det allmännas sida har intresse av är att dessa medel komma till det produktiva livets nytta och icke i onödan öka enskilda aktieägares inkomster.

I detta läge ställer man sig frågan, huru vi skola nå det målet. Båda de linjer, som av den sakkunnige utarbetats, föreföllo mig ganska besvärliga, och när därför detta uppslag framkom att sammankoppla hela denna fråga med frågan om utdelningsbegränsningen för att på så sätt få till stånd ett uppskov med avgörandet, fann jag det vara, jag vill gärna säga det, en provisorisk utväg, som skulle kunna medföra att skattereserverna bundos. Jag har en känsla av att ju längre tid man kan binda tillgångarna hos ett företag, desto

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)
mera onaturligt kommer det att förefalla ledningen för företagen att dela ut dessa medel till aktieägarna.

Nu säger man, och det är till en viss del riktigt, att hela utdelningsbegränsningen ju kom till i samband med prisstoppet och lönestoppet. När nu åtminstone lönestoppet och inkomststoppet upphört, varför skola vi inte också släppa utdelningsbegränsningen? Ja, det skulle jag mycket gärna vilja mera utförligt diskutera, men det förefaller mig som om det är en egendomlig fråga, när vi samtidigt från alla de tidigare talarna hört, att man är fullt ense om att någon ökning av utdelningarna inte skall ske. Man anser det alltså inte stötande att utdelningarna begränsas, utan man vänder sig bara mot det sätt på vilket begränsningen utformas i lagstiftningen. Jag skall dock säga ett par ord om denna sammankoppling mellan utdelningsbegränsningen och prisstoppet och lönestoppet.

Det är bekant, att från lönestoppet redan från början undantogs de sämst ställda inkomsttagarna och att sedan även undantagits den mycket övervägande delen av löntagare, som befinna sig i de lägre inkomstskikten, men det är ett faktum, att även efter den provisoriska löneförbättring, som denna riksdag antagit för i statstjänst anställda, den stora huvudmassan av inkomsttagare med medelstora och större inkomster icke på långt när fått kompensation för prisstegringen. Där har faktiskt lönestoppet i modifierad form bibehållits. Det kanske ändå inte är oriktigt — trots att åtminstone i andra kammaren några talare livligt understrukt, att även småsparare placera pengar i aktier — att betrakta huvudmassan av aktieägare såsom mera tillhörande den grupp, som icke fått kompensation för prisstegringen.

Jag vill dessutom tillägga, att inkomststoppet inte är på det sättet avfört från vår ekonomiska politik, att det från regeringens sida skulle ha sagts, att man inte har något intresse av hur mycket inkomsterna stiga. Tvärtom har det utomordentligt starkt betonats, att inkomstpolitiken måste hållas inom gränserna för oförändrade priser. Det betyder ett mycket starkt inkomststopp, när vi säga till löntagarna: »Ni måste se till att edra krav icke sträcka sig längre än att de kunna tillgodoses inom bestående priser.» Jag skulle därför mycket väl kunna säga, att inkomststoppet består, och från denna utgångspunkt kunde ju också utdelningsbegränsningen mycket väl motiveras. Men allt detta vill jag inte lägga allt för stor vikt vid, därför att jag väl kan tänka mig att meningarna här gå mycket starkt isär. För mig är inkomst av kapital inte av samma art som inkomst av arbete. Jag kan säga öppet, att den politik, som vi i regeringen företråda, går ut från att inkomst av arbete skall betalas så bra som möjligt men att inkomst av kapital skall hållas så låg som möjligt. Detta gör kanske, att jag inte kan se på dessa saker på samma sätt som en del av de föregående talarna.

När man säger, att denna lagstiftning kommit för sent, är det väl ändå skäl att erinra om att professor Nials promemoria förelåg redan i oktober. Det stod alldeles klart vid behandlingen av uppbördsreformen, att dessa skattefonder på ett eller annat sätt skulle tagas upp till särbehandling. Om man redan från början beslutat sig för att tillåta, att dessa skattefonder utan vidare skulle få föras över till reservfonder — någonting som nu framställles som ganska önskvärt — är jag säker på att det hade mött en mycket stark och kanske mycket bitter kritik. Just därför att den väg, på vilken bindningen bör ske, inte är så klar, ha vi i finansdepartementet föredragit att låta frågan anstå under det år, som denna lagstiftning skall gälla. Vilka former som till sist befinnas vara de lämpliga får bli föremål för ytterligare övervägande.

Jag kan inte sluta detta anförande utan att på ett par punkter påpeka vad jag skulle vilja kalla inkonsekvenser i den kritik som framförts. Inte minst

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

herr Nordenson strök under, att det är i företagets eget intresse, att man konsoliderar så mycket som möjligt, och han hade alldeles rätt i sin historiskskrivning, när han talade om hur dessa skattereserver tillkommit. De ha utan tvivel vuxit fram såsom ett uttryck för en önskan om en riktig bokföring — när året var slut skulle man faktiskt ha de fonder som behövdes för att betala skatt på det året, på samma sätt som det säkerligen vore önskvärt för varje enskild att när året är slut veta, att den skatt han har att betala på det årets inkomst ligger reserverad, även om inte alla inkomsttagare kunna ställa sig i detta gynnsamma läge. Att detta är någonting som inte bara är önskvärt från låt mig säga en riktig bokföringssynpunkt, utan också från samhällets synpunkt, skall jag gärna erkänna, och det har således varit en mycket klok och bra politik, att ett dylikt samlande av reserver skett.

När emellertid herr Nordenson därifrån kommer fram till att våra stora bolag äro så inställda på en dylik konsolideringspolitik, att hela denna lagstiftning är onödig, undrar jag om han inte ändå drar väl långtgående slutsatser. Det sades av herr Wehtje att faran för en utdelning av dessa fonder var närmast obefintlig — denna fara var överskattad, och man kunde lita på företagets lojalitet, ty de hade en önskan om att konsolidera sig.

Efter alla de anmärkningar jag fått höra om min s. k. blåögda optimism har jag kanske blivit något mera försiktig vid bedömningen av människor och deras handlande, och jag vågar inte dra så säkra slutsatser i fråga om hur företagen skulle ställt sig vid en sådan låt mig säga platonisk uppmaning från regeringens sida till företagen att inte dela ut ur sina fonder. En vädjan, som herr Nordenson talade om, tror jag i många fall hade följts, men lagarna äro ju inte till för dem som inga lagar behöva, utan för andra. Vi ha ju dock sett exempel på hur höjningar av utdelningen skett, jag skulle till och med vilja säga mot avrådan.

När herr Wehtje och flera med honom säga, att lagstiftningen ställer de företag, som öppet redovisa sina reserver, i en sämre ställning än dem som inte göra det, vill jag gärna erkänna, att det är riktigt, men vidden av denna anmärkning kan väl bedömas av att praktiskt taget alla våra börsnoterade företag ha skattereserver. Det skulle således gälla andra företag. Däremot förstod jag inte riktigt herr Wehtjes yttrande, att medel, vilka inte öppet redovisas, behandlas på annat sätt. Jag förstår inte riktigt vilka medel det här är fråga om, ty om sådana medel — låt oss kalla dem för dolda reserver — tagas fram, bli de ju beskattade. Jag kan således inte se, att det på denna punkt skett någon orättvisa gentemot de företag det här gäller.

Från den utgångspunkten att denna lagstiftning inte behövs, då det från företagets sida ändå inte skulle bli tal om att dela ut dessa medel och således utdelningsbegränsningen överhuvud taget är onödig, har jag svårt att förstå, att det skall behöva råda så mycket delade meningar i denna fråga. Man kan säga, att lagstiftningen är onödig, men eftersom lagstiftningen är ett stöd för de företagare, som förmena att konsolideringen är deras främsta önskemål, skulle jag ju snarast ha väntat, att man sagt, att det visserligen inte är roligt, att vi behöva en lagstiftning som denna, men med vår kännedom om människonaturen — även när det gäller aktieägare och styrelser — är man glad över att ha fått detta stöd från lagstiftningens sida, när det gäller att konsolidera våra företag.

Herr Schlyter: Herr talman! Efter finansministerns uttömmande framställning finns det inte någon anledning att från utskottets sida förlänga debatten.

Jag vill endast vad angår möjligheten att överföra skattereserver till reservfond erinra om att i propositionen uttalats, att dispens från spärregeln i vissa

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)
fall skulle kunna vara motiverad, när överföring av detta slag skett, och med anledning av en anmärkning från lagrådet har departementschefen anmärkt, att även i andra fall sådana omständigheter kunna tänkas föreligga, att en tillämpning av dispensregeln skäligen bör komma i fråga. Utskottet har inte haft någon anledning att härutöver föreslå några direktiv för Kungl. Maj:t beträffande dispensvägens tillämpning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wehtje**: Herr talman! Jag skulle med några ord vilja ta fasta på vad finansministern nämnde. Han började med att tala om att uppbördsreformen skulle medföra, att företagen fingo en ren gåva i det att skatten blev efterskänkt för två år, men det är ju då ganska egendomligt att konstatera, att det blir en efterskänkning endast för dem som avsatt medel till skattereserver. För de andra företagen gäller ju inte något liknande. För övrigt är det egentligen att vända på ord, ty företagen måste ju betala skatt år efter år. Det blir inte någon paus i skattebetalningen, utan innebörden av skattereformen är ju endast, att det blir en ändring av underlaget, på vilket skatten beräknas. Detta förskjutes från ett år till ett annat, och någon minskning av skattebördan blir det inte.

Vad sedan angår uttalandet, att det fortfarande gäller lönestopp i en modifierad form, vill jag säga att lönestoppet dock inte sträckt sig längre än att alla löntagare fått kompensation för dyrtiden. Detta har inte kommit aktieägarna till godo i någon form, och många av aktieägarna äro ju dock småfolk, som äro i mycket stort behov av en utjämning av inkomsterna, med hänsyn till dyrtiden. Därför kan jag inte se annat än att det vore mycket rimligt, att man senare, i den mån det kommer att finnas möjligheter till det, kunde lämna en kompensation i utdelningarna.

Sedan nämnde statsrådet Wigforss, att han inte förstod invändningen mot att lagstiftningen kommit så sent — professor Nials promemoria framlades ju redan i oktober, och där signalerades vilka åtgärder som eventuellt kunde komma i fråga med avseende på skattereserverna. Det är ju dock en väsentlig skillnad mellan en promemoria och ett lagförslag, som kommer så sent. De praktiska svårigheter för företagen, som jag påtalade, ha ju inte kunnat undgås, och dem känna vi ju från uppgörandet av våra bokslut.

Finansministern förstod vidare inte mitt uttalande om medel, som ha kunnat reserveras på annat sätt än i skattefonder. Det skulle då ha skett dolt och på ett sådant sätt att reserverna inte blivit beskattade. Då vill jag endast säga, att de företag, som fört sina avsättningar för framtida behov — för exempelvis skattebetalning — till en dispositionsfond och låtit dem beskattas, ju komma i ett gynnsammare läge än de som uttryckligen utsagt att medlen skulle avsättas för skatteändamål.

I övrigt skulle jag vilja ansluta mig till vad herr Nordenson uttalade. Finansministern förmenade, att det var tacknämligt för företagare, som ville föra en sträng konsolideringspolitik, att få ett stöd i form av denna lagstiftning för att kunna fortsätta på denna väg. Jag tror, att detta stöd är obehövt. Den önskvärda politiken har helt visst företagen fört ändå.

Sedan endast ett par ord till herr Björnsson. Han gjorde gällande att det föreliggande förslaget hade en annan, mera reell betydelse än vad jag i mitt förra yttrande inlade i det, men jag förmenar, att betydelsen av detta lagförslag ligger i att man slår vakt om fullföljandet av penningpolitiken sådan den uppdragits tidigare. När vi i höstas diskuterade övergångsbestämmelserna för uppbördsreformen, var det ju tal om, vilket herr Björnsson i sitt inlägg i debatten mycket ingående utvecklade, att man skulle se till att det inte

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)
redovisades större inkomster under dessa övergångsår än vad man hade framvisat förut. Här är man ju inne på en helt annan sak. Här gäller det ju, att man rent av skall försöka pressa ned inkomsterna för att kunna få fram så mycket större under senare år. Det skulle vara innebörden av herr Björnssons utläggning.

Herr Björnsson påtalade ett förhållande, som skulle kunna uppstå, om inte de bestämmelser, som här äro föreslagna, funnes. Herr Björnsson sade, att om det funnits möjligheter att överföra medel från skattefonden till reservfonden, skulle företag, som sedan den nya aktiebolagslagen trätt i kraft behöva fylla på reservfonden, kunna göra detta med undgående av beskattning. Men då vill jag erinra om att medel, som äro avsatta till skattereserver och skattefonder, ju äro företagens beskattade medel, och om dessa föras över till reservfonden sker därigenom ingen orättvisa i skattehänseende.

Herr Bårg, Johan: Herr talman! För att slippa besvära kammaren, när vi komma till bevillningsutskottets betänkande, ber jag att redan nu få säga ett par ord i anledning av herr Wetters anförande.

Herr Wetter bekymrade sig främst över hur det skulle gå med pensionsfonderna och bolagens möjligheter att fullgöra sina förpliktelser till dessa fonder, då sådana förpliktelser åvilade bolagen och då de icke fingo disponera medel ur skattereserverna. Jag vill här bara påpeka att utskottet inte varit okänsligt för detta argument. Samma argument har framförts i herr Wehtjes m. fl. motion. Utskottet har därför till bestämmelserna om rätt till avdrag vid avsättning till pensionsfonder fogat en passus, som måste anses täcka vad man därvidlag önskar. Det heter i detta tillägg, att Kungl. Maj:t skall äga medgiva aktiebolag med avseende å dess särskilda förhållanden undantag från den givna spärregeln samt därvid föreskriva de villkor för undantaget som prövas nödiga. Då heller ingen givit sig på att yrka avslag på utskottets hemställan eller på propositionen, får det väl anses fastslaget, att även de som nu opponera mot det föreliggande lagförslaget finna sig skäligen till freds med det sådant det utformats.

Utöver detta vill jag endast säga ett par ord i anledning av herr Nordensons anförande. Jag har alltid med största intresse lyssnat till herr Nordenson. Klart och logiskt framlägger herr Nordenson sina synpunkter, och jag kände mig därför en smula förvånad över det snedsteg från den annars så aktningvärda logiken, som jag tyckte, att herr Nordensons tal vittnade om. Herr Nordenson säger, att om en vädjan skett till näringslivets män att inte släppa ut dessa skattereserver, skulle förvisso en sådan vädjan inte ha förklingat ohörd, utan man skulle kunnat nå det mål man syftar till, men på ett lämpligare sätt än genom en lagstiftning, som förefaller osympatisk och ganska obehövlig. Samtidigt framhåller herr Nordenson, att genom detta lagförslag de, som lojalt följt den riktiga och goda principen att avsätta medel till skattefonder, komma i ett sämre läge än andra. Men de som inte äro lika lojala hade väl, föreställer jag mig, lika lätt slunkit undan, om man riktat en vädjan till dem. Man hade säkerligen inte vunnit något mera med en dylik vädjan än med lagstiftningen. Som statsrådet Wigforss sade, är det i allmänhet så här i livet, när man söker lagstifta, att man får tänka på dem, som inte följa de allmänna rättsregler, som annars böra ligga till grund för vårt handlande, utan som handla i strid mot dessa. Sådana människor möter man nog såväl när det gäller lagstiftning som i annat sammanhang. Jag tror därför, herr Nordenson, att man hade vunnit lika litet sympati och förståelse hos dessa företagare genom en vädjan, som man vinner genom denna lag.

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

Det var detta jag inte fick att gå logiskt ihop, men det kan ju herr Nordenson förklara för mig, när vi bli på tu man hand.

Herr Nordenson: Herr talman! Jag vill med anledning av herr Bärge's yttrande säga, att här faktiskt föreligger en bestämd skillnad mellan de olika kategorierna — de som avsatt medel till en skattefond och de som inte brytt sig om detta. Vad som är rigoröst är inte detta, att dessa förstnämnda företagare inte få dela ut medlen — det tror jag man skulle kunnat undvika med min appell — utan det förhållandet, att de även annorledes bli hårdare bundna än de som inte avsatt några medel till skattefonden. Ett företag, som avsatt medel efter hand exempelvis till en dispositionsfond eller som låter medlen stå på vinst- och förlusträkning, kan fritt använda medlen och överföra dem till en reservfond eller skuldregleringsfond i överensstämmelse med den nya aktiebolagslagen. Medlen skulle även kunna föras till en pensionsfond. Men den företagare som avsatt medel till skattefonden är bunden, ty även om han inte har någon avsikt att höja sin utdelning, får han inte göra en överföring till reservfonden, och han får inte åtnjuta avdrag, om han överför medlen till en pensionsfond. Han är således ställd i en väsentligt sämre ställning.

Vad gäller frågan om vad man skulle kunnat vinna med en appell till företagarna, huruvida den skulle ha hörsammats, huruvida man skall se mörkt på människor o. s. v., vill jag säga, att jag också ser rätt pessimistiskt på människorna i likhet med herr Wigforss. Jag tror inte de äro särskilt fromma. Jag vill inte säga, att inte företagarna skulle vilja höja sina utdelningar under vissa betingelser, och för att icke något missförstånd skall uppstå på denna punkt vill jag något närmare precisera min syn på saken.

Jag anser, att företagarnas ambition är den, att om deras företag efter en stark konsolidering har utsikt att mera kontinuerligt hålla en högre utdelning, så bör denna efter hand rimligen höjas. Med anledning därav önska vi företagare så småningom få bort hela denna lagstiftning om utdelningsbegränsning. Jag erkänner, att vi ha en annan uppfattning än herr Wigforss på denna punkt och att vi anse, att kapitalisten bör få en viss glädje av sina pengar.

Vad jag i detta fall velat göra gällande är, att därest man i detta speciella läge med hänvisning till att uppbördsreformen åstadkommit en extraordinär situation hade riktat en vädjan till näringslivet, att man förväntade, att dess representanter icke skulle använda dessa skattefonder nu och överhuvud taget inte ta uppbördsreformen till intäkt för höjningar, tror jag att denna appell i stor utsträckning skulle ha hörsammats, och vi hade sluppit denna enligt min mening mycket otillfredsställande lag.

Jag vill tillägga en sak. När finansministern talar om att man efterskänker något mer än ett års skatt, får man komma ihåg, som herr Wehtje redan påpekat, att även under de kommande åren skatt skall betalas, ehuru grundad på det löpande året. Vad som efterskänkes är skatten för de sista åren i ett företags existens, precis som när det gäller en fysisk person, som har en jämn och konstant inkomst. Fördelen ligger i att denne slipper betala så hög skatt, när han blir pensionerad och får minskade inkomster, eller att hans stärbhus slipper betala skatt när han dör. Det är således den skatt, som utgår de två sista åren av företagets existens, som faller bort. Men många företag ha ju, särskilt om de äro konsoliderade, anledning att hoppas kunna få leva ganska länge. Vi ha bolag som existerat mycket lång tid och som väl på grund av sin ekonomiska styrka komma att leva länge — kanske femtio, kanske hundra år. Låt oss diskontera ned denna efterskänkning till dagens värde, så kanske inte den gåva, som här överlämnas till dessa företag, är så förfärligt svindlande som herr Wigforss vill göra gällande.

Ang. begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

Jag skall inte fördjupa mig mera i denna sak. Jag slutar med att säga, att den proklamation, som herr Wigforss gjorde om att kapitalet skall tjäna så litet som möjligt, vill jag för herr Wigforss' egen skull hoppas, att svenska folket glömt när han nästa gång blir nödsakad att vända sig till spararna och be dem att komma med sina pengar. Hans yttrande är den våldsammaste attack mot sparandets idé, som jag kan minnas att jag hört.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Med anledning av det sista herr Nordensson anförde vill jag bara säga, att när jag fällde detta yttrande, upprepade jag endast vad det gamla borgerskapets liberala ekonomer alltid predikat, nämligen att arbetslönerna skola vara så höga som möjligt och kapitalräntan så låg som möjligt, om samhället skall trivas.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med det tillägg till 3 § i förslaget till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag, som förordats i motionerna I: 259 och II: 409.

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75, i vad densamma avser förslag till förordning med vissa bestämmelser angående aktiebolags rätt att vid taxering njuta av drag för överföring av medel till pensionsstiftelse m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. beskattning av aktiebolags avsättning till pensionsstiftelse m. m.

Genom en den 15 februari 1946 dagtecknad proposition, nr 75, i vad densamma hänvisats till bevillningsutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning med vissa bestämmelser angående aktiebolags rätt att vid taxering njuta av drag för överföring av medel till pensionsstiftelse m. m.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet upptagit följande i anledning av propositionen väckta motioner, såvitt motionerna hänvisats till bevillningsutskottet, nämligen

- 1) motionen I: 258 av herr *Bergvall* m. fl.; samt
- 2) de likalydande motionerna I: 259 av herr *Wehtje* m. fl. och II: 409 av herr *Wiberg* m. fl., vari i förevarande avseende hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta, att i den föreslagna förordningen med vissa bestämmelser angående aktiebolags rätt att vid taxering njuta av drag för överföring av medel till pensionsstiftelse m. m. skulle såsom ett tredje stycke intagas ett stadgande av i huvudsak den lydelse, som i motionen angivits.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 75, till den del propositionen hänvisats till utskottet, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med bifall till de likalydande motionerna I: 259 och II: 409 — till den del dessa motioner hänvisats till utskottet — antaga följande

Ang beskattning av aktiebolags avsättning till pensionsstiftelse m. m.
(Forts.)

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Förslag

till

förordning med vissa bestämmelser angående aktiebolags rätt att vid taxering njuta avdrag för överföring av medel till pensionsstiftelse m. m.

Härigenom förordnas som följer.

Har aktiebolag i fastställd balansräkning för räkenskapsår som utgått den 31 december 1944 eller senare, dock före den 31 december 1945, redovisat skattefond eller annan post avseende ogulden skatt (skattereserv), må bolaget, såvitt angår räkenskapsår som utgått den 31 december 1945 eller senare, dock före den 31 december 1947, vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt icke njuta sådant avdrag för överföring av medel till pensionsstiftelse eller annan personalstiftelse, varom i punkt 2 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen stadgas, med mindre skattereserven redovisas oförminskad.

I skattereserven skall anses ingå, förutom reservens belopp enligt fastställd balansräkning, jämväl belopp som bolagsstämman vid balansräkningens fastställande beslutat överföra till skattereserven.

Konungen äger medgiva aktiebolag med avseende å dess särskilda förhållanden undantag från stadgandet i första stycket och därvid föreskriva de villkor för undantaget, som prövas nödiga.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

B) samt att motionen I: 258, till den del motionen hänvisats till utskottet, måtte av riksdagen — i den mån motionen i denna del icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut i betänkandet anfört — lämnas utan åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Wehtje, Björnsson, Axel Ivar Anderson, Wetter, Sandberg* och *Olson* i Göteborg, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **Wehtje**: Herr talman! Jag skall inte upprepa debatten från det föregående ärendet, men samma skäl, som tala för en utförligare skrivning från utskottets sida, när utskottet här tillmötesgått min tillsammans med några kammarkamrater avgivna motion, föreligga ju i båda fallen.

Jag skall endast uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t vid prövningen av dispensansökningarna beaktar de fall, då det skulle innebära en ren obillighet att inte tillmötesgå framställningar om att få minska skattereserverna och likafullt få räkna avsättningar till pensionsstiftelser såsom avdragsgilla i skattehänseende.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring av

lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

*Lagförslag
ang. arrende
av viss kom-
munal jord
m. m.*

Genom en den 4 januari 1946 dagtecknad proposition, nr 12, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord; samt
- 2) lag angående ändrad lydelse av 2 kap. 49 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft två i anledning av densamma väckta motioner, nr 223 i första kammaren av herr *Ericsson, Herman*, m. fl., och nr 356 i andra kammaren av herr *Pettersson i Degerfors* m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord samt vidtaga härav betingad ändring i förslaget till lag angående ändrad lydelse av 2 kap. 49 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 223 och II: 356 och med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen nr 12 framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord antaga två i utlåtandet införda, med 1 och 2 betecknade, förslag till lagar i nu ifrågakvarande ämnen.

Reservationer hade anmälts

- 1) av herr *Hage*, som likväl ej antytt sin åsikt;
- 2) av herr *Sten*, likaledes utan angiven mening;
- 3) av herr *Hellbacken*, som på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord oförändrat;
- 4) av herrar *Norman, Olovson* i Västerås och *Lundberg*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan,

A. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 223 och II: 356

- 1) avslå det genom propositionen framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord; samt
- 2) med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 2 kap. 49 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag i ämnet;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa ytterligare utredning i vad mån och på vad sätt de sociala arrendebestämmelserna kunde göras tillämpliga å sådana arrenden av kommunal jord, som vore av mera permanent art, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr **Norman**: Herr talman! Det råder rätt skiljaktiga meningar om den lämpliga utformningen av den lagstiftning, varom här förslag föreligger.

Lagförslag ang. arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

För statsmakternas del är det ganska naturligt, att man söker få till stånd likartade bestämmelser för de stora grupper av den kategori av medborgare, som det i de olika fallen här gäller. För arrendatorerna ter det sig lika naturligt, att de böra ha sina förhållanden ungefär likartat reglerade, oberoende av vem som är ägare till den brukade jorden, när arrendatorerna i övrigt befinna sig under likartade sociala förhållanden.

År 1943 reformerades arrendelagstiftningen, och tillämpningsområdet beträffande de sociala bestämmelserna utvidgades ganska väsentligt. Sedermera ha ungefär likartade bestämmelser blivit i annan ordning fastställda för kronoarrendatorerna och för arrendatorer av ecklesiastika boställen. Nu föreligger ett förslag, som skall komplettera och i viss mån likrikta villkoren för ytterligare en grupp av arrendatorer. Det gäller nu dels de arrendatorer, som sitta på viss allmänningsjord, dels dem, som arrendera kommunal jord. Beträffande den första kategorien råda inga meningsskiljaktigheter — den ändring, som påyrkas i den av mig undertecknade reservationen, är en ren följdändring till yrkandet beträffande de kommunala arrendena.

Det är beträffande dessa kommunala arrenden som meningarna framför allt äro skiljaktiga. Frågan om dem är inte ny. 1936 års arrendeutredning, vilken förberedde den lagstiftning, som riksdagen beslutade 1943, övervägde spörsmålet, om denna grupp av arrendatorer lämpligen också skulle ryckas in under de sociala bestämmelserna i nyttjanderättslagens andra kapitel. Utredningen fann knappast något behov föreligga därav och konstaterade vidare, att dessa kommunala arrenden ofta och kanske vanligen äro av mera tillfällig karaktär, varför sådana tvingande bestämmelser inte skulle passa så bra för dem. Riksdagen uttalade emellertid, då den behandlade lagförslaget om de sociala bestämmelserna i fråga om arrenden avseende jord i privat ägo, att det borde undersökas, huruvida man inte skulle kunna komma fram till likartade bestämmelser även för de mera permanenta, kommunala arrendena. Sedan dess har frågan ytterligare utretts, och det har därvid kunnat konstateras, att man i det avseendet inte utan vidare kan flytta in dessa arrendatorer under nyttjanderättslagens bestämmelser, utan att detta måste ske med vissa modifikationer på grund av det stora kommunala intresse, som här föreligger, att kunna disponera åtminstone en del av den utarrenderade jorden ganska snabbt.

Jordbruksministern har till yttermera visso understrukt detta kommunala intresse och modifierat det lagförslag, som utredningsmännen utarbetat. Utskottet har därefter föreslagit ytterligare en modifikation, och dessutom föreligga några reservationer.

För mig står det ganska klart, att någon anledning knappast föreligger att lagstadga om några särskilda modifikationer beträffande kommunala arrenden, som äro av mera permanent karaktär, utan att för dessa arrendatorer de sociala arrendebestämmelserna så gott som helt och fullt kunna få gälla. De kommunala jordarna äro vanligtvis av annan karaktär än jordbruksjord; kommunerna köpa in mark för att ha tillgång till tomtmark för bostadsändamål, för att ha tillgång till mark för industriändamål eller något annat kommunalt ändamål, men icke för att bevara denna jord för jordbruksdrift. Det förekommer ibland och kanske inte så sällan, att sådan jord ganska snabbt behöver disponeras, och kommunerna ha då ett ganska legitimt behov av att i arrendelagstiftningen få behålla avtalsfriheten inom de allmänna bestämmelsernas ram. Jag tror inte heller att de arrendatorer, som bruka sådan mark, behöva bli socialt missgynnade, om en sådan avtalsfrihet fortfarande skulle få gälla.

Nu föreslås en minimiarrendetid av ett år. Detta kommer väl i praktiken att resultera i att denna minimitid i stor utsträckning kommer att bli en maxi-

Lagförslag ang. arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

miarrendetid. De jordar, som det här är fråga om, ligga i allmänhet nära de stadsplanelagda områdena, och de lära därför vara ganska eftersökta såsom jordbruksjord, t. ex. av trädgårdsmästare, och det råder, efter vad som har upplysts från sakkunnigt håll inom utskottet, en ganska stor konkurrens om sådana arrenden. Skall det nu i regel bli ettåriga arrenden för dessa jordar, föreligger den olägenheten, föreställer jag mig, att denna konkurrens kan komma att göra sig gällande varje år och att arrendatorn då kommer att sitta rätt otrygg. Förefunnes här en sådan avtalsfrihet, att kommunen kunde komma överens med arrendatorn om att denne finge arrendera jorden på viss tid — man kanske kan stipulera en längre tid, t. ex. en tid av fem år — kunde i arrendeavtalet införas det villkoret, att arrendekontraktet skulle kunna hävas, om kommunen behövde denna jord för något speciellt kommunalt ändamål. Det skulle inte vara till olägenhet för arrendatorn, om det vore möjligt att kunna komma överens på detta sätt, och för de mera permanenta arrendena förefinnes knappast någon anledning att ha de särbestämmelser, som föreslås i detta lagförslag. Dessa arrendatorer kunna gärna få känna den trygghet, som den femåriga arrendetiden och de övriga momenten i de sociala bestämmelserna i arrendelagen kunna bereda.

Nu har visserligen den frågan åtminstone delvis prövats, om man inte skulle kunna gå en annan väg än den av jordbruksministern föreslagna. En reservant inom den utredning, som har haft frågan om hand, har kommit med uppslaget, att en arrendator, vilken brukade en jordbruksegendom, som, efter vad man kan bedöma, för en längre tid framåt komme att användas såsom jordbruksegendom, skulle få möjlighet att begära och få prövat av någon myndighet, att för honom skulle gälla de sociala bestämmelserna i 2 kap. nyttjanderättslagen.

Departementschefen har visserligen avvisat detta uppslag, men jag tycker inte att det är slutgiltigt prövat. Det bör undersökas, om man icke på denna eller på någon annan liknande väg skulle kunna komma till ett resultat, som i detta fall gäve större trygghet åt ifrågavarande grupp av arrendatorer. Även andra utvägar synas mig böra prövas.

Jag har från dessa utgångspunkter tillsammans med några medreservanter kommit till det resultatet, att varken Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag bör antagas i det skick, vari de nu föreligga, utan att frågan bör ytterligare utredas med inriktning på att söka få fram en lagstiftning, som ger avtalsfrihet, när det gäller dessa tillfälliga kommunala arrenden men som också ger större trygghet åt de arrendatorer, som inneha de mera varaktiga arrendena.

Från dessa utgångspunkter, herr talman, hemställer jag om bifall till min reservation.

Herr Sten: Herr talman! Liksom alltid, när man genomför en social skyddslagstiftning eller en avsevärd förändring och förbättring av en sådan, lär oss erfarenheten, att varken de närmast berörda medborgargruppernas intressen eller det allmänna rättsmedvetandet blir tillfredsställt, förrän åtgärden i fråga blir tillämplig på alla, som stå i samma ställning.

När vi år 1943 genomförde en förändring av den sociala arrendelagstiftningen, betraktade jag det därför som en naturlig och självfallen sak, att lösandet av vad som återstod av problemet att inränga alla arrenden av samma slag under denna lagstiftning eller i varje fall under dess principer, oavsett vem som var jordägare, borde ske snarast möjligt. När det gäller statens jord är det ju vanligt, att de principer, som fastslås att gälla för enskilda — i detta sammanhang alltså för bolag och för andra jordägare — få tillämpning, fastän

Lagförslag ang. arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)
formen härför blir en annan. Det utfärdas alltså en författning i annan ordning än när själva lagen stiftas.

Då betänkligheter här ha anförts från representanter för städer och för industriarbetare, vill jag dra en parallell med vad som äger rum, när en social skyddslagstiftning i andra avseenden fastställes av riksdagen för sådana arbetargrupper. Vi kunna som exempel ta arbetstidslagstiftningen. I den mån denna icke redan från början blev gällande för alla arbetargrupper, oberoende av vem som var företagens ägare, löstes frågan genom speciallagstiftning undan för undan: för lantbruk, för handel, för sjöfart o. s. v. När det gäller den sociala arrendelagstiftningen har utvecklingens gång varit den, att dessa sociala bestämmelser ursprungligen införts för bolagsarrenden och liknande arrenden. Resultatet av den arrendeutredning, som tillsattes på 30-talet, blev i detta avseende förnämligast den utvidgningen av de sociala bestämmelsernas tillämpningsområde, att även de s. k. godsarrendatorerna inbegreps under de sociala bestämmelserna. För domänverkets arrenden av samma storleksordning ha, i enlighet med de formella grunder som jag nyss antydde, liknande bestämmelser utfärdats, ehuru i annan ordning.

Nu stå vi inför problemet om kommunernas inrangering under den sociala arrendelagstiftningen. Departementschefen har, efter att ha tagit del av den särskilda utredning därom, som företagits, funnit den ägnad att läggas till grund för ett förslag till riksdagen i ärendet, men han har redan från början funnit det naturligt, att man vid utformningen av ifrågavarande lagstiftning tar all möjlig hänsyn även till kommunernas berättigade intressen. Och han anger såsom den främsta grundsatsen i detta avseende, att kommunerna icke skola hindras att i mån av behov tillräckligt snabbt kunna disponera över jord, som erfordras för kommunala ändamål.

Departementschefen har då först och främst kommit till den slutsatsen, att man i största möjliga mån skulle tillgodose dessa önskemål genom att kommunerna fritt skulle få disponera över sådan jord, som ligger inom stadsplanlagt område. När han vidare har funnit, att det är den sociala arrendelagens bestämmelser om arrendeupplåtelse för viss tid, alltså för minst fem år, som framkallat de allvarligaste betänkligheterna från de kommunala myndigheternas sida mot den ifrågasatta lagstiftningens genomförande — han förstår ju väl att det ibland kan vara svårt att på förhand med någon säkerhet avgöra, vilken jord som kan behöva tas i anspråk inom de närmaste fem åren — så har, till undvikande av dylika konsekvenser av lagstiftningen, minimitiden för arrendeupplåtelser av kommunal jord satts till ett år. Med dessa jämkningar har departementschefen ansett, att man har kunnat tillgodose kommunernas berättigade anspråk att snabbt kunna i sin besittning återfå utarrenderad jord för sina speciella ändamål, närmast då för bostadsbebyggelse.

Med undantag av de tre reservanter, vilkas talan herr Norman förde — om jag hade det minsta anlag för demagogi, skulle jag här skjuta in: icke i sin egenskap av andra lagutskottets ordförande, utan i sin egenskap av Fagersta stadsfullmäktiges ordförande — ha de övriga ledamöterna av utskottet varit eniga om att i det stora hela tillstyrka propositionen; de ha alltså funnit dess bärande grunder övertygande för sitt vidkommande. Den enda stridsfrågan inom denna majoritetsgrupp gäller, att propositionen företräder den uppfattningen, att arrende av brukningsdel som delvis ligger utom det stadsplanlagda området, skall underkastas de sociala bestämmelserna, medan utskottets majoritet här gått den motsatta vägen och sagt, att om någon del av brukningsdelen ligger inom det stadsplanlagda området eller — det är ett tillägg — det område, för vilket byggnadsbestämmelser ha utfärdats, skall arrendet av denna brukningsdel icke underkastas de sociala bestämmelserna.

Lagförslag ang. arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

För min del hade jag inte några egentliga betänkligheter emot att biträda Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, men jag kunde i enighetens intresse vara med om någon jämkning i denna paragraf; dock ville jag för mitt vidkommande inte gärna gå längre än att man skulle dra gränsen just vid gränsen för det stadsplanlagda området. Om det alltså funnes en brukningsdel, som skars av denna gräns, finge man då utarrendera den del därav — om den var så stor att den kunde ifrågakomma som en brukningsdel — som låg utanför det stadsplanlagda området och därpå tillämpa denna lag, under det att den del, som låg inom det stadsplanlagda området, kunde undantagas därifrån. Då jag emellertid inte ville öka antalet alternativ genom att söka utforma en självständig lagtext, nöjde jag mig med att avgiva den blanka reservation, som är antecknad till utskottets utlåtande.

Av handlingarna i detta ärende framgår ju, att det finns en mycket stor del av kommunala jordbruksfastigheter, som inte ha någonting med kommunernas byggnadsverksamhet att skaffa och som ofta ligga i helt andra kommuner och beträffande vilka det alltså inte kan, såsom ju också herr Norman anförde, resas några invändningar emot att sociala bestämmelser bli tillämpliga. Men det framgår också, om man uteslutande tar sikte på de delar av kommunernas jordbruksjord, som ligga intill kommunen och där det alltså kan bli frågan om att man undan för undan flyttar ut gränserna för det stadsplanlagda området, att propositionen innehåller bestämmelser om att sådana områden undan för undan obehindrat skola kunna tas i anspråk för dylikt ändamål.

Det är ju bekant för alla, som syssla med kommunala ting i stadskommunerna, att en förändring av en stadsplan inte är någonting, som kan göras från den ena dagen till den andra, och det är ännu mindre fallet då det gäller att få i gång en byggnadsverksamhet. När det ges möjlighet att tillämpa en minimitid på ett år för dessa arrenden, behöver det alltså inte vara någon särskilt framsynt kommunalförvaltning för att det hela skall gå väl i lås.

Vilket beslut man nu här skall hemställa till kammaren att fatta, kan ju i någon mån bli beroende av det resultat, som andra kammaren kommer fram till. Skulle det visa sig, att den övervägande meningen där är för att ta det kungl. förslaget med den ändring, som utskottet har föreslagit, är det givetvis lämpligast, att man förfar på samma sätt även här. Men då jag för min del, som sagt, inte hyser några betänkligheter beträffande den kungl. propositionen, kan jag för närvarande, med min nu avgivna förklaring till den blanka reservationen, sluta med att yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Hellbacken, vilket innebär detsamma som bifall till den kungl. propositionen.

Herr **Norman** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det är självklart att jag här inte kunnat tala i egenskap av utskottets ordförande, när jag har en annan mening än utskottets majoritet. Däremot vill jag bestämt bestrida, att mitt ställningstagande har påverkats av några som helst kommunala intressen där hemma. Fagersta stad äger inte en kvadratmeter mark utom det stadsplanlagda området och knappast någon annanstans heller, så att frågan är inte alls aktuell för den orten.

Herr **Hage**: Herr talman! Den, som i likhet med mig vid detta utskottsutlåtande avgivit en blank reservation, torde väl ha skyldighet att begära ordet för att här ge till känna vad som ligger bakom denna reservation och hur den kommit till.

Jag vill då först säga, att jag för min del liksom den näst siste ärade talaren kommer att yrka bifall till propositionen oförändrad och kommer att rösta i enlighet därmed. Jag har nämligen den bestämda uppfattningen, att ett bifall

Lagförslag ang. arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)
till propositionen kommer att medföra de största fördelarna för större delen av de arrendatorer, som det här är fråga om.

När jag nu skall säga några ord i denna fråga, vill jag först och främst erinra därom, att jag under 26 riksdagar i andra lagutskottet en mångfald gånger sysslat med arrendelagstiftningen. Under en så lång tid hinner man liksom skapa sig en »melodi» — för att låna ett uttryck från musiken — som man kan följa. Man kommer fram till en grundåskådning, som man har mycket svårt att gå ifrån. I denna fråga är min grundåskådning den, att den stora massan av arrendatorer bildar en proletärklass, som så mycket som möjligt bör stödjas genom en social skyddslagstiftning. Man kommer då lätt till den uppfattningen, att det även i fråga om dessa arrenden av *kommunal* jord bör finnas en social skyddslagstiftning och att därvidlag arrendatorernas krav på en dylik skyddslagstiftning måste gå före de kommunala intressen, som eventuellt därigenom läderas. Jag säger detta, trots det att jag tillhör en stad och trots det att jag väl kan förstå, att det finns kommuner och kommunalmän, som kunna finna en sådan lagstiftning ganska besvärlig. En sådan lagstiftning till skydd för dessa arrendatorer kan nämligen medföra en del besvärligheter, vilket en del medlemmar av denna kammare talat med mig om. Men trots detta är det för den, som har en sådan grundåskådning som jag har, naturligtvis svårare att ansluta sig till den uppfattningen, att det i stället bör finnas en långt gående lagstiftning till skydd för kommunerna mot den lille fattige arrendatorn. På grundvalen av denna min uppfattning yrkade jag i utskottet bifall till propositionen oförändrad.

Men då inträffade det i utskottet — det har redan berörts av herr Sten och det framgår också av detta rysligt söndertrasade utskottsutlåtande — att det blev en allmän förvirring, så att den ene utskottsledamoten efter den andre yrkade avslag på propositionen, och ett avslag på den tyckte jag skulle vara en ren olycka. Då det därefter kom fram ett kompromissyrkande, sade jag därför, att jag för att rädda propositionens huvudlinje var benägen att vara med om en kompromiss, som så att säga kunde samla alla inom utskottet under en hatt, och jag anslöt mig då till den kompromiss, som ligger till grund för utskottets yrkande. Men när det sedan visade sig, att man på den andra sidan inte höll det löfte, man sålunda på sätt och vis avgivit, att alla i utskottet skulle samlas kring detta kompromissförslag, ansåg jag mig inte heller skyldig att göra det och avgav därför en blank reservation.

Nu måste jag för min del säga, att det förslag som framlagts i den kungl. propositionen redan det är ganska urvattnat. I den sociala arrendelagen ha arrendatorerna fått sig tillförsäkrade en arrendetid av minst fem år. Men här sätts tiden ned till ett år. Då har det kommunala intresset fått ett så långt gående medgivande, att det enligt min mening inte finns någon anledning att gå längre i medgivanden. Det är visserligen sant att bakom detta kommunala intresse även ligger önskan att skydda småfolket och arbetarklassen. Ty avsikten med att få bort arrendatorerna är i många fall att få plats för hyreshus med bättre bostäder än man nu har, och även jag förstår, att detta är särskilt viktigt i samhällen, där man har bostadsbrist. Men jag menar att, även med hänsyn tagen till detta, propositionen ger tillräckliga medgivanden åt det kommunala intresset och att man även bör se på arrendatorernas berättigade intressen, och dessa intressen tillgodoses, enligt mitt sätt att se, bäst genom bifall till propositionen.

Jag ber alltså att från denna utgångspunkt få yrka bifall till propositionen.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Sedan samtliga tre reservanter från första kammaren nu ha utvecklat sina synpunkter, kanske det kan tillåtas mig, som

Lagförslag ang. arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)
tillhör majoriteten i utskottet, att försöka utveckla, varför jag kommit till min
ståndpunkt.

Till en början är det fullständigt klart, att det riktiga vore, att man skilde mellan två olika kategorier av kommunala arrenden, nämligen de permanenta och de icke permanenta arrendena. Därom äro alla ense. De permanenta kommunala arrendena borde upplåtas på samma villkor som andra permanenta arrenden, d. v. s. arrendatorn borde tillförsäkras en arrendetid av minst fem år och efter denna tid optionsrätt. De kommunala arrenden, som icke äro av permanent natur, borde stå under fullständigt samma regler som andra icke permanenta arrenden, d. v. s. under de allmänna arrendebestämmelserna. Den allmänna arrendelagstiftningen har emellertid försökt att lösa hithörande problem på det sättet, att man har fört in i princip samtliga arrenden, där jordägaren är ett bolag, en förening, en stiftelse eller en enskild person, som icke bor på fastigheten och icke uppfyller vissa andra förutsättningar, under de permanenta arrendenas regler. Här, i fråga om de kommunala arrendena, skulle det nu gälla att för arrenden av jord, tillhörande en och samma ägaretyp, splittra arrendena i två olika kategorier, och detta har icke lyckats. Man har gått bet på den uppgiften, och det är ur den synpunkten, man måste se den kungl. propositionen. Man har där fört in alla kommunala arrenden, där jorden icke i sin helhet faller under en stadsplan, under samma bestämmelser, och detta även om jorden skulle delvis falla in under en stadsplan, skulle helt eller delvis falla in under en byggnadsplan, helt eller delvis falla in under en avstyckningsplan, helt eller delvis falla in under byggnadsbestämmelser o. s. v. Därigenom har man fått en mycket stor utsträckning av de bestämmelser som föreslås. För att kompensera kommunerna för att de bli hårdare bundna har man i propositionen sagt, att arrendeavtalen icke behöva slutas på fem år, utan att det räcker med ett år. Därigenom hoppas man att förhållandena skola bli så rörliga som är erforderligt.

Då kan man uppställa två frågor. Den ena är den: Ha verkligen arrendatorerna någon nytta av en lagstiftning av denna typ? Jag tror för min del, att arrendatorerna få nytta av lagstiftningen så till vida, att de få rätt att fordra av jordägaren, att byggnaderna på den utarrenderade jorden skola vara av en viss minimistandard; bostadsbyggnader skola uppfylla hälsovårdsstadgans föreskrifter, och nödiga ekonomibyggnader skola finnas. Med detta följa de skyldigheter för jordägaren, som samtliga kammarens ledamöter känna till.

Detta tror jag är en fördel för arrendatorerna i stort sett. Däremot tror jag att det genom de nya bestämmelserna icke blir någon fördel för de kommunala arrendatorerna beträffande optionsrätten annat än därutinnan, att arrendesumman för varje särskild kommande ettårsperiod kan i sista hand bestämmas av jordbrukskommissionen och icke av kommunen själv. Det är nämligen så, att en bland de viktigaste bestämmelserna om optionsrätt — 67 § 2 kap. nyttjanderättslagen — icke kommer att gälla för de kommunala arrendena.

Den andra frågan är den: Kommer icke den i propositionen föreslagna lagstiftningen att skada städerna och de övriga samhällena så pass mycket, att denna skada måste betraktas som större än den nytta som kan uppstå för arrendatorerna genom den fördelaktiga ställning, de i vissa avseenden få? Den skada, som kan inträffa för städerna och de övriga samhällena, är naturligtvis den, att de icke kunna exploatera sina områden fullt så snabbt som de eljest hade kunnat och dessutom före exploateringen måste lösa vissa förbättringar, som arrendatorn kan ha gjort på den arrenderade jorden enligt bestämmelserna i arrendelagstiftningen och som genom exploateringen bli värdelösa. Att sam-

Lagförslag ang. arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

hällena komma att få en viss nackdel av de nya bestämmelserna, är ju klart; herr Norman har utvecklat detta i sin reservation, och vad han säger där är, i varje fall i stort sett, riktigt.

För min del har jag övervägt saken på följande sätt. Jag vet tyvärr inte, i vilken omfattning det verkliga finns permanenta arrenden av kommunal natur. Det tycks finnas 18 permanenta arrenden under landstingen, men hur många det finns på jord, som tillhör landskommuner, därom föreligger det, såvitt jag har sett, ingen statistik. Vad städerna beträffar, är den utarrenderade arealen 27 000 hektar, vilket är en ganska väsentlig siffra. Värdet å dessa arealer uppges i den statistik, som anföres i kommittébetänkandet, till 78 miljoner kronor. Jag känner mig emellertid tveksam på en punkt, nämligen i vad statistiken rör Jönköpings stad. Det uppges att den staden skulle äga 960 hektar utarrenderad jord och att den jorden skulle vara taxerad till 20 miljoner kronor. Jag tycker att siffran är mycket hög och att det förefaller underligt, att jorden skulle kunna vara värd så mycket. Då det faktiskt finns så mycket utarrenderad kommunal jord har jag resonerat så, att man borde försöka komma fram till en linje, som förde fram till en lagstiftning till arrendatorernas skydd men av sådant slag, att de olägenheter, som kommunerna kunde ha av den, i möjligaste mån toges bort. Det har då synts mig vara det riktiga, att man inskränkte den i propositionen föreslagna lagstiftningen så, att den icke gällde för något område inom stadsplan, något område inom byggnadsplan, något område inom avstyckningsplan, något område under utomplansbestämmelser o. s. v. — jag har i utskottet särskilt fört fram frågan om utomplansbestämmelserna.

Utskottet har stannat vid att undantaga alla områden, som ligga inom stadsplan och alla områden inom byggnadsplan, från den nya arrendelagstiftningen. Inom sådana områden skulle alltså endast de allmänna arrendebestämmelserna gälla. Denna linje undanröjer de flesta av de olägenheter för kommunerna, som Kungl. Maj:ts förslag skulle medföra, och därför har jag anslutit mig till den som en kompromiss. Det är alldeles riktigt, som herr Sten sagt, att det vore bäst, om man kunde draga linjen mellan de allmänna och de sociala arrendebestämmelserna på det sättet, att om en person arrenderade jord, som låge både innanför och utanför stadsplan, denna jord skulle lyda under två olika arrenderättsliga system, men jag tror att de praktiska följderna av att på det sättet ha olika lagbestämmelser för ett och samma arrende skulle vara rätt stora, och därför har jag för min del icke vågat gå på den linjen.

Med den motivering, som jag här sökt lämna, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag. Herr Norman vill ha en ny utredning. Jag tror för min del inte, att en ny utredning kan komma till något resultat. För dem, som äro betänksamma, skulle jag också vilja hänvisa till att dels de gamla arrendebestämmelserna givetvis komma att fortfarande gälla tiden ut för nu gällande arrendeavtal och vidare till att det i framtiden kommer att finnas stora möjligheter till dispens från de nya reglerna.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag hade visserligen inte tillfälle att höra herr Normans anförande, men jag har fått några anteckningar om vad han yttrade, och jag kände mig något överraskad över att finna, att herr Norman här för fram vissa synpunkter, som i alla tider jordägarna framfört mot förbättringar av arrendelagstiftningen, nämligen att de inte vore så nödvändiga o. s. v. Vore det inte ändå underligt, då vi nu ha kommit så långt, att det finns sociala arrendebestämmelser för alla andra mindre arrenden — även statsarrendatorer äro skyddade av bestämmelser som beslutats av riksdagen —

Lagförslag ang. arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

vi skulle låta kommunerna fortfarande intaga en sådan särställning, att deras arrendatorer icke skulle få något sådant skydd? Jag tror att vi förr eller senare måste tillträpa denna lucka.

Jag har fullkomligt klart för mig, att detta är ett mycket svårt område, det svåraste inom arrendelagstiftningen, just därför att kommunerna ha ett särskilt behov av att få disponera över en viss del av den mark, som de äga, och att man därför får akta sig för att binda kommunerna lika hårt som man kanske kan göra beträffande andra jordägare.

Om jag fattade herr Norman rätt, skulle han subsidiärt vilja vara med om en lagstiftning för vad han kallar de permanenta arrendena och föreslår en utredning, som skulle försöka skilja fåren från getterna och framlägga ett förslag till lag om de varaktiga arrendena men låta de tillfälliga falla utanför. Jag skulle för min del vilja säga, att det behövs väl ingen ny utredning för att klar-göra att den vägen är oframkomlig. Hur skall man kunna rättstekniskt i en lagparagraf skilja ut vad som är permanent eller tillfälligt? Man kan i en lag säga, att jordegendomar över 50 hektar falla i en grupp och egendomar under 50 hektar i en annan, ty arealen är något som man kan ta på, men hur skall man kunna bedöma vad som är tillfälligt och vad som är permanent ifrån lagens synpunkt? Lagrådet yttrade sig i denna fråga redan när den stora arrendelagen tillkom år 1943 och förklarade sig ha den meningen, att frågan icke var rättstekniskt möjlig att lösa.

Nu peka reservanterna i stället på att man skulle gå en annan väg och tillsätta en administrativ myndighet, som skulle bestämma vilka kommunala gårdar som skulle falla under lagstiftningen och vilka som skulle falla utanför. Såvitt jag vet, saknar en sådan anordning allt motstycke i vår lagstiftning — alltså att en administrativ myndighet skulle bestämma över utsträckningen av en civillag — och jag tror inte att andra lagutskottets högt ärade herr ord-förande vid närmare eftertanke själv tror att en sådan lag precis passar in i vårt rättssystem.

Då finns det ju inte mer än en utväg till, och det är att låta kommunerna avgöra, vilka arrenden som skola vara permanenta och vilka som icke äro permanenta, och det kunde de ju göra, men om detta kommer att innebära något rättsskydd för arrendatorerna, det blir ju en annan fråga. Om jag själv är i jordägarens ställning, är det klart, att jag har den uppfattningen, att all rätt-visa kommer att skipas gent emot arrendatorerna, men vi, som icke äro i den situationen, ha kanske en annan uppfattning.

Jag har alltså vid min prövning kommit till den slutsatsen, att den väg, herr Norman och hans medreservanter anvisa, i verkligheten icke är framkomlig. Då har i propositionen i stället anvisats en linje, som principiellt ligger på en annan bog men som syftar till samma resultat. Kungl. Maj:ts förslag innebär, att all kommunal jord principiellt faller under lagen, men i 4 § ha vi skrivit in dispensmöjlighet för sådan kommunal jord, som inom den närmaste tiden kommer att tagas i anspråk eller kan tänkas komma att tagas i anspråk för allmänt ändamål, för kommunalt ändamål, för industriell bebyggelse eller för bostadsbebyggelse. Efter ansökan till jordbrukskommissionen kan kommunen få dispens, jordbrukskommissionens beslut kan överklagas hos länsstyrelsen och Kungl. Maj:t, men så som motiven här äro utformade är det ju alldeles klart, att om kommunen kan visa, att jorden under den närmaste tiden kommer att tagas i anspråk för sådant ändamål, skall kommunen få dispens, och jorden faller utanför lagen. Därmed har man ju tillgodosett behovet av vad kommunen så att säga för varje dag kan beräkna att den behöver under den närmaste tiden.

Beträffande övrig mark innehåller propositionen den bestämmelsen, att arren-

Lagförslag ang. arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

detiden skall vara minst ett år. Kommunen kan då gradera sina arrenden så, att de gårdar, som man beräknar först skola tagas i anspråk, få ettårig arrendetid, och sedan kan man öka till vad man vill, när det gäller sådana gårdar, som man inte räknar med att man skall behöva. Jag vill också påpeka, att dispensmöjligheterna äro så anpassade, att de också kunna gälla byggnads-skyldigheten och rätten till ersättning för jordförbättringar. Lagen ger alltså full möjlighet att på ett smidigt sätt följa förnuftiga riktlinjer, och jag kan därför inte tro, att kommunerna överhuvud taget behöva större frihet. Vad kommunerna här få är inte en tvångströja, som hindrar dem att arbeta, utan det är en del besvär, men det besväret få kommunerna underkasta sig liksom alla andra jordägare, som ha utarrenderad jord.

Ur arrendatorernas synpunkt måste jag ju erkänna, att förslaget inte erbjuder någon fullständig trygghet. I de fall där kommunerna kunna få dispens, ha de ju ingen trygghet alls, men det är ju ingenting att göra åt. Sedan kan man säga, att den ettåriga arrendetiden är för kort, men denna arrendetid är ju dock förenad med en optionsrätt, som gör, att arrendatorn sitter kvar så länge kommunen disponerar fastigheten för utarrendering, och hans arrendetid blir ju under sådana förhållanden i verkligheten högst väsentligt längre. Jag menar att man å ena sidan icke kan gå arrendatorerna till mötes längre än förslaget innebär och att å andra sidan kommunerna få all den rörelsefrihet som de behöva.

Nu har utskottet ändrat på den kungl. propositionen, och jag måste säga, att jag inte tycker om ändringen. Jag tror inte den är rationell. Det är nog inte så, att all jord, som ligger inom stadsplan, ligger så nära till för användning, att kommunen nödvändigt behöver ha den tillgänglig i dag eller i morgon. Jag tror att det även inom stadsplanelagda områden finns åtskilliga egendomar som komma att vara utarrenderade under lång tid, liksom jag tror att det finns mark som ligger utanför stadsplan, som kan komma att tagas i anspråk mycket, mycket tidigare och för vilken dispens kan komma att ges. Det må nu emellertid vara hänt beträffande områden inom stadsplan, men när det gäller områden inom byggnadsplan tycker jag att utskottet gått alldeles för långt. En byggnadsplan kommer ju inte till därför att en kommun tänker stycka ut tomter och lägga ut gator; den kommer ju ofta till för att hindra en oriktig bebyggelse; den har i viss mån en preventiv verkan. Det vidtas inga åtgärder för att utnyttja området, utan byggnadsplanen träder i kraft först efter hand som utvecklingen så att säga tvingar den fram, och det kan ju dröja både 50 och 75 år, innan en sådan byggnadsplan fyller sitt egentliga ändamål. Nog kommer det att te sig ytterligt märkvärdigt, om man t. ex. tänker sig, att Stockholms stad köper tre egendomar ute på Adelsö, där den skall inrätta vissa sociala institutioner, där det finns vissa förutsättningar för att jordbruken komma att arrenderas ut och där det mycket väl kan tänkas att länsstyrelsen för att skydda stränderna mot bebyggelse fastställer en byggnadsplan, som emellertid inte kommer att leda till att det blir något tätbebyggt samhälle, att på grund av att det blivit en byggnadsplan dessa egendomar, som Stockholms stad äger ute i en helt annan socken, skola falla utanför lagen. Det måste komma att te sig såsom mycket irrationellt.

Jag föreställer mig, att det inte finns så stora möjligheter för mig att övertyga kammaren om att propositionen är mycket bättre än utskottets förslag, eftersom detta stödes av en stor majoritet från olika partier, och därför får jag väl nöja mig med vad som kan komma fram ur denna överläggning. Jag vill emellertid säga, att ett positivt beslut, vare sig det blir på propositionens linje eller på utskottets, måste vara att föredraga framför ett bifall till den av herr Norman m. fl. avgivna reservationen.

Lagförslag ang. arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

Herr Anderson, Gustaf Iwar: Herr talman! Jag kan tyvärr inte i likhet med herr Hage säga, att jag i 26 riksdagar har sysslat med sådana här frågor, men jag har i ungefär lika lång tid som kommunalman i praktiken måst syssla med arrendeavtal och dylikt, och det föranleder mig att säga några ord.

Nästan all jord i min hemstad består av sedan århundraden odlad jord — det rör sig väl om cirka 200 tunnland. Det är nästan all jord, som vi kunna disponera för såväl industriell bebyggelse som bostadsbebyggelse. Vi ha varit angelägna om att hålla denna jord i mycket hög kultur, och det är en bidragande orsak till att vi ha skrivit femåriga kontrakt med våra arrendatorer. Under senare år ha vi dock infört den klausulen i kontrakten, att om staden behöver ta jorden i anspråk för andra ändamål, har den rätt därtill. Då får arrendatorn avträda dessa delar, men han erhåller en viss ersättning, som även är fixerad i arrendeavtalen. Trots att vi under de sista tre åren ha måst anlita denna jord för att där uppföra cirka 700 lägenheter och även sålt därav till småindustrier och trots att vi skola börja bygga några hundra lägenheter till, kan jag ärligt säga, att det inte har varit det minsta gnissel mellan staden-jordägaren och arrendatorerna. Jag brukar också mycket noga följa med förhållandena i andra städer, och jag har inte i något fall kunnat finna, att det har varit någon olägenhet förenad med de nuvarande bestämmelserna på detta område.

Jag ber, herr talman, att få fråga, om det verkligen är någon ko på isen i det här fallet. Det tror jag inte det är. Varför skall man dra in kommunernas jordar under ytterligare lagparagrafer och förordningar? De nuvarande bestämmelserna ha, som jag nyss sade, inte medfört någon olägenhet för någondera parten.

Herr Sten drog vissa paralleller med lagstiftning på andra områden. Jag måste dock säga, att hans liknelser voro väl långsökta.

För min del sätter jag som kommunalman en stor ära i att den kommunala förvaltningen arbetar så snabbt och effektivt som möjligt. Men låt mig ta ett exempel på hur den föreslagna lagen kommer att verka i praktiken. Jag har själv varit med om åtskilliga fall, så att jag bygger mitt resonemang på egen erfarenhet.

En stad får förfrågan från en industri, om mark kan erhållas, och så som nu är förhållandet, kan en överenskommelse vara lagligt i hamn inom en eller annan månad. Men antas den här lagen, kan ju en enda arrendator i årtal hindra ett avslut. Denna arrendator kan t. o. m. bo i en annan kommun och inte alls ha det intresse för stadens utveckling, som man förutsätter att stadsborna ha. Därför kan det inträffa, att den nya industrien går till ett annat samhälle, som har hagmark eller skogsmark till avsalu för industriell bebyggelse.

Nu talas det även så vackert om att dispens kan erhållas i förväg. Men hur lång tid kan detta förfarande ta? Ingenting garanterar, att en jordkommission kommer att bevilja dispensen, och man tvingas i så fall att via länsstyrelsen gå till Kungl. Maj:t. Då är man inne i den där långa och besvärliga tågordningen med pappersexercis i oändlighet.

Sedan ber jag att i detta sammanhang få fråga jordbrukets representanter: tro herrarna, att jorden blir bättre skött efter de här nya linjerna? Jag tror tvärtom. I min hemstad ha vi, som jag nyss sade, femåriga kontrakt, vilket självfallet är till stor fördel för arrendatorerna, som då kunna lägga ner större omsorg på skötseln av jorden än om kontrakten äro ettåriga. Antas nu den här lagen, komma sannolikt alla kommuner eller kanske rättare sagt alla städer, som hittills ha haft femåriga kontrakt, att övergå till ettåriga. Den av utskottsmajoriteten uttalade förhoppningen, att städerna skulle i större utsträckning använda femåriga kontrakt, är endast en förhoppning, som jag i

Lagförslag ang. arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)
 egenskap av kommunalman i en stad inte kan lova att vara med om att infria. De kontrakt jag brukar underskriva innehålla visserligen en klausul om stadens dispositionsrätt i vissa fall, men då arrendatorn vet, att han får fullgod ersättning, avskräcker klausulen honom inte från att godta ett sådant kontrakt.

Så är det en annan sak. Städerna komma måhända i rätt stor utsträckning att frestas att lägga en del av den odlade jorden, den som ligger närmast de centrala delarna, mer eller mindre för fåfot. — Jag hör, att jordbruksutskottets ärade ordförande halvhögt viskar, att det då blir vanhävd, men vi kunna ju utnyttja jorden till träningsplatser för fotbollsspelare m. m. — vi ha många möjligheter att använda jorden utan att förfarandet faller under vanhävds-lagen.

Till sist, herr talman, en detaljfråga! Här talas det i utskottets utlåtande om stadsplanlagt område och, om jag förstår det rätt, även byggnadsplanlagt område. Jag ber därför att få fråga: kan ett jordområde, som icke är stadsplanlagt, men som är avstyckat och tomtindelad, hänföras till stadsplanlagt område i lagens mening? Senast i måndags kväll klubbäste jag egendomligt nog ett sådant beslut, där länsstyrelsen godkänt en tomtindelning — det gällde 35—40 egnahemstomter. Jag är oviss om vart detta område skall räknas. Det är inte stadsplanlagt, och det tillhör inte heller byggnadsplanlagt område, ty såvitt jag förstår, förekomma dylika områden enbart på landsbygden och inte i städerna. Det synes mig, som om utskottet bort taga med även sådana här fall bland de områden, som skulle undantagas i lagen. Det hade varit mera konsekvent.

Herr talman! Jag har kommit till den uppfattningen, att de nu föreslagna lagbestämmelserna komma att medföra — på de skäl, som jag nyss anfört — att den odlade jorden i en del städer blir sämre skött än hittills, till förfång såväl för landet och kommunerna som för ifrågavarande arrendatorer. Från dessa utgångspunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Norman m. fl. afgivna reservationen.

Herr Norman: Herr talman! Det skulle smärta mig, om jordbruksministern skulle behöva ha kvar sin uppfattning, att jag skulle ha sagt, att det egentligen inte erfordras några särskilda arrendebestämmelser för denna grupp av arrendatorer. Jag konstaterade, att denna fråga hade övervägts sedan ganska lång tid tillbaka och att 1936 års arrendeutredning hade kommit till den uppfattningen, att det knappast fanns något behov av skärpta regler för de kommunala arrendena. Själv framhöll jag, att det var en naturlig sak för statsmakterna att försöka få likartade bestämmelser för olika grupper av arrendatorer, som befinna sig i ungefär samma sociala förhållanden. Jag framhöll också, att det var helt naturligt, att även arrendatorerna önskade, oberoende av vem som är ägare till jorden, få sina förhållanden reglerade något så när likartat. Jag vill starkt understryka, att mitt ståndpunktstagande i denna fråga är i ganska hög grad motiverat av mitt intresse för denna samhällsgrupp. Det är beklagligt, att jordbruksministern anser det alldeles omöjligt att finna någon väg, på vilken skulle skapas större trygghet och bättre förhållanden åt innehavarna av de mera permanenta arrendena. Det är naturligtvis en brist i reservationen, att vi inte ha pekat på några möjligheter att lösa frågan. Men vi tänkte oss, att om vi lämnade tillbaka ärendet i så förfarna händer som vår nuvarande jordbruksministers, skulle han nog finna en utväg, som verkligen gagnade de arrendatorer, som på längre sikt bruka den kommunala jorden.

Slutligen måste jag ge herr Hage en replik. Herr Hage nämnde någonting om att det hade varit fråga om en kompromiss i utskottet och att ett löfte

Lagförslag ang. arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

hade svikits, när frågan nu hade kommit i sitt nuvarande läge. Det vill jag bestämt protestera emot. Jag vill erinra herr Hage om att när vi fattade preliminärt beslut i utskottet, röstade vi enligt de två propositionerna: bifall till det, som sedan blev utskottets förslag, och bifall till avslagsyrkandet — ett yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts proposition kom inte med i huvudvoteringen. Det skilde då på en röst till förmån för utskottets förslag. Jag vill bestämt säga ifrån, att några löften om att kompromissa inte ha givits, och det har inte heller legat någon överenskommelse bakom beslutet i det här fallet. Tvärtom skulle jag vilja påstå, att jag har varit mycket lojal mot den kungl. propositionen och utskottet, då jag inte begärde votering, när vi fattade det definitiva beslutet, ty då var läget sådant i utskottet, att avslagsyrkandet kanske hade fått majoritet, om vi hade gjort en votering.

Herr Ericsson, Herman: Herr talman! För en vecka sedan fingo vi höra i denna kammare, att en lagstiftning inte borde genomföras, om den inte vore nödvändig. Nu kan man fråga, om en lagstiftning verkligen är nödvändig på detta område. Äro kommunerna så dåliga jordägare eller äro de, rättare sagt, så svåra emot sina arrendatorer, att man nödvändigt behöver föra in de kortfristiga arrendena under denna sociala lagstiftning? Jag tror det inte. En enhällig kommunal opinion har ju avstyrkt utredningsmännens förslag. Även landskommunernas förbund befinner sig bland dem som avstyrkt, och det är således inte bara ett stadsintresse att slippa lagstiftning på detta område.

Nu skall jag villigt erkänna, att departementsförslaget är bättre än utredningsmännens, på grund av att arrendetiden nedbringats från fem till ett år, och jag skall likaledes villigt erkänna, att utskottets förslag innebär en ytterligare förbättring av det ursprungliga förslaget. Men jag anser fortfarande, att en lagstiftning är onödig. Departementschefen medger själv, att det är synnerligen svårt att lagstifta på detta område. Han frågar, hur man, om man skulle gå in för herr Normans reservation, skulle kunna skilja av de permanenta arrendena. Jag erkänner, att detta naturligtvis är tämligen svårt, därför att det ju är rätt besvärligt för en stad att bevisa, om den behöver vissa jordar inom en kort tid eller på längre sikt, men svårigheterna äro ju till för att övervinnas, och nog tror jag, att man, om man försökte göra en utredning på den punkten, skulle kunna få fram en metod, med vilken man skulle kunna bestämma, vilka arrenden som faktiskt äro permanenta. Min egen stad har nödgats köpa ett mycket stort jordområde för att trygga vår vattenläkt. Inom detta jordområde ligga åtskilliga gårdar, och jag tvekar inte ett ögonblick att säga, att jag anser, att dessa arrendatorer böra ha minst femåriga arrendekontrakt och att gårdarna böra lyda under lagstiftningen. Men jag anser det inte nödvändigt, att den jord, som ligger intill stadsgränserna och som vi inte ha köpt för att där idka jordbruk, utan till tomtmark och liknande, skall falla under lagen. Den bör vara undantagen, och vi skola i fortsättningen liksom hittills få lov att resonera med arrendatorerna där och träffa sådana avtal med dem, att vi kunna få använda jorden, om vi skulle behöva den. Jag är rädd för att om det i en stad, som är i ständig expansion, kommer ett industriföretag, som vill ha en tomt för att bygga en industribyggnad, så kan det bli rätt besvärligt att inte få ta den avsedda jorden i anspråk inom ett år. Därför anser jag för min del, att man här bör kunna gå på reservationen och göra en utredning om de permanenta arrendena och i övrigt låta hela denna lagstiftning för de kortfristiga arrendena falla.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till herr Normans m. fl. reservation.

Lagförslag ang. arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Endast ett par ord! Herr Gustaf Iwar Anderson frågade, huruvida ett område, som ligger under avstyckningsplan, kommer att falla under de nya arrendebestämmelserna eller inte. Ett sådant område kommer att falla under de nya arrendebestämmelserna. Endast om området ligger under stadsplan eller byggnadsplan kommer det att falla utanför.

Herr Anderson tog också upp en annan fråga: hur kommer det i praktiken att ställa sig, när en kommun vill ha dispositionsrätt över ett område, som är utarrenderat? Om det är ett ettårigt arrendekontrakt och kommunen vill sälja området i fråga till en industri t. ex., har kommunen rätt att med begagnande av den sex månaders uppsägningstid, som lagförslaget föreskriver, säga upp arrendatorn till slutet av den följande arrendeperioden. Det finns alltså ingen optionsrätt för detta fall.

En tredje sak togs upp av jordbruksministern. Han yttrade någonting i den stilen, att en byggnadsplan egentligen är en plan för att folk inte skall bygga. Det är väl ändå en något djärv sats. En byggnadsplan är enligt gällande lagstiftning en plan, som står stadsplanen mycket nära men som man tar till i stället för stadsplanen för att undvika den municipalbildning, som följer med stadsplanen. En municipalbildning kan man önska undvika av många skäl. Under reglerna för byggnadsplaner falla dessutom numera, enligt 1931 års stadsplanelag, de stadsplaner, som funnes enligt äldre rätt i områden utanför municipal-samhällen. Vi ha några stycken sådana stadsplaner.

Herr **Hage**: Herr talman! Min vän herr Norman påstod, att jag inte på ett riktigt sätt skildrat, hur denna fråga behandlats i utskottet. Jag vill dock säga att när det kompromissförslag, som nu antagligen blir bifallet i bägge kamrarna, först framfördes, fattade åtminstone jag det som ett försök att samla alla i utskottet under en hatt, så att man skulle kunna komma överens utan några reservationer. När jag sade, att herr Norman avgav ett löfte att vara med om detta, så sade jag kanske för mycket, men jag betraktade det åtminstone nästan som ett halvt löfte.

Utöver detta skall jag be att få säga några ord till min vän herr Iwar Anderson. Han sade, att förhållandena i de kommunala nämnderna äro sådana, att man behandlar dessa arrendatorer på ett utmärkt sätt. Det är mycket troligt, att det förhåller sig på det sättet i en massa kommuner. Men jag måste säga, att på det sättet skapas dock ingen *säkerhet* för arrendatorernas skyddande. Varje gång det varit fråga om att genomdriva en social skyddslagstiftning för arrendatorerna, har man också påpekat från motståndarsidan, att jordägarna äro så hänsynsfulla mot arrendatorerna, att man inte behöver någon lagstiftning. Det är ungefär samma argument, som nu anföres från det håll, där man försvarar uppfattningen, att kommunerna i detta avseende skola ha rätt att bestämma som de vilja. Men då måste jag påstå, att det förhållandet, att det i en kommun, en kommunalnämnd eller en fullmäktigeförsamling existerar en viss majoritet, är en tillfällighet och ett mycket labilt förhållande. I den ena kommunen kan ett parti ha majoritet, i den andra ett annat, och så kan det bli ett val, varpå följer en majoritet med en helt annan uppfattning. Då är det naturligtvis säkrare att ha sådana skyddsåtgärder som dessa fastslagna i en ständigt bestående lagstiftning. Det är givetvis detta, som arrendatorerna vilja.

Jag tror, att man från den utgångspunkten alltså har all anledning att gå in för en positiv lagstiftning redan nu.

Herr **Sten**: Jag tänker inte uppta någon polemik med herr Gustaf Iwar Anderson och herr Herman Ericsson som representanter för motionärerna. När jag hörde herr Gustaf Iwar Andersons anförande, påmindes jag om diktarordet:

Lagförslag ang. arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

»Hemland, moder, ditt väsen är delat, sönerna tala ej samma språk.» För mig är det lika naturligt, att arrendatorer skola åtnjuta socialt skydd som att industriarbetare skola det, och jag kan alltså inte förstå, vad det skulle finnas för fel på mina paralleller. Den ståndpunkt, som motionärerna företräda, verkar på mig, som har varit van att betrakta fackliga strävanden och sociala lagstiftningsåtgärder som två sidor av samma sak, ungefär som om kommunala förvaltningar skulle motsätta sig kollektivavtal för sina arbetare.

Till detta skall jag endast säga några ord, eftersom mitt yrkande på visst sätt var villkorligt. Det är känt, att i andra kammaren har man fördelat sig med ungefär lika röstetal på Kungl. Maj:ts och på utskottets förslag med någon övervikt för det senare. Jag vidhåller ändock mitt yrkande om bifall till herr Hellbackens reservation, som är detsamma som Kungl. Maj:ts förslag. Vi riskera ingenting, om övervikten här i kammaren, skulle råka bli den motsatta mot i andra kammaren, ty det möter inga som helst tekniska svårigheter att åstadkomma en sammanjämkning. Då kunde man i varje fall få bort den oförmlighet, som ligger i att byggnadsplanebestämmelserna ha kommit med i lagen, och man kunde få en renodlad bestämmelse om hur man skulle ha det endast med hänsyn till den fastställda stadsplanen.

Jag vidhåller alltså mitt yrkande om bifall till herr Hellbackens reservation.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att ingå på det föreliggande lagförslaget närmare utan endast för att i all korthet få tillkännagiva, att jag, om det blir votering, kommer att rösta för utskottets förslag.

Det var ju så, som också anges i den av herr Norman avgivna reservationen, att särskilda utskottet, som handlade arrende frågan 1943, uttalade sig för att en utredning borde komma till stånd i syfte att få en arrendelag även för kommunal jord. Denna utredning har nu företagits, även om den kanske inte är sådan som en del av andra lagutskottets ledamöter hade önskat. Jag vill nu till vad jag har sagt föga, att jag är av den meningen, att så långt det överhuvud taget är möjligt bör det vara likartade bestämmelser för arrenden av kommunal jord och för arrenden av annan jord.

Jag ber att med dessa få ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Anderson, Gustaf Iwar: Herr talman! Jag ber bara att få rikta en fråga till herr Sten. Kan herr Sten i något enda fall påvisa några klagomål över misshandel, som städernas arrendatorer skulle ha undergått under de senaste årtiondena? Jag tror inte, att det är händelsen.

Herr Sten: Kan herr Anderson Gustaf Iwar påminna sig, om han rannsakar sitt minne, att bolagen eller godsägarna eller någon annan kategori, som det har varit fråga om att inränga under de sociala arrendelagsbestämmelserna, någonsin ha medgivit, att det har rätt några missförhållanden eller att det har funnits någon anledning att införa sådana bestämmelser?

Herr Anderson, Gustaf Iwar: Det torde väl vara herr Sten bekant, att arrendatorerna under bolagen icke underlåto att framföra berättigade klagomål.

Herr statsrådet **Sköld:** Jag tycker ändå, att jag bör påminna herr Anderson om vad som står på sidan 19 och följande i de sakkunnigas förslag. Där finnas flera sidor klagomål från kommunala arrendatorer.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:0) att vad utskottet hem-

Lagförslag ang. arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)
ställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition; samt 3:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Norman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermere gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293), bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om åtgärder för utbildning av teknisk personal och yrkesmän för rationalisering av jordbrukets inomgårdsarbeten m. m.;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 9 § 1 och 4 mom. samt 10 § 1 och 5 mom. förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom; samt

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse i vissa fall av mark å renbetesfjällen i Jämtlands län m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr *Gränebo* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 278, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 23 § 1 och 2 mom. vägtrafikstadgan den 23 oktober 1936 (nr 562).

Motionen bordlades.

Anmäldes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 76, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 8 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 77, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna angå genom propositionen framlagt förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 15 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för Svenska röda korset för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet i vissa fall för Föreningen rädda barnen för kläder, beklädnadsmateriel och livsförnödenheter; samt

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75, i vad densamma avser förslag till förordning med vissa bestämmelser angående aktiebolags rätt att vid taxering njuta avdrag för överföring av medel till pensionsstiftelse m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 78, att utskottets hemställan i betänkande nr 15, vidkommande förslaget nr 79, att utskottets hemställan i betänkande nr 16 samt, i fråga om förslaget nr 80, att utskottets hemställan i betänkande nr 17 bifölles även av andra kammaren.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.08 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.
